

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยได้นำเสนอตามลำดับหัวข้อ ดังต่อไปนี้

- 2.1 แนวคิดและหลักในการบริหารจัดการศึกษาในสถานศึกษา
- 2.2 โรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชน
- 2.3 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับความต้องการการนิเทศการสอน
- 2.4 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
  - 2.4.1 ความหมายของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
  - 2.4.2 กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
  - 2.4.3 ความสำคัญของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
  - 2.4.4 การพัฒนาการเรียนการสอน
- 2.5 งานวิชาการ
  - 2.5.1 การพัฒนาหลักสูตร
  - 2.5.2 การพัฒนาการเรียนการสอน
  - 2.5.3 การพัฒนาสื่อการสอน
  - 2.5.4 การพัฒนาการวัดและประเมินผลการเรียน
- 2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 2.6.1 งานวิจัยในประเทศไทย
  - 2.6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

2.1 แนวคิด และหลักในการบริหารจัดการศึกษาในสถานศึกษา

สถานศึกษา หมายถึง โรงเรียนหรือหน่วยงานทางการศึกษา ที่มีอำนาจหน้าที่ หรือมีวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา โดยมีผู้บริหารสถานศึกษารับผิดชอบการบริหารสถานศึกษาและบริหารครูให้ทำหน้าที่หลักด้านการเรียนการสอน และส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน สถานศึกษาแต่ละแห่งมีสภาพแวดล้อม ปัจจัยและวัฒนธรรมแตกต่างกัน การบริหารจัดการศึกษาในสถานศึกษาทุกแห่งผู้บริหารจำเป็นต้องศึกษาหลักการ แนวคิด และทฤษฎีต่างๆ อย่างหลากหลาย เพื่อนำมาปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา ให้การจัดการศึกษาเป็นการศึกษาตลอดชีวิต

สำหรับประชาชน ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และการพัฒนาสาระ และกระบวนการเรียนรู้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

การบริหารจัดการศึกษาในสถานศึกษา ยึดหลักการ แนวคิด และทฤษฎีดังต่อไปนี้

1) การจัดการศึกษาที่ยึดหลักว่า ผู้เรียนสำคัญที่สุด พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 4 มาตรา 22 กำหนดว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพ

2) แนวคิดการพัฒนาทั้งโรงเรียน (Whole School Approach: WSA) การพัฒนาทั้งโรงเรียน เป็นแนวคิดที่มุ่งให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ (full participation) เป็นแนวคิดที่มุ่งให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีการพัฒนาไปพร้อมๆ กันอย่างเป็นระบบ โดยมีการดำเนินการอย่างครอบคลุมในทุกองค์ประกอบของโรงเรียน อาศัยการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย การพัฒนาทั้งโรงเรียน มีขั้นตอนการดำเนินการ 6 ขั้นตอน (ทิสนา แคมณี และภายิต ประมวลศิลปชัย, 2547, น. 11-13 อ้างอิงจาก นงลักษณ์ วิรัชชัย และ สุวิมล ว่องวานิช, 2545) ดังนี้

1. ขั้นสำรวจ (E-explore)
2. ขั้นสนทนา แลกเปลี่ยนความคิด (C-converse)
3. ขั้นการวางแผน (P-plan)
4. ขั้นลงมือปฏิบัติตามแผน (I-implement)
5. ขั้นประเมินผลการดำเนินงาน (E-evaluation)
6. ขั้นการปรับปรุงแผนงาน (R-revision)

การพัฒนาทั้งโรงเรียน มีลักษณะสำคัญดังนี้

1. การบูรณาการเข้าสู่ระบบงาน (built-in) เป็นการนำเรื่องที่ต้องการนำเข้าสู่ระบบโรงเรียนให้เป็นส่วนหนึ่งของระบบงาน และภาระงานที่ทำอยู่ปกติ

2. การจัดให้ครบวงจร (complete cycle) โดยนำเรื่องที่ต้องการเข้าไปในขั้นตอนต่างๆ ของระบบและภาระงาน ตั้งแต่การวางแผน การดำเนินงานและการประเมินผล

3. การพัฒนาให้ครอบคลุมทุกส่วนของระบบโรงเรียน (total development) โดยให้เรื่องที่ต้องการพัฒนา เป็นส่วนหนึ่งของทุกองค์ประกอบของโรงเรียน

4. การกำหนดปัจจัยพื้นฐาน (basic requirement) ที่เอื้อต่อการพัฒนาเพื่อให้เอื้ออำนวยต่อการทำกิจกรรมของเรื่องที่ต้องการ เช่น ระบบงาน กระบวนการทำงาน บุคลากร และโครงสร้างของโรงเรียนทางกายภาพ เป็นต้น

5. ส่งเสริมให้พัฒนาตนเอง (self development) โดยให้ฝ่ายต่างๆ และบุคลากรที่เกี่ยวข้องประเมินตนเองเกี่ยวกับการดำเนินงาน และพัฒนาตนเองในเรื่องนั้นอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาอย่างต่อเนื่องดังกล่าว สอดคล้องกับกระบวนการพัฒนาวงจรคุณภาพของเดมिंग (Deming Cycle) คือเป็น การบริหารอย่างมีระบบ ตามกระบวนการคุณภาพ PDCA ที่มีการวางแผน (Plan) ลงมือปฏิบัติ (Do) ตรวจสอบประเมินผล (Check) และกำหนดมาตรฐานและปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Act)

6. การมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ (full participation) โดยให้ทุกฝ่ายทุกคนที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของเรื่องนั้นบนพื้นฐานของความเข้าใจ การยอมรับ และตระหนักในความสำคัญ การจัดการในลักษณะดังกล่าว ต้องครอบคลุมถึงการปฏิบัติงานที่เป็นองค์ประกอบหลักของงานในโรงเรียน คือ การบริหารจัดการ การจัดการเรียนการสอน กิจกรรมในโรงเรียน และกิจกรรมที่ทำร่วมกับชุมชน

3) การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School-Based Management : SBM) การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน หมายถึง การกระจายอำนาจการจัดการศึกษาส่วนกลางไปยังสถานศึกษาโดยตรง ให้สถานศึกษามีอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบ มีอิสระ และมีความคล่องตัวในการตัดสินใจในการบริหารจัดการ ด้านวิชาการ ด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ และการบริหารทั่วไป โดยมีคณะกรรมการสถานศึกษาร่วมกันบริหารสถานศึกษา ให้เป็นไปตามความต้องการของผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชนมากที่สุด (ชเนศ ขำเกิด (1), 2545, น. 148 อ้างอิงจาก อุทัย บุญประเสริฐ, 2543)

แนวคิดหรือหลักการสำคัญของการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

แนวคิดหรือหลักการสำคัญของการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (ชเนศ ขำเกิด, 2545, น. 148-151 และถวิล มาตรการเยี่ยม, 2544, น. 40-42) มีดังนี้

การกระจายอำนาจ (Decentralization) เป็นการกระจายอำนาจจากส่วนกลางไปยังสถานศึกษามากที่สุด โดยมีความเชื่อว่า โรงเรียนเป็นหน่วยสำคัญในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการศึกษาของเด็ก เป็นการบริหารแนวราบมากกว่าแนวตั้ง ตามทฤษฎี Y ของแมคเกรเกอร์ ที่มองคนในแง่ดี เห็นว่าธรรมชาติของคนชอบทำงาน มีความรับผิดชอบและใฝ่ดี จึงมอบอำนาจความไว้วางใจให้บริหารด้วยตนเอง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีความยุ่งยากและเพิ่มปัญหามากขึ้นตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นการกระจายอำนาจให้โรงเรียนจะทำให้สมาชิกในโรงเรียนมีส่วนร่วม โรงเรียนมีพลังอำนาจ และมีความรับผิดชอบในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตนเองให้มีประสิทธิภาพมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ และส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

การมีส่วนร่วมและร่วมคิดร่วมทำ (Participation and Collaboration) คือการเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในการบริหาร ตัดสินใจและร่วมจัดการศึกษา ทั้งครู ผู้ปกครอง ตัวแทนชุมชน ตัวแทนศิษย์เก่า และตัวแทนนักเรียน เพราะการที่บุคคลมีส่วนร่วมจะก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและรับผิดชอบในการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพมากขึ้น

การบริหารตนเอง (Self-Managing) โดยโรงเรียนจะมีอิสระในการบริหารจัดการ คิดเอง ทำเอง แก้ปัญหาเอง โดยมีความเชื่อว่าวิธีการทำงานให้บรรลุเป้าหมายนั้นทำได้หลายวิธี ซึ่งหน่วยงานกลางทำหน้าที่เพียงกำหนดนโยบายและเป้าหมาย แล้วมอบความไว้วางใจให้หน่วยปฏิบัติ สถานศึกษาสามารถบริหารด้วยตนเอง ซึ่งอาจดำเนินการได้หลากหลายแนวทาง ด้วยวิธีการที่แตกต่างกัน ตามความพร้อมและสถานการณ์ของแต่ละโรงเรียน ที่เรียกว่าเอกภาพในนโยบาย แต่หลากหลายในวิธีปฏิบัติ

การตรวจสอบและถ่วงดุล (Check and Balance) เป็นความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ (accountability) ที่ยึดหลักว่า ส่วนกลางมีหน้าที่กำหนดนโยบายและควบคุมมาตรฐาน มีหน่วยงานที่ตรวจสอบคุณภาพการศึกษาให้เป็นไปตามมาตรฐานและนโยบายของชาติ

4) การยึดหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) เป็นการบริหารจัดการที่ดี ยึดหลักคุณธรรม โปร่งใส สนองประโยชน์ต่อองค์กร ชุมชน และประเทศชาติเป็นที่ตั้ง รวมทั้งหลักการสร้างอุปนิสัยเรื่อง Think Win-Win ที่มีข้อตกลงแบบ ชนะ-ชนะ ที่ต้องเกื้อกูลกันอย่างจริงจัง ทุกคนได้ประโยชน์ ไม่ทำให้ใครเสียหาย หลักการริเริ่ม (Principle of Human Initiative) ความหลากหลายและความซับซ้อนของกิจกรรมการศึกษาจำเป็นต้องอาศัยการริเริ่ม และความคิดสร้างสรรค์ของสมาชิกในโรงเรียนในการปฏิบัติหน้าที่และการพัฒนาคุณภาพการศึกษา หลักดุลยภาพ (Principle of Equilibrator) มีวิธีการหรือแนวทางหลากหลายที่จะนำมาใช้ดำเนินการเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา การยืดหยุ่น (Flexibility) เป็นเรื่องสำคัญ โรงเรียนมีความชอบธรรมเต็มที่ที่จะขับเคลื่อน พัฒนา และดำเนินงานด้วยยุทธศาสตร์ของตนเองในการจัดการเรียนการสอน บริหารจัดการโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อเป็นพลังสร้างคุณภาพการศึกษาและพัฒนาโรงเรียน

หลักธรรมาภิบาล (Good Governance) หลักธรรมาภิบาล หรือหลักการจัดการบ้านเมืองที่ดี (Good Governance) ได้เริ่มในภาคราชการ โดยมีระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 และประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2542 ระเบียบนี้มีผลบังคับใช้ในหน่วยงานภาครัฐ ดำเนินการบริหารจัดการ โดยยึดหลักการ 6 หลัก โดยมีสาระสำคัญ (ปัญหา ฉายะจินตดวงศ์ และรัชณี ภูตระกูล, 2549, น. 3-5 และ สุทัศนาศู สุธฤกุลสมบัติ, 2549, น. 1-2) ดังนี้

1. หลักนิติธรรม (Rule of Law) หลักนิติธรรม ได้แก่ การตรากฎหมาย กฎข้อบังคับต่างๆ ให้ทันสมัยและเป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ ไม่ลำเอียง ทุกคนในสังคมอยู่ภายใต้ข้อกำหนดของกฎหมายเดียวกัน

2. หลักคุณธรรม (Equity and Inclusiveness) หลักคุณธรรม ได้แก่ การยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม ข้าราชการต้องปรับทัศนคติ ในการทำงานโดยยึดมั่นในหลักจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพของการเป็นข้าราชการที่ดีมีคุณภาพ เป็นตัวอย่างที่ดีแก่สังคม และส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนคนไทยมีความซื่อสัตย์ จริงใจ ขยัน อดทน มีระเบียบวินัย และประกอบอาชีพสุจริต จนเป็นนิสัยประจำชาติ

3. หลักความโปร่งใส (Transparency and Accountability) หลักความโปร่งใส ได้แก่ การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในชาติ โดยการปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์กรทุกหน่วยงาน ให้มีความโปร่งใสมีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างตรงไปตรงมา ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวก มีกระบวนการให้ประชาชนมีการตรวจสอบความถูกต้องชัดเจนได้ ซึ่งจะช่วยแก้ปัญหาการทุจริต คอร์รัปชัน ได้ทั้งในภาครัฐและเอกชน

4. หลักการมีส่วนร่วม (Participation) การมีส่วนร่วม เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับรู้ และเสนอความคิดเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญในสังคม และสร้างความสามัคคีกับประชาชน การมีส่วนร่วมทำได้โดยอิสระ ด้วยตัวเอง ด้วยวิธีทางแห่งประชาธิปไตย เช่น การให้ความเห็น การไต่สวนสาธารณะ การประชาพิจารณ์ การแสดงประชามติ หรืออื่นๆ

5. หลักความรับผิดชอบ (Responsiveness) ความรับผิดชอบ เป็นความพยายามให้ทุกฝ่าย ทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด มีความตระหนักในสิทธิ หน้าที่ ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม สนใจปัญหาสาธารณะของบ้านเมือง และกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา เคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง กล้าที่จะตัดสินใจ และรับผิดชอบต่อ การตัดสินใจนั้น

6. หลักความคุ้มค่า (Sufficient Value) หลักความคุ้มค่า ได้แก่ การบริหารจัดการ และใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อส่วนรวม มีการพัฒนากระบวนการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างต่อเนื่อง และรักษาพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน

5) การบริหารทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Management) ปัจจุบันโลกเปลี่ยนแปลง (transformation) จากเศรษฐกิจอุตสาหกรรม (industrial economy) มาสู่เศรษฐกิจฐานความรู้ (knowledge – based economy) ทรัพยากรมนุษย์ที่มีการศึกษาและทักษะ จะเป็นสินทรัพย์ที่มีคุณค่าที่สุด การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Management) เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญมาก เพราะทรัพยากรมนุษย์เป็นตัวกลางในการสร้างและการกระจายความรู้ไปสู่การพัฒนา (วชิราพร อัจฉริยโกศล และคณะ, 2550, น. 214) ทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource)

หมายถึงบุคคลซึ่งมีความพร้อม มีความจริงใจ และสามารถที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร หรือเป็นบุคคลในองค์กรที่สามารถสร้างคุณค่าของระบบการบริหารงานได้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการได้ ดังนั้น องค์กรจึงมีหน้าที่ในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ เพื่อให้ปฏิบัติงานจนบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร (ชงชัย สันติวงษ์, 2548, น. 2-3 และสมชาย หิรัญกิตติ, 2542, น. 1)

ลักษณะการบริหารทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Management: HRM) มีผู้ให้ความหมายไว้ต่างๆ กัน (ชงชัย สันติวงษ์, 2548, น. 1-2) ดังนี้

เป็นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรมนุษย์ของธุรกิจ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร (Monday, Noe and Premeaux, 1949, p. GL-5)

เป็นนโยบายและการปฏิบัติในการใช้ทรัพยากรมนุษย์ของธุรกิจเพื่อในการบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร (Dessler, 1997, p. 72)

เป็นกิจกรรมที่ออกแบบเพื่อการจัดหาความร่วมมือกับทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร (Byars and Rue, 1997, p. 4)

เป็นหน้าที่หน้าที่หนึ่งขององค์กร ซึ่งทำให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดจากการใช้พนักงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร และเป้าหมายเฉพาะบุคคล (Ivancevich, 1998, p. 708)

ยุทธศาสตร์ในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในสถานศึกษา (Strategic Human Resources Management in School)

สถานศึกษาเป็นองค์กรสำคัญที่ต้องอาศัยทรัพยากรมนุษย์เป็นกลไกสำคัญในการปฏิบัติงาน มีแนวคิดที่เกี่ยวข้อง (รมดี พิมลบรรยงค์, 2548, น. 28-30) ดังนี้

ข้อแตกต่างระหว่างการบริหารบุคคลกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์

การบริหารงานบุคคล (Personal Management) คือ การจัดการเกี่ยวกับคน เป็นหน้าที่ของผู้บังคับบัญชาโดยตรง เป็นการบริหารคนให้ทำงาน เพื่อประโยชน์ขององค์กรและตัวบุคคล

การบริหารทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Management) เป็นการฝึกกำลังหรือบูรณาการในลักษณะของความเป็นผู้นำ ผู้บริหาร และการจัดการ ให้คนได้ทำงาน เพื่อประโยชน์ขององค์กร และตัวบุคคลด้วย

การบริหารทรัพยากรมนุษย์ในสถานศึกษา มีหลักในการบริหารดังนี้

1. รับสมัครบุคคลเข้าทำงาน ฝึกอบรม และเสนอเงื่อนไขเพื่อจูงใจ ให้ทำงาน
2. ให้ความสำคัญต่อผู้ร่วมงาน และบุคลากรในสถานศึกษา ในผลงานที่ทำ
3. พัฒนาบทบาทของผู้ร่วมงาน บุคลากรในสถานศึกษา เพื่อให้โรงเรียนดีเด่นด้านการเรียนการสอน
4. สนับสนุนการพัฒนาผู้นำการบริหารและการพัฒนาอาชีพอย่างจริงจัง

5. การบริหารงาน มีการให้กำลังใจผู้ร่วมงาน และบุคลากรในสถานศึกษาที่ปฏิบัติงาน ได้ผลตามวัตถุประสงค์

กรณีศึกษาโรงเรียนแห่งหนึ่ง (ในจำนวน 7 โรงเรียน) ในสหรัฐอเมริกา ที่มีการจัดการบริหาร ทรัพยากรมนุษย์ที่ดี มีหลักการบริหาร ดังนี้

1. เน้นการบริหารและการพัฒนา เป็นอันดับแรก
2. สร้างกลุ่มผู้นำที่เข้มแข็ง มีบุคลากรเชื่อมโยงโครงสร้างของทีมเป็นอย่างดี และบรรลุ วัตถุประสงค์

3. พัฒนาโครงสร้างของทีมงาน การคัดเลือกบุคลากร และการรักษาบุคลากรที่ดีใน สถานศึกษาไว้ให้คงอยู่ การวางแผน การพัฒนา กระบวนการตรวจสอบทีมและบุคคล เป็นไปด้วยความ ยุติธรรม มีความเสมอภาค

4. การบริหารคุณภาพทั่วทั้งองค์กร (Total Quality Management : TQM) การบริหาร คุณภาพทั่วทั้งองค์กร หรือการบริหารคุณภาพโดยรวม (Total Quality Management : TQM) หมายถึง การจัดการเพื่อให้เกิดคุณภาพ ที่สมบูรณ์สำหรับลูกค้า ซึ่งต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและ เกิดจากการมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในองค์กร

การมุ่งพัฒนาปรับปรุงคุณภาพขององค์กรโดยรวม เป็นการสร้างความพึงพอใจให้ลูกค้า ส่งเสริมให้พนักงานมีความภาคภูมิใจในการทำงานเป็นทีม สนับสนุนพนักงานให้ใช้นวัตกรรม และสร้างบรรยากาศของการปรับปรุงงานในโรงเรียน ครูมีส่วนเกี่ยวข้องในการตัดสินใจ ร่วม รับผิดชอบโดยมีส่วนร่วมในการจัดสิ่งอำนวยความสะดวก จัดหาทรัพยากร การประเมินผล รวมทั้ง การวางแผนระยะยาว หัวใจของการบริหารคุณภาพโดยรวม คือการรับฟังความคิดเห็นของลูกค้า หรือผู้รับบริการ และการสื่อสารระบบเปิด (Cunningham and Gress, 1993, p. 153)

การบริหารคุณภาพโดยรวม หรือ TQM ประกอบด้วยส่วนประกอบสำคัญ 3 ประการ (ณัฐพันธุ์ เจริญนันทน์ และคณะ, 2545, น. 58-64) ดังนี้

1. การให้ความสำคัญกับลูกค้า (Customer Oriented) พนักงานทุกคนต้องมีความสำนึก แห่งคุณภาพ และความเป็นเลิศ (Excellence) ต้องระลึกเสมอว่า ผลงานของทุกคนมีผลกระทบต่อ คุณภาพของสินค้าหรือบริการที่ส่งมอบให้กับลูกค้า

2. การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Continuous Improvement) การพัฒนาอย่างต่อเนื่องจะ ก่อให้เกิดโมเมนตัม (Momentum) ทำให้การก้าวไปข้างหน้าของธุรกิจสะดวก คล่องตัว และมี ประสิทธิภาพขึ้น สามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนากระบวนการที่ซับซ้อน และครอบคลุมทั้งองค์กร ซึ่งต้องทำในทุกระดับและขั้นตอน โดยดำเนินการดังนี้

2.1 ศึกษา วิเคราะห์ ทบทวนข้อมูลการดำเนินการ และสภาพแวดล้อม เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพของระบบ และผลลัพธ์อย่างสร้างสรรค์ และต่อเนื่อง

2.2 พยายามหาวิธีการแก้ไขปัญหา และพัฒนาการดำเนินการที่เรียบง่าย แต่ให้ผลลัพธ์สูง

2.3 คิดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลงานอย่างเป็นระบบ เป็นธรรมชาติ และไม่สร้างความสูญเสียในการตรวจสอบ

3. สมาชิกทุกคนต้องมีส่วนร่วม (Employer Involvement) สมาชิกในองค์กรทุกคน ตั้งแต่พนักงานระดับปฏิบัติการ จนถึงหัวหน้า คณะผู้บริหาร (Chief Executive Officers หรือ CEOs) ต้องมีความเข้าใจ และยอมรับในการสร้างคุณภาพสูงสุดให้เกิดขึ้น

ทฤษฎีตามสถานการณ์ (Contingency Theory) ความเชื่อพื้นฐานของทฤษฎี คือ ไม่มีรูปแบบการบริหารใดที่สมบูรณ์แบบ และนำมาใช้ได้ในการบริหารองค์กรต่างๆ ได้ทุกองค์กร แม้ว่าหลักการของรูปแบบ (Model) จะเหมือนกัน แต่รายละเอียดปลีกย่อย หรือน้ำหนักในการเน้นด้านใดด้านหนึ่ง ย่อมแตกต่างกันออกไปในแต่ละองค์กร ซึ่งสืบเนื่องมาจากปัจจัยที่แตกต่างกันหลายประการ

ทฤษฎีตามสถานการณ์ มีหลักการสำคัญ (ณัฐพล ชวลิตชีวิน และ ประโมทย์ ศุกปัญญา, 2545, น. 250) ดังนี้

1. องค์กรแต่ละองค์กรได้รับอิทธิพลมาจากสิ่งแวดล้อม และความเป็นมาในอดีตขององค์กร เช่น เทคโนโลยีที่ใช้พนักงานขององค์กร และผู้ที่เกี่ยวข้อง

2. แต่ละองค์กรมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว โครงสร้าง การควบคุม และระบบวัดผลขององค์กร ย่อมได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมขององค์กร และแตกต่างไปจากองค์กรอื่น

3. ไม่มีระบบใดที่ดีที่สุดสำหรับองค์กรทุกแห่ง แม้แต่ในองค์กรเดียวกัน ซึ่งจะได้รับผลจากสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน

2.2 โรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชน

2.2.1 บริบทของโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชน เขตสาทร กรุงเทพมหานคร

โรงเรียนกิตติบริหารธุรกิจ

โรงเรียนกิตติบริหารธุรกิจ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 มีหน้าที่จัดการศึกษาในระดับอาชีวศึกษา ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2545 ได้กล่าวถึงการศึกษาในระดับอาชีวศึกษาว่าเป็นการจัดการศึกษาต่อจากระดับมัธยมศึกษา มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ทางวิชาการ และอาชีพที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง และสังคมศึกษา แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ

ระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ใช้เวลาเรียน 3 ปี และระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ใช้เวลาเรียน 2 ปี ประกอบด้วยจำนวนนักเรียน – นักศึกษา รวมทั้งสิ้น 980 คน ผู้บริหาร 7 คน ครู – อาจารย์ 25 คน เจ้าหน้าที่และนักรักษาโรง 7 คน

ในด้านการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนกิตติบริหารธุรกิจ ตั้งอยู่ในชุมชนที่มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในลักษณะของการเอื้ออาทรมาตั้งแต่เดิม วิถีชีวิตดังกล่าวเป็นพื้นฐานที่ดีของครอบครัว ชุมชนท้องถิ่นให้ความร่วมมือ และให้การสนับสนุนการจัดการศึกษาของสถานศึกษาเป็นอย่างดี มีความพร้อมในการจัดการศึกษาที่ตอบสนองทุกกลุ่มเป้าหมาย ทั้งด้านวิชาการและอาชีพ มีแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษา และแหล่งบริการด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัย รวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลาย แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ประเพณีและประวัติศาสตร์ของชาติไทยสิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนเอื้อต่อการจัดการศึกษาของสถานศึกษาทั้งสิ้น

ภาระหน้าที่ที่โรงเรียนจะต้องรับผิดชอบ

ตามแผนพัฒนาการศึกษา ระยะที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ของกรมอาชีวศึกษาได้กำหนดนโยบายรองรับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 15 ปี อย่างมีคุณภาพสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2542 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2545 นโยบายรัฐบาล นโยบายกระทรวงศึกษาธิการ และนโยบายปรัชญาปฏิรูป ซึ่งทำให้โรงเรียนและหน่วยงานสังกัดกรมอาชีวศึกษา มีความรู้ความเข้าใจตระหนักถึงความสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาแล้ว (A1 : Awareness) จึงกำหนดนโยบายเป็นแนวทางการดำเนินงาน โดยมุ่งเน้นสานต่อยุทธศาสตร์ 10 ประการและการนำหลักการไปสู่การปฏิบัติด้วยวิธีที่หลากหลาย (A2 : Attempt) การติดตามผลเพื่อแสวงหาวิธีการที่สามารถพัฒนาผู้เรียนตามวัตถุประสงค์ (A3 : Achievement) และแลกเปลี่ยนการเรียนรู้เพื่อขยายผลและพัฒนาแนวทางให้เกิดเป็นระบบที่ยั่งยืน (A4 : Accredited System) จากการค้าดำเนินงานที่ผ่านมา โรงเรียนสามารถดำเนินงานพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างดียิ่ง กรมอาชีวศึกษาจึงมีนโยบายสานต่อยุทธศาสตร์ 10 ประการ เพื่อมุ่งเน้นให้โรงเรียนสามารถ พัฒนาคุณภาพการศึกษา ให้ไปถึงการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้เพื่อขยายผลและพัฒนาแนวทางให้เกิดเป็นระบบที่ยั่งยืนให้เด็กและเยาวชนเป็น คนดี มีปัญญา มีความสุข สามารถดูแลตนเอง ครอบครัว และสังคมให้ดียิ่งขึ้นต่อไป โดยเร่งให้โรงเรียนมุ่งดำเนินการปฏิรูปการศึกษาในระยะเร่งด่วน ดังนี้

1. การรองรับสิทธิและโอกาสทางการศึกษา มุ่งให้สถานศึกษารับนักเรียนเข้าศึกษาอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะการรับนักเรียนพิการเข้าเรียนร่วม รวมถึงการให้คณะกรรมการสถานศึกษา เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการรับนักเรียนที่โปร่งใส เทียบตรง และเป็นที่ยอมรับของชุมชน

2. การปฏิรูปการเรียนรู้ เร่งให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการจัดประสบการณ์เรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยเน้นการนำหลักการไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ได้แก่

2.1 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยกำหนดให้โรงเรียน นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ส่งเสริมการมีรายได้ระหว่างเรียน ในรูปแบบอาชะมิติใหม่ พัฒนากิจกรรม 5 ส พัฒนาวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา รวมถึงการวิจัยชั้นเรียน

2.2 การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา เร่งรัดให้ทุกสถานศึกษาดำเนินการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา เพื่อรองรับการประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ให้ทันต่อการจัดการเรียนการสอนในปีการศึกษา 2546 เป็นต้นไป

2.3 การจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เร่งรัดให้โรงเรียนกำหนดมาตรการที่จะทำ ให้ทุกส่วนของสังคมไม่ว่าจะเป็น ผู้ปกครอง ครู ผู้บริหาร และชุมชน เข้ามามีส่วนในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิต และก้าวไปสู่ความสำเร็จในชีวิตได้

2.4 การพัฒนาครูเครือข่าย ครูแกนนำ และครูต้นแบบ โดยเร่งให้สถานศึกษา จัดระบบพัฒนาบุคลากรให้ก้าวสู่ความเป็นครูมืออาชีพ โดยใช้รูปแบบระบบการนิเทศภายใน โรงเรียนที่ครูมีโอกาสในการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ ร่วมกันพัฒนาวิทยฐานะของตนสู่ระดับวิชาชีพที่สูงขึ้น

2.5 คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน เร่งรัดให้โรงเรียนพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพ พร้อมทั้งจะแข่งขันและร่วมมืออย่างสร้างสรรค์ในสังคมโลกตามความคาดหวังของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

3. การประกันคุณภาพการศึกษา เร่งรัดให้โรงเรียนดำเนินการประเมินคุณภาพภายใน โดยให้บุคลากรทุกฝ่ายมีส่วนร่วม พร้อมทั้งนำผลการประเมินไปใช้ในการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาของโรงเรียน เพื่อยกระดับคุณภาพอย่างต่อเนื่อง

4. การพัฒนาสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เร่งรัดให้โรงเรียนพัฒนาระบบสารสนเทศตามระบบ ELS โดยนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษามาใช้ในการพัฒนา ทั้งนี้ได้คาดหวังให้ผู้บริหาร ครู นักเรียนใช้คอมพิวเตอร์ในการพัฒนางานและแสวงหาความรู้ใหม่อย่างมีประสิทธิภาพ

5. การสร้างเสริมความเข้มแข็งของโรงเรียน เร่งรัดให้โรงเรียนสร้างความร่วมมือกับคณะกรรมการสถานศึกษา รวมถึงบุคคล องค์กรในชุมชน ในการระดมทรัพยากรเพื่อพัฒนาคุณภาพของโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง

6. การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด เร่งให้โรงเรียนพัฒนารูปแบบการดำเนินงาน ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด โดยโรงเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ร่วมกันดำเนินการอย่างมีส่วนร่วมและเป็นตัวอย่างของการสร้างชุมชนเข้มแข็ง

ดังนั้น เพื่อให้เป็นการสอดคล้องกับนโยบายกรมอาชีวศึกษา ในปีการศึกษา 2552 โรงเรียนกิตติบริหารธุรกิจ จึงกำหนดนโยบายพัฒนาโรงเรียนระยะเวลา 1 ปี ไว้ดังนี้

1. ปรับปรุงพัฒนาอาคารสถานที่ บรรยากาศสิ่งแวดล้อม ให้สะอาด สวยงาม ร่มรื่น เหมาะสมกับการเป็นแหล่งเรียนรู้ ที่เอื้อต่อการมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดีของนักเรียน ครูและบุคลากรทุกคน โดยเน้นการมีส่วนร่วมในการปรับปรุงพัฒนาของนักเรียน ครู ผู้ปกครองและชุมชน

2. ปฏิรูปการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ พัฒนานักเรียนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้มุ่งเน้นให้นักเรียนได้เรียนรู้จากสภาพแวดล้อมและภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้สาขาต่างๆ ทั้งวิชาสามัญและวิชาชีพ นำไปประยุกต์ใช้ได้เหมาะสมตามความต้องการ พร้อมทั้งพัฒนาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน ชุมชน และท้องถิ่น

3. ส่งเสริมการใช้และพัฒนาเทคโนโลยีทางการศึกษา จัดแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย แหล่งสืบค้นข้อมูลในโรงเรียนที่เหมาะสม ทันสมัย และเพียงพอต่อความต้องการของนักเรียน และส่งเสริมการพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศของนักเรียนให้เป็นผู้มีความสามารถในการเลือกใช้ข้อมูลและวิธีการสืบค้นข้อมูลอย่างเหมาะสมมีคุณภาพ

4. พัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนด้านระเบียบ วินัย คุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม อยู่บนพื้นฐานของความเป็นประชาธิปไตย มีทักษะในการดำรงชีวิตตามวิถีไทยได้อย่างมีความสุข

โรงเรียนสารสาสน์บริหารธุรกิจกอนอนุสรณ์

เดิมชื่อโรงเรียนกนกเทคโนโลยี ตั้งอยู่เลขที่ 143 ถนนจันทน์ ซอย 43 (วัดไผ่งาม) แขวงทุ่งวัดดอน เขตสาทร กรุงเทพมหานคร ผู้ก่อตั้งคือ นายกนก ลีอิสสระนุกูล เป็นผู้รับใบอนุญาต เปิดทำการสอนเมื่อวันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2508 เปิดสอนแผนกช่างอุตสาหกรรม

ในปี พ.ศ.2518 ได้โอนให้มูลนิธิกนก-โสภา นายปริญญา ลีอิสสระนุกูล และ นายวิทยา ลีอิสสระนุกูล เป็นผู้รับใบอนุญาต และมีนายวิจารณ์ ถ้องสมุทร เป็นผู้จัดการดำเนินการบริหารจนถึงปี พ.ศ. 2539 เริ่มโรงเรียนสารสาสน์บริหารธุรกิจกอนอนุสรณ์ในปี พ.ศ.2540 นายพิบูลย์ ยงค์กมล ประธานอำนวยการโรงเรียนในเครือสารสาสน์ ได้เข้ามาดำเนินการเป็นผู้รับใบอนุญาต ลงนามแทนมูลนิธิกนก-โสภา และได้เปลี่ยนชื่อจากโรงเรียนกนกเทคโนโลยี มาเป็น

โรงเรียนศาสน์บริหารธุรกิจกอนุสรณ์จนถึงปัจจุบันพ.ศ. 2540 ได้มีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเดิมจากแผนกช่างอุตสาหกรรมมาเป็นแผนกบริหารธุรกิจ และแผนกศิลปกรรม

หลักสูตรที่เปิดสอน

1. หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พ.ศ. 2538 หลักสูตรกรมอาชีวศึกษา ประเภทพาณิชยกรรม สาขาพาณิชยการ สาขางานการบัญชี การขาย และคอมพิวเตอร์

2. หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พ.ศ. 2538 หลักสูตรกรมอาชีวศึกษา ประเภทวิชาศิลปกรรม สาขางานจิตรศิลป์

3. หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พ.ศ. 2545 (ปรับปรุง 2546) หลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการประเภทวิชา พาณิชยกรรม สาขาพาณิชยการ สาขางาน การบัญชี การขาย คอมพิวเตอร์

4. หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พ.ศ. 2545 (ปรับปรุง 2546) หลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการ ประเภทวิชา ศิลปกรรม สาขางานจิตรศิลป์ และการออกแบบ

5. หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล พ.ศ. 2543 สาขาบริหารธุรกิจ แผนกการบัญชี การตลาด และคอมพิวเตอร์ธุรกิจ (รับผู้จบ ปวช.)

6. หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล พ.ศ. 2540 สาขาบริหารธุรกิจ แผนกการบัญชี การตลาด และคอมพิวเตอร์ธุรกิจ (รับผู้จบ ม.6 หรือเทียบเท่า

7. หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง หลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2545 ประเภทวิชา ศิลปกรรม สาขาออกแบบนิเทศศิลป์ (รับผู้จบ ปวช. และ ม.6 หรือเทียบเท่า)

โรงเรียนอัสสัมชัญพาณิชยการ

โรงเรียนอัสสัมชัญพาณิชยการเป็นโรงเรียนในเครือมูลนิธิเซนต์คาเบรียลแห่งประเทศไทย ตั้งอยู่เลขที่ 101 ซอยสาทร 13 (เซนต์หลุยส์ 2) ถนนสาทรใต้ แขวงยานนาวา เขตสาทรกรุงเทพฯ 10120 บนที่ดินของสำนักมิสซังโรมันคาทอลิกกรุงเทพฯ โดยมีเนื้อที่จำนวน 14 ไร่ 2 งาน 26 ตารางวา โรงเรียนก่อตั้งขึ้นในปีพ.ศ.2481 ผู้ก่อตั้งคือภราดา โรเกชั่น (Bro. Rogation) เนื่องจากขณะนั้นท่านสอนหนังสืออยู่ที่โรงเรียนอัสสัมชัญบางรัก ท่านมีความคิดที่จะฝึกเด็กให้มีความรู้ทางด้านวิชาพิมพ์ดีดและวิชาตัวเลข เพื่อว่าเมื่อจบการศึกษาแล้ว เด็กนักเรียนซึ่งไม่ประสงค์จะศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัย จะสามารถเข้าทำงานในบริษัทของชาวยุโรปได้ ดังนั้นท่านจึงจัดทำหลักสูตรสำหรับโรงเรียนพาณิชยขึ้น และขอเปิดโรงเรียนต่อกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งได้รับอนุญาตให้ทำการสอนเมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2481 ทำให้

โรงเรียนอัสสัมชัญพาณิชยการเป็นโรงเรียนพาณิชย์แห่งแรกในประเทศไทยที่เปิดทำการสอนโดยใช้สื่อการสอนเป็นภาษาอังกฤษ ภายใต้ชื่อ “อัสสัมชัญพาณิชยการ”

ในสมัยเริ่มแรกนั้นทางโรงเรียนรับเฉพาะนักเรียนชาย และมีการวางแผนนโยบายไว้อย่างชัดเจน ในการฝึกฝนนักเรียนทางด้านธุรกิจและภาษาอังกฤษ ผู้ที่จบการศึกษามีความรู้ความสามารถทางด้านภาษาและวิชาธุรกิจเป็นอย่างดีจนเป็นที่ยอมรับของสถานประกอบการธุรกิจต่างชาติ ดังจะเห็นได้จากการที่นักเรียนชั้นปีที่ 3 ที่กำลังจะสำเร็จการศึกษาถูกจองตัวล่วงหน้าจากสถานประกอบการ ธุรกิจต่างชาติ และองค์กรต่างประเทศ เช่น ยูเนสโก ESCAP และ สถานทูตต่างๆ

เมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน พ.ศ. 2511 โรงเรียนได้รับอนุญาตจากกระทรวงศึกษาธิการให้เปิดสอนหลักสูตรบริหารธุรกิจ 4 ปี ต่อมาได้พัฒนาเป็นวิทยาลัยอัสสัมชัญ (ABAC) หรือมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ (AU) ในปัจจุบัน

2.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความต้องการการนิเทศการสอน

2.3.1 ความต้องการของมนุษย์

- 1) ความหมายของความต้องการของมนุษย์
- 2) ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความต้องการของมนุษย์

2.3.2 การนิเทศการศึกษาและการนิเทศการสอน

- 1) ความหมายของการนิเทศการศึกษา
- 2) จุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา
- 3) หลักการนิเทศการศึกษา
- 4) ความหมายของการนิเทศการสอน
- 5) จุดมุ่งหมายของการนิเทศการสอน
- 6) แนวความคิดเกี่ยวกับการนิเทศการสอน
  - 6.1) หลักการนิเทศการสอน
  - 6.2) กระบวนการนิเทศการสอน

2.3.1 ความต้องการของมนุษย์

1) ความหมายของความต้องการ ความต้องการ (needs) หมายถึง ความประสงค์หรือความอยากได้ของมนุษย์ มนุษย์มีความต้องการหลายอย่างหลายด้านด้วยกัน ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์คือปัจจัยสี่ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค โดยจะเป็นไปตามสภาพหรือสภาวะนั้นๆ ความต้องการหลักใหญ่มี 2 ด้าน คือ ทางด้านร่างกายและทางด้านจิตใจ

โดยเฉพาะความต้องการสูงสุดของมนุษย์ คือความสำเร็จจนถึงระดับสูงสุด แต่ความเป็นจริงมนุษย์ทุกคนไม่สามารถได้รับการสนองตอบความต้องการ ได้เท่าเทียมกัน เพราะสถานภาพทางสังคมและศักยภาพของตนเองคือ สติปัญญา ความรู้ ชีตความสามารถที่จะทำให้ได้รับความต้องการนั้น (พรธณี ชูทัย เจนจิต, 2538, น. 460)

2) ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความต้องการของมนุษย์

นักการศึกษาและนักวิชาการ ได้ให้ความหมายของความต้องการ (needs) ไว้ดังนี้

มามี โชติมา (2546, น.13) กล่าวว่า ความต้องการ เป็นสภาวะของคนที่เกิดจากความแตกต่างระหว่างสิ่งที่คาดหวัง หรือสิ่งที่ควรจะเป็น กับสิ่งที่เกิดขึ้นจริง หากมีความแตกต่างกันก็จะเกิดความต้องการขึ้น มนุษย์จะเติมสิ่งที่ขาดไปเพื่อให้สมดุลระหว่างที่ควรจะเป็นกับสิ่งที่เป็จริง

ทฤษฎีความต้องการของ Abraham H.Maslow. (1943 อ้างถึงใน สุวัฒน์ วัฒนวงศ์, 2547, น. 172-173) ได้กล่าวถึงลักษณะของลำดับความต้องการของมนุษย์ โดยแยกออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ความต้องการทางด้านร่างกายหรือสรีรวิทยา (Bodily Needs of Physiological Needs) เป็นความต้องการระดับแรกสุด ได้แก่ อาหาร น้ำ เพื่อบรรเทาความหิว ความต้องการทางเพศ การพักผ่อนนอนหลับ การได้พักผ่อนหย่อนใจ

ขั้นที่ 2 ความต้องการได้รับความปลอดภัย (Safety needs) จะเกิดขึ้นเมื่อความต้องการขั้นที่ 1 ได้รับการตอบสนองแล้ว มนุษย์ก็จะแสวงหาความมั่นคง การป้องกันภัยอันตรายต่างๆ

ขั้นที่ 3 ความต้องการความรักและการเข้าเป็นสมาชิกในกลุ่ม (love and Belonging needs) เป็นความต้องการได้รับความอบอุ่น การยอมรับจากสมาชิกหรือเพื่อนๆ ในกลุ่ม ต้องการทราบว่าตนเองมีฐานะอย่างไรในกลุ่มนั้น

ขั้นที่ 4 ความต้องการได้รับการยกย่องในด้านความมีชื่อเสียงและเกียรติยศ (Self – esteem needs) ซึ่งหมายถึง ลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการได้รับความเคารพ ความเชื่อมั่นอื่นๆ ทำให้เกิดความรู้สึกถือสละ มีเสรีภาพและความมีชื่อเสียงในด้านต่างๆ

ขั้นที่ 5 ความต้องการกระทำตนตามความสามารถที่เป็นจริง (Self-actualization) เป็นความต้องการขั้นสูงสุดของบุคคล เพื่อแสดงถึงสิ่งที่มีความสามารถ และศักยภาพที่จะกระทำได้

Maslow แบ่งความต้องการเป็น 2 กลุ่ม คือ ความต้องการขั้นต่ำ เกิดจากความขาดหรือไม่มี และความต้องการขั้นสูง เป็นความต้องการพัฒนาหรือแสวงหา เป็นการนำไปสู่ความเป็นคนที่มีความสามารถอย่างสมบูรณ์

Knowles (1970, p. 80 อ้างถึงใน สมพร เพ็ญเสงี่ยม, 2546, น.14) แบ่งความต้องการออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ ได้แก่ ความต้องการทางกายภาพ ความต้องการทางความเจริญงอกงาม ความต้องการความปลอดภัย ความต้องการประสบการณ์ใหม่ ความต้องการความสำเร็จและความต้องการยอมรับว่าตนเองมีคุณค่า

2. ความต้องการด้านการศึกษา เป็นผลมาจากแรงกระตุ้นของความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ ร่วมกับสภาพแวดล้อมที่ทำให้บุคคลต้องการเรียนรู้ในบางสิ่งบางอย่างที่ตนเองขาดแคลนเพื่อให้ตนเองดีขึ้น เพราะความต้องการด้านการศึกษา คือการเรียนรู้ในบางสิ่งบางอย่างที่ตนเองขาดแคลนเพื่อให้ตนเองดีขึ้น เพราะความต้องการด้านการศึกษา คือ ช่องว่างระหว่างความสามารถของบุคคลในปัจจุบันกับความปรารถนาที่อยากจะมีขึ้นในอนาคต

Kaufman and English (1981 อ้างถึงใน สุกกาญจน์ ดันติกัลป์ยาภรณ์, 2545, น.17) ให้ความหมายว่า ความต้องการ หมายถึง ช่องว่าง (Gap) ระหว่างผลผลิตที่เป็นอยู่ในปัจจุบันกับผลผลิตที่เราต้องการ โดยนำช่องว่างที่เราได้รับมาจัดลำดับความสำคัญ แล้วเลือกเอาสิ่งที่สำคัญที่สุดเป็นความต้องการที่จะต้องกระทำก่อน

สรุปได้ว่า จากแนวคิดและทฤษฎีความต้องการของมนุษย์ที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่ามนุษย์มีความต้องการสนองตอบ 2 ด้าน คือ ความต้องการจำเป็นพื้นฐานด้านร่างกายและด้านจิตใจโดยมีการสนองตอบความต้องการไม่เท่ากันตามศักยภาพและสภาพสังคม จึงเกิดแรงผลักดันที่จะเติมสิ่งที่ขาดไป ความต้องการของมนุษย์เกิดขึ้นอยู่เสมอ สิ่งที่มนุษย์ต้องการขึ้นอยู่กับว่ามีสิ่งนั้นหรือยัง ถ้าความต้องการสิ่งใดได้รับการตอบสนองแล้วก็จะมีความต้องการอื่นเข้ามาแทนที่ มนุษย์ทุกคนเมื่อสามารถตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานแล้ว จะมีความต้องการที่จะพัฒนาตนเองตามศักยภาพ เพื่อจะนำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนางาน ให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล อันเกิดจากสติปัญญาความรู้ และความสามารถ เมื่อได้รับประโยชน์มนุษย์จึงมีชีวิตที่มีความสุข สมบูรณ์ ซึ่งเป็นความต้องการสูงสุด สิ่งเหล่านี้จึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่ผู้บริหารหรือผู้ให้การนิเทศควรรักษาเรื่องความต้องการของคน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลเป็นอย่างมาก เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนการนิเทศให้สอดคล้องกับความต้องการของครู

2.3.2 การนิเทศการศึกษาและการนิเทศการสอน

การนิเทศ เป็นงานที่มีความสำคัญงานหนึ่งของการจัดและบริหารสถานศึกษา เป็นหลักของการจัดกิจกรรมการบริหารและพัฒนางานวิชาการของสถานศึกษา การนิเทศการศึกษา ไม่มีข้อจำกัดแน่นอนตายตัว ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายและแนวทางของการศึกษาแต่ละยุคแต่ละสมัย หรือขึ้นอยู่กับวิวัฒนาการของการศึกษา การนิเทศการศึกษา เป็นงานที่สนับสนุนการจัดการศึกษาที่จะต้องควบคู่ไปพร้อมกับการนิเทศการสอน ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเน้นในเรื่องของการสอนที่ส่งเสริมให้ครูมีการพัฒนาและปรับปรุงตนเอง เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ

มากขึ้น ส่งผลให้เกิดคุณภาพ ด้วยเหตุนี้การนิเทศจึงเป็นกระบวนการของการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมให้ การสนับสนุน พัฒนามาตรฐานของการศึกษาอย่างเป็นระบบ คำว่า “การนิเทศการศึกษา” นักการศึกษา และนักวิชาการ ได้ให้ความหมายไว้แตกต่างกันไปตามแนวคิดของแต่ละบุคคล เช่น ครูศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารโรงเรียน อาจจะมีความคิดที่แตกต่างกันบ้าง ศึกษานิเทศก์อาจจะมี ความคิดเห็นว่า การนิเทศเป็นการเพิ่มศักยภาพต่อการปรับปรุงการสอน ตามโปรแกรมการทำงานที่ กำหนดไว้ ครูอาจคิดถึงการนิเทศว่า เป็นแหล่งการสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือ และมีความรู้สึกละต่างไปตามการรับรู้ในบทบาทของผู้นิเทศ ที่ครูผู้นั้นมีปฏิสัมพันธ์ด้วย (Wiles and Lovell, 1983, p. 3) ในที่นี้จะกล่าวถึงประวัติการนิเทศการศึกษา ความหมายของการนิเทศการศึกษา จุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา บุคคลากรที่เกี่ยวข้องในการนิเทศการศึกษา ความหมายของการ นิเทศการสอน จุดมุ่งหมายของการนิเทศการสอน และแนวคิดเกี่ยวกับการนิเทศการสอนดังต่อไปนี้

1) ประวัติการนิเทศการศึกษา

การนิเทศเป็นการศึกษา เกิดขึ้นนับตั้งแต่ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนขึ้นจะแตกต่างกับ ปัจจุบันก็เพียงในรูปแบบและวิธีการที่กระทำเท่านั้น การนิเทศการศึกษาในสมัยก่อนเป็นการตรวจ ตรา (inspection) ในการตรวจนั้นก็จะไปดูว่าครูได้ทำงานตามที่ได้สั่งให้ทำหรือไม่ การเรียนการ สอน มีอะไรบกพร่อง จะต้องแก้ไขอะไรบ้าง ผู้ตรวจก็จะสั่งการให้มีการแก้ไขดำเนินการในเรื่อง นั้นๆ ทันที ต่อมาได้เกิดแนวคิดว่าการตรวจตราแต่เพียงผู้เดียวไม่ช่วยให้การเรียนการสอนดีขึ้น เท่าที่ควร เพราะงานโรงเรียนมีมาก ทั้งงานบริหารธุรการ งานวิชาการและงานอื่นๆ การตรวจตราที่ ไม่สามารถทำได้ทั้งหมดเพราะไม่มีเวลาและตรวจแต่สิ่งที่มองเห็นได้ง่าย เช่น ตัวอาคาร การจัด โรงเรียน การจัดชั้นเรียน ผลการเรียนของนักเรียน อุปกรณ์การสอน เป็นต้น ซึ่งก็เป็นเรื่องผิวเผิน เพราะยังมีสิ่งที่มองเห็นได้ยาก เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ความสามัคคีของครูใน โรงเรียน ขวัญและกำลังใจในการทำงานความรู้ความสามารถของครูในการสอน ซึ่งองค์ประกอบ ต่างๆ เหล่านี้มีส่วนสำคัญในการส่งเสริมสภาพการเรียนการสอน และการทำงานของครูเป็นอันมาก ดังนั้น ในการที่จะให้องค์ประกอบต่างๆ ที่ส่งเสริมการเรียนการสอน การทำงานของครู ได้มีส่วน สัมพันธ์กัน จะต้องมียุทธศาสตร์และบุคลากรที่รับผิดชอบในเรื่องนี้โดยตรง วิธีการแต่เดิม ได้เปลี่ยนเป็น การให้คำแนะนำช่วยเหลือ และการส่งเสริมกำลังใจในการทำงานของครู พัฒนาครูในด้านต่างๆ ศักยภาพที่ครูมีอยู่ ด้วยการสนับสนุนช่วยเหลือ (support) ร่วมมือร่วมใจ (share) และรับใช้บริการ (service) โดยที่ผู้ทำหน้าที่นี้โดยตรง คือ ผู้นิเทศ (supervisor) ซึ่งจะเป็นผู้ที่นิเทศ (supervise) ใน ฐานะนักวิชาการ หรือ ผู้เชี่ยวชาญ (specialist) ไม่ใช่ตรวจตรา (inspect) ในฐานะผู้บริหาร (administrator) เหมือนแต่ก่อน

สำหรับประวัติความเป็นมาของการนิเทศการศึกษาในประเทศไทย ได้เริ่มขึ้นตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยมาแล้ว ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาอย่างไม่มีแบบแผน (informal education) ไม่มีโรงเรียน ไม่มีหลักสูตรการศึกษา ไม่มีครูอาชีพอย่างปัจจุบัน ลักษณะการศึกษาและสถานที่เรียน กำหนดขึ้นในวัด พระเป็นผู้อบรมสั่งสอนตามกำหนดเวลาและเนื้อหาที่จะสอนด้วยตัวท่านเอง ไม่มีผู้ใดมา กำหนด ให้ต้องสอนอย่างไร สอนด้วยความสมัครใจ การศึกษาสมัยนั้นจึงจัดขึ้นที่วัด บ้านขุนนาง เจ้านาย และในราชสำนัก นับต่อเนื่องมาถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา และจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ได้เริ่มการจัดการศึกษาอย่างมีแบบแผน (Formal education) มีการจัดตั้งโรงเรียน จัดหาครู กำหนดหลักสูตรการศึกษา ตำราเรียน ควบคุมดูแลการเรียนการสอนในโรงเรียน เป็นต้น

การจัดการศึกษาเริ่มมีระบบมีแบบแผน มีการแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ทางการศึกษารับผิดชอบโดยตรง เช่น แต่งตั้งครูใหญ่ ให้รับผิดชอบการศึกษาในโรงเรียนของตน แต่งตั้ง “เสนาบดี” ให้เป็นหัวหน้ารับผิดชอบงานด้านการศึกษา เป็นต้น การจัดการศึกษาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นการปรับปรุงการศึกษาครั้งใหญ่ ซึ่งถือว่าเป็นการปฏิรูปการศึกษาครั้งแรกในประวัติศาสตร์การศึกษาไทย โดยให้ทันสมัยตามแบบอารยประเทศทั่วไป ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดการศึกษาในบ้าน ในวัด และในวังซึ่งมีมาแต่โบราณ มาเป็นการศึกษาในระบบโรงเรียน ซึ่งเป็นการปูพื้นฐานอย่างดีให้กับการศึกษาไทยจนเจริญก้าวหน้ามาทุกวันนี้ ในการศึกษาเรื่องประวัติและความเป็นมาของการนิเทศการศึกษาในประเทศไทย จำเป็นต้องศึกษาวิธีการจัดการศึกษาของประเทศควบคู่ไปด้วย เพราะการนิเทศการศึกษามีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับวิธีการจัดการศึกษา ซึ่งแตกต่างกันในแต่ละยุคแต่ละสมัยการศึกษาในเรื่องนี้จะช่วยให้มองเห็นความเป็นมาของการนิเทศการศึกษาในประเทศไทยได้ชัดเจนขึ้น แต่อย่างไรก็ตามอาจจะสรุปไว้เป็นเบื้องต้นได้ว่าการนิเทศการศึกษาในประเทศไทยนั้นเริ่มมีขึ้นนับตั้งแต่ได้มีการจัดการศึกษาอย่างมีแบบแผน แต่ในสมัยนั้นอาจจะเรียกชื่อเป็นอย่างอื่น เช่นการตรวจตรา (inspect) การควบคุม (control) การดูแลและสั่งการ (order) เป็นต้น และต่อมาก็ได้เปลี่ยนแนวปฏิบัติมาเป็นการนิเทศ (supervision) ตามความหมายที่ใช้ในปัจจุบันนี้การนิเทศการศึกษา อาจแบ่งออกได้เป็น 4 สมัย คือ

1. สมัยการศึกษาแบบโบราณ – พ.ศ.2411
2. สมัยฟื้นฟูการศึกษา พ.ศ. 2411 – 2475
3. สมัยการศึกษาก้าวหน้า พ.ศ. 2475 – 2502
4. สมัยพัฒนาการศึกษา พ.ศ. 2502 – ปัจจุบัน

ในปัจจุบันบทบาทของศึกษานิเทศก์ก็ได้เปลี่ยนบทบาท มาเน้นการติดตาม (follow up) การควบคุมกำกับประเมินผล (Monitoring and evaluating) ไปตามลำดับของสายงาน (line) สำหรับ

รูปแบบการนิเทศการศึกษาที่ได้มีการเน้นให้มีการนิเทศภายในโรงเรียน เพราะการนิเทศภายนอก โดยศึกษานิเทศก์นั้น ไม่สามารถแก้ปัญหาการเรียนการสอนได้อย่างแท้จริง ได้มีการนำเอาวิธีการ นิเทศแบบต่างๆ มาทดลองใช้ เช่น การนิเทศแบบคลินิก หรือการนิเทศแบบบำบัด (clinical supervision) การนิเทศแบบร่วมมือกัน (collaborative supervision) การนิเทศทางไกล (distance supervision) โดยการนำเอาเทคโนโลยีด้านการสื่อสารต่างๆ มาใช้และการนิเทศเพื่อพัฒนาตนเอง (self – supervision) เป็นต้น รูปแบบการนิเทศดังกล่าวมุ่งเน้นให้เกิดการนิเทศภายในเพื่อให้ครู – โรงเรียนช่วยเหลือตนเองในการพัฒนาการเรียนการสอนให้ดีขึ้น ทันสมัยทันเหตุการณ์ และทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบันนี้ แต่อย่างไรก็ตามแม้การนิเทศการศึกษาภายนอก โดยศึกษานิเทศก์จะยังคงคงไว้แต่ก็ได้ลดบทบาทลงเป็นผู้ประสานงาน (coordinator) มากกว่าเป็นครู นิเทศ (Supervisor) ซึ่งถือว่าเป็นแนวโน้มของการนิเทศการศึกษาในปัจจุบันที่จะใช้การนิเทศ ภายนอกให้เกิดการนิเทศภายใน อันเป็นเป้าหมายสำคัญในการส่งเสริม และพัฒนาคุณภาพด้านการ เรียนการสอนให้เกิดขึ้นในโรงเรียนโดยบุคลากรของโรงเรียนเอง

2) ความหมายของการนิเทศการศึกษา

ความหมายของการนิเทศการศึกษา นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของการ นิเทศการศึกษาไว้แตกต่างกันตามแนวคิดของแต่ละบุคคล และขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายแนวทาง ตลอดจนวิวัฒนาการของการศึกษาขณะนั้น ดังนี้

วิเชียร ตียนันท์ (2540, น. 7) กล่าวว่า การนิเทศเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันของ ผู้บริหารและคณะครูในโรงเรียน การปฏิบัติงานจะมุ่งให้ความช่วยเหลือครูได้พัฒนาตนเองในการ ปรับปรุงแก้ไขงาน การเรียนการสอนเป็นสำคัญซึ่งจะเป็นการสร้างขวัญกำลังใจความพึงพอใจและ มีความสามารถในวิชาชีพ โดยมุ่งให้เกิดเป้าหมายสูงสุดคือคุณภาพนักเรียน

หน่วยศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษา (2540, น. 5) ได้ให้ความหมายว่าการนิเทศ การศึกษาหมายถึง ความพยายามทุกชนิดของเจ้าหน้าที่ฝ่ายการศึกษา ที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ นิเทศการศึกษา ในการแนะนำครู หรือ ผู้อื่นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ให้รู้วิธีปรับปรุงการสอน หรือ การให้การการศึกษา

สมศักดิ์ จันธิมา (2541, น. 14-15) ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ว่าเป็น กระบวนการแนะนำ ช่วยเหลือให้ความร่วมมือ ซึ่งเป็นการปฏิบัติงานของผู้รับการนิเทศให้มี ประสิทธิภาพสูงสุดตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ สอดคล้องกับ นิตยา ทองไพบ (2542, น.18) ที่กล่าวถึงการนิเทศการศึกษาไว้ว่าเป็นกระบวนการปฏิบัติงานร่วมกัน ระหว่างผู้ให้การนิเทศ ผู้รับ การนิเทศ เพื่อปรับปรุงคุณภาพการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพสูงสุด เพื่อบรรลุเป้าหมายและ เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน

ดำรง ปักเขตานัง (2544, น. 44) ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ว่าเป็น กระบวนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่อาศัยการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้นิเทศกับผู้รับการนิเทศเพื่อให้เกิดความร่วมมือที่ดีในการพัฒนาการเรียนการสอนเพื่อส่งผลกระทบต่อคุณภาพของผู้เรียนในทุกๆ ด้านและบรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

จริยา แก้วหนองเสม็ด (2545, น. 11) การนิเทศการศึกษา หมายถึง ความพยายามของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาที่จะร่วมมือกันปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพสูงสุด การนิเทศการศึกษาจะต้องอาศัยหลักวิเคราะห์อย่างมีเหตุผลและประกอบด้วย ตัวป้อน (input) ผลผลิต (output) ตัวควบคุม (control) การย้อนกลับ (feedback) การประเมินผล (evaluation) การวางแผน (planning) งบประมาณ (budgeting) และการวิเคราะห์ (analysis)

Gold hammer & others (1980, อ้างถึงใน ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2542, น. 222) กล่าวถึงการนิเทศการศึกษา ว่าเป็นลักษณะงานที่มอบหมายให้ครูหรือผู้นิเทศ กระตุ้นให้ครูและแนวในสถานศึกษาได้มีการพัฒนาในการที่จะนำวิธีการสอน สื่อการเรียนการสอนมาใช้โดยเน้นถึงทักษะในการติดต่อสื่อสาร ในปัจจุบันการนิเทศการศึกษา เป็นความพยายามที่จะช่วยเหลือครูแก้ปัญหาในด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและการสร้างบรรยากาศที่ดีระหว่างครูและนักเรียน

Wiles and Lovell (1983, p. 46) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษา คือ ระบบพฤติกรรมองค์กรซึ่งเป็นการทำงานที่มีผลกระทบต่อผู้พฤติกรรมการสอนของครูในระบบ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงสภาพการเรียนการสอนแก่นักเรียนให้ดีขึ้น

Harris (1985, pp. 10-11) ได้ให้ความหมายว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง สิ่งที่บุคลากรในโรงเรียนกระทำต่อบุคลากรหรือสิ่งหนึ่งสิ่งใด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการดำเนินงานหรือเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติงานของโรงเรียน มุ่งให้โรงเรียนเกิดประสิทธิผลในด้านงานสอน

Glickman et al. (1998, p. 8) กล่าวถึงการนิเทศการศึกษาไว้ว่า เป็นแนวคิดเกี่ยวกับงาน และหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงการเรียนการสอน ซึ่งเป็นการในเรื่องหลักสูตร การจัดครูเข้าสอน การจะสื่อการสอน สิ่งอำนวยความสะดวกการเตรียมและพัฒนาครู รวมทั้งการประเมินการเรียนการสอน

สรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง กระบวนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการร่วมมือกันทางการศึกษาในการจัดกิจกรรมทุกอย่างระหว่างผู้รับการนิเทศ โดยมีจุดเน้นคือ พยายามที่จะช่วยเหลือครูแก้ปัญหาในด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และการสร้างบรรยากาศที่ดีระหว่างครูและนักเรียน ปรับปรุงการเรียนการสอนที่มีผู้เชี่ยวชาญแนะนำครูหรือผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษา ให้รู้วิธีการวิเคราะห์การบริหารจัดการ หรือปรับปรุงการเรียนการสอนอย่างมีเหตุผล และเป็นระบบ ในด้านการสอนให้มีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผล และยังเป็นการพัฒนาศักยภาพและส่งเสริม

ความก้าวหน้าในวิชาชีพครู ซึ่งผลจากการพัฒนาครูในขั้นสุดท้าย คือ นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้น

3) จุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา

การนิเทศการศึกษาคือกระบวนการทางการศึกษาอันมีความจำเป็นต่อการศึกษาเป็นอย่างยิ่งเพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอนของครูให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การนิเทศการศึกษาจะสำเร็จได้ต้องมีจุดมุ่งหมายที่วางไว้เป็นแนวทางปฏิบัติอย่างชัดเจน นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการนิเทศภายในไว้ดังนี้

ศุดาวรรณ พานิชสุขไพศาล (2539, น. 9) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการนิเทศภายในโรงเรียนว่าเป็นการช่วยเหลือส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรภายในโรงเรียนให้ได้เข้าใจเกี่ยวกับนักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพครูสร้างขวัญ และกำลังใจในการประเมินตนเอง และความพึงพอใจในการทำงานเพื่อผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียน

ชารี มณิศรี (2542, น. 26) ได้กล่าวถึงเป้าหมายของการนิเทศภายในว่า มีเป้าหมายหลักอยู่ที่การพัฒนาครูทั้งด้านวิชาชีพ คือฝึกให้มีประสบการณ์ตรงเช่นการประชุมอบรมสัมมนาการทดลองหลักสูตรวิธีสอน และประสบการณ์โดยอ้อม เช่น การจัดกิจกรรมต่างๆ ให้ครูมีโอกาสพบปะทางวิชาการ เป็นต้น นอกจากนั้นยังช่วยสร้างครูให้มีลักษณะความเป็นผู้นำ การทำงานร่วมกับคนอื่นอันจะยังมีผลให้เพิ่มประสิทธิภาพการเรียนการสอนดียิ่งขึ้นกล่าวโดยย่อก็คือมุ่งพัฒนาคนและพัฒนางาน

ยิ่ง กิรติบุรณะ (2544, น. 8-12) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการนิเทศอย่างระบุประเด็นว่า ในการนิเทศจำเป็นจะต้องระบุจุดหมายการนิเทศให้ชัดเจนที่สามารถตรวจสอบได้เพราะถ้าจะมีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงใดๆ ก็จะเป็นการกระทำที่เหมาะสมมีเหตุมีผลมีที่มาที่ไปสอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้นไม่ใช่เปลี่ยนแปลงเพราะสาเหตุอื่นที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับจุดมุ่งหมายซึ่งจุดมุ่งหมายของการนิเทศ ใน พ.ศ. 2544 และ พ.ศ. 2545 จะเน้นการนิเทศเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นสำคัญ ได้แก่ การนิเทศที่เน้นเรื่องปัญหาเกี่ยวกับสื่ออุปกรณ์การเรียนการสอน เรื่องของหลักสูตร ท้องถิ่นการบูรณาการ หลักสูตร ภูมิปัญญาชาวบ้าน กระบวนการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ แฟ้มสะสมผลงาน การพบกลุ่ม GPA/PR และระบบ IT เป็นต้น นอกจากนั้นก็เป็นการนิเทศ เพื่อให้ทราบเกี่ยวกับ เรื่องการจัดทำเกณฑ์มาตรฐาน และตัวบ่งชี้เกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายในด้วย

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546, น. 20) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการนิเทศภายในโรงเรียนเป็นการมุ่งปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอนในโรงเรียน ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาวิชาชีพครู โคนการนิเทศการสอนให้ข้อมูลแก่ครูในด้านเพื่อครูจะได้ใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงการสอนของตน ช่วยให้ครูได้พัฒนาความสามารถในการสอน ส่งเสริมและพัฒนาวิชาะการสอนของครู

2. เพื่อพัฒนาคุณภาพ นักเรียนปรับปรุงคุณภาพของการเรียนการสอนในโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศการสอนสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้องในการร่วมทำงาน

สมนึก หอมมาน (2546, น. 11 อ้างถึงใน พนัส หันนาคินทร์, 2523, น. 48) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษามีจุดมุ่งหมายสำคัญอยู่ที่การปรับปรุงส่งเสริมการเรียนการสอนให้ดีขึ้น การนิเทศไม่ใช่การบังคับหรือจับผิด การนิเทศการสอนเป็นการช่วยเหลือร่วมมือซึ่งกันและกัน เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น

Briggs and Justman (1952, pp. 5–19) ได้ให้ความเห็นว่า การนิเทศการศึกษามีจุดมุ่งหมายเพื่อ

1. ช่วยให้ครูได้เห็นจุดมุ่งหมายของการศึกษาเด่นชัดขึ้น ตลอดจนวิถีทางปฏิบัติของโรงเรียนเพื่อไปสู่จุดหมายนั้น

2. ช่วยให้ครูเข้าใจปัญหาและความต้องการของเด็ก ทั้งสามารถหาวิธีการช่วยให้เด็กสามารถแก้ปัญหาเหล่านั้นได้

3. ช่วยสร้างความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่ครู เพื่อให้ครูสามารถปรับปรุงด้านวิชาชีพ

4. ช่วยให้ครูมีขวัญดี ร่วมมือทำงานกับกลุ่มอย่างมีความสุขเพื่อบรรลุผลร่วมกัน

5. ช่วยค้นหาและพัฒนาความสามารถของครู

6. ช่วยพัฒนาความสามารถด้านการสอนให้แก่ครู

7. ช่วยในการปฐมนิเทศครูใหม่

8. ช่วยให้ครูสามารถประเมินผลตนเองและผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน

9. ช่วยให้ครูสามารถวิเคราะห์ปัญหาการเรียนการสอน และหาทางช่วยเหลือนักเรียน

10. ช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

11. ช่วยให้ชุมชนได้เข้าใจปัญหาของโรงเรียนเพื่อจะได้ร่วมมือกันแก้ปัญหา

12. ช่วยป้องกันไม่ให้ชุมชนเข้าใจผิดและใช้ครูโดยไม่มีเหตุผลสมควร

Adams and Dickey (1953, pp. 22-41) ได้สรุปจุดประสงค์ของการนิเทศไว้ว่า

1. เพื่อช่วยครูให้รู้จักทำงานด้วยตัวของตัวเอง (self – directive)

2. เพื่อช่วยครูให้รู้จักแยกแยะและวิเคราะห์ปัญหาของตนเอง (isolate and analysis their problems)

3. เพื่อให้ครูรู้สึกมั่นคงปลอดภัย และพัฒนาความเชื่อมั่นในการใช้ความสามารถ แก้ปัญหาต่างๆ (security and develops confidence in their ability to solving problems)

4. ช่วยให้ชุมชนเข้าใจถึงแผนการเรียนการสอนของโรงเรียน (interpret the school program to community)

5. ช่วยให้ครูพัฒนาแนวความคิดและเข้าใจถึงปรัชญาการศึกษาอย่างถ่องแท้ (strives to develop with teachers a sound educational philosophy)

Marks, Stoops and King (1973, p. 93) กล่าวว่า การจัดให้มีกรณีศึกษาการศึกษา มีจุดประสงค์เพื่อ

1. ช่วยให้คณะครูมองเห็นเป้าหมายของการศึกษาชัดเจนยิ่งขึ้น และผู้ทำงานเกี่ยวกับการนิเทศในระดับการศึกษา แต่ละคนเห็นบทบาทของผู้นิเทศ ที่จะทำงานให้เกิดผลสำเร็จ ตามเป้าหมาย เหล่านั้นได้

2. ช่วยเหลือครูให้มองเห็นปัญหาและความต้องการของเด็กและเยาวชนได้ชัดเจนขึ้น

3. ใช้ภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตย ส่งเสริมให้เกิดการปรับปรุงโรงเรียน และกิจกรรมต่างๆ ของภาวะผู้นำดังกล่าว ทำให้เกิดความสัมพันธ์ร่วมมือกันอย่างราบรื่นกระตุ้นให้เกิดการศึกษาระหว่างปฏิบัติงาน และสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

4. สร้างขวัญกำลังใจของกลุ่มความเป็นอันหนึ่งเดียวกันของครู ให้มีผลต่อการทำงานเป็นหมู่คณะ เพื่อให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย

5. กำหนดงานให้ครูแต่ละคนอย่างเหมาะสม งานที่มอบหมายสนับสนุนให้ครูได้พัฒนาความสามารถของตน

6. ช่วยครูในการพัฒนาความสามารถในการสอนให้สูงขึ้น

7. ช่วยครูใหม่ให้เข้ากับระบบโรงเรียนได้

8. ประเมินผลการทำงานของครู โดยดูความเจริญงอกงามของเด็กกับเป้าหมายที่กำหนดไว้

9. ช่วยเหลือครูหาสาเหตุและแก้ปัญหาและอุปสรรคในการเรียนของนักเรียน

10. ให้ชุมชนได้เข้าใจถึงแผนการเรียนการสอนของโรงเรียน

11. ปกป้องคณะครูให้พ้นจากข้อเรียกร้องที่ไม่มีเหตุผล ขาดความยุติธรรม และการวิพากษ์วิจารณ์ที่ไม่เป็นธรรม

Good (1973, p. 539) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ว่า การนิเทศการศึกษา มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้มีความเจริญงอกงามทางวิชาชีพช่วยพัฒนาความสามารถของครูช่วย

ให้เลือกและปรับปรุงวัตถุประสงค์ของการศึกษาช่วยเหลือและจัดสรรเครื่องอุปกรณ์การศึกษาช่วยเหลือและปรับปรุงวิธีการสอน

สรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายการนิเทศการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้ การนิเทศการศึกษามีบรรลุผลและเกิดประสิทธิภาพในการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาเป็นการให้คำปรึกษาแนะนำช่วยเหลือ ในการเตรียมงานจัดกระบวนการเรียนการสอน ตั้งแต่การพัฒนาหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอน ตลอดจนปัจจัยต่างๆ ให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ คือ พัฒนานคน พัฒนางาน ประสานสัมพันธ์ สร้างขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรให้ได้ผลที่มีคุณภาพสูงขึ้น เกิดความมั่นคงในอาชีพครู และเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนให้บรรลุจุดมุ่งหมายของการศึกษา ซึ่งจะส่งผลให้การศึกษาที่มีคุณภาพต่อไป

4) หลักการนิเทศการศึกษา การนิเทศการศึกษา จำเป็นต้องมีหลักการที่สำคัญเพื่อเป็นแนวทาง ในการกำหนดการทำงานร่วมกับบุคลากรต่างๆ ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของการศึกษานักการศึกษาหลายท่านได้ให้หลักการนิเทศการศึกษาไว้ ดังนี้

อนุก ส่งแสง (2540, น. 6) ได้กล่าวถึงหลักการนิเทศไว้ ดังนี้

1. การนิเทศต้องมีความถูกต้องตามหลักวิชาการมีนโยบาย จุดมุ่งหมาย และแนวทางในการปฏิบัติการนิเทศที่แน่นอน ชัดเจน เป็นไปตามกฎเกณฑ์และสภาพปัญหา หรือความเป็นจริงในเรื่องนั้นๆ มีวิวัฒนาการทั้งด้านเนื้อหา สาระ เครื่องมือเครื่องใช้ อุปกรณ์ ตลอดจนกลวิธีในการนิเทศมีการติดตามและประเมินผลการนิเทศอย่างมีระบบ

2. การนิเทศเป็นการช่วยกระตุ้น ประสานงานและแนะนำให้เกิดความเจริญงอกงามแก่ผู้สอนและผู้เรียนมากกว่าการจับผิด มีการฝึกอบรมวิชาชีพ เพื่อครูจะได้เข้าใจหลักการสอนทั่วไป พัฒนาเทคนิควิธีสอนให้มีประสิทธิภาพฝึกทักษะ และประสบการณ์ในการใช้วัสดุอุปกรณ์การสอน พัฒนาเจตคติในการเรียนการสอนให้อยู่ในเกณฑ์ดี ปรับปรุงเอกสารแผนการสอน เป็นต้น

3. การนิเทศตั้งอยู่บนรากฐานของประชาธิปไตย ผู้นิเทศเป็นผู้นำทางด้านวิชาการไม่ใช่อำนาจ ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล และส่งเสริมให้มีการแสดงออกโดยทั่วถึง ผู้รับการนิเทศ มีอิสระด้านการคิดริเริ่มและมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนปฏิบัติงาน ทุกคนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

4. การนิเทศเป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ มีขั้นตอนการนิเทศตามลำดับมีระเบียบวิธีการ มีการรวบรวมข้อมูลและสรุปผลมาใช้ในการนิเทศ มีการประเมินผลและติดตามผล

ไพโรจน์ กลิ่นกุหลาบ (2542, น. 10 -11) เสนอหลักการสำคัญของการนิเทศการศึกษาว่า

1. การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศลักษณะของกระบวนการมีความหมายครอบคลุมถึงการทำงานเป็นขั้นตอน (Steps) มีความต่อเนื่อง (Continuity) ไม่หยุดนิ่ง (Dynamic) และมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ (Interaction) ในหมู่ผู้ปฏิบัติงานซึ่งลักษณะดังกล่าวล้วนเป็นลักษณะที่พึงประสงค์ของการนิเทศที่ดี

2. การนิเทศศึกษามีเป้าหมายอยู่ที่คุณภาพของผู้เรียน โดยผ่านตัวกลางสำคัญคือครูและบุคลากรทางการศึกษา

3. การนิเทศศึกษานับบรรยากาศในการเป็นประชาธิปไตย

ซารี มณีศรี (2542, น. 27-28) ได้สรุปหลักการนิเทศภายในโรงเรียนเพื่อเป็นแนวทางให้ผู้บริหาร โรงเรียนวางแผนปฏิบัติการให้ความช่วยเหลือครู นักเรียน และ โรงเรียนให้มีคุณภาพยิ่งขึ้นไว้ดังนี้

1. การนิเทศเป็นการช่วยกระตุ้น ประสานงาน และแนะนำให้เกิด ความเจริญงอกงามแก่ครู โดยทั่วไป ซึ่งอาจทำได้โดยการจัดให้มีการฝึกอบรมด้านวิชาชีพ เพื่อให้ครูได้ทราบหลักวิธีการสอนโดยทั่วไป พัฒนาหลักวิชาความรู้โดยใช้หลักเทคนิควิธีการสอนใหม่ๆ ช่วยให้การเรียนการสอนมีคุณภาพสูงขึ้น ปรับปรุงแผนการเรียนการสอนมีคุณภาพสูงขึ้น ปรับปรุงแผนการเรียนการสอนโครงการสอน จัดทำวัสดุอุปกรณ์ การสอนชนิดต่างๆ ทั้งที่หาได้ในโรงเรียน และในห้องอื่นให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเทคนิคการประเมินผล ช่วยให้ครูมีประสบการณ์ในการเตรียมเครื่องมือประเมินผลชนิดต่างๆ สรุปผลการวัดและการวางแผนช่วยเหลือนักเรียนที่เรียนช้า

2. การนิเทศจะต้องตั้งอยู่บนรากฐานของประชาธิปไตย ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล ให้โอกาสบุคลากรทุกคนได้ใช้ความรู้ความสามารถเพื่อปรับปรุงการเรียนของเด็กให้ดีขึ้น กระตุ้นให้ครูมีความคิดริเริ่มและมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจเพื่อแก้ปัญหาด้านการเรียนการสอน

3. การนิเทศเป็นกระบวนการส่งเสริม สร้างสรรค์ ควรหลีกเลี่ยงวิธีการบังคับ และแบบแผนวิธีการที่เข้มงวด ขาดความยืดหยุ่น ควรสร้างบรรยากาศให้ครูได้พยายามคิดหาวิธีการทำงานแบบใหม่ ตามสติปัญญาของแต่ละคน

4. การนิเทศจะต้องมีความสัมพันธ์กับการปรับปรุงหลักสูตร ปัญหาในการใช้หลักสูตร การพัฒนาวัสดุอุปกรณ์ การรู้จักใช้แหล่งทรัพยากรในห้องอื่นเพื่อเกิดประโยชน์มากที่สุด

5. การนิเทศ คือ การสร้างมนุษยสัมพันธ์จะต้องยอมรับนับถือ บุคคลอื่นมีความเห็นอกเห็นใจคนอื่น มีความซื่อตรงต่อหน้าที่ และให้ความร่วมมือช่วยเหลือแก่คนอื่น

6. การนิเทศมุ่งเพื่อส่งเสริมบำรุงขวัญกำลังใจของครูให้สูงขึ้น

7. การนิเทศมีจุดมุ่งหมายที่จัดช่องว่างระหว่างโรงเรียน กับชุมชน ผู้นิเทศจะต้องศึกษาและวางแผนเพื่อทราบความต้องการ และปัญหาในชุมชน เร่งเร้าครูให้สำรวจทรัพยากรในท้องถิ่นและนำมาใช้ประโยชน์ต่อการเรียนการสอนในโรงเรียน ให้ผู้ทรงวุฒิหรือผู้นำชุมชนได้มีโอกาสร่วมวางแผนปรับปรุงและพัฒนาโรงเรียน

สรุปได้ว่า หลักการนิเทศการศึกษา คือ กระบวนการที่ผู้บริหาร ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศจะต้องวางแผนการทำงานร่วมกัน ด้วยการวางแผนสำรวจทรัพยากร ความต้องการและปัญหาในชุมชน นำมาใช้ประโยชน์ต่อการเรียนการสอนในโรงเรียน ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้นำชุมชน ร่วมวางแผนปรับปรุงและพัฒนาโรงเรียน โดยมีเป้าหมายอยู่ที่คุณภาพของผู้เรียน ซึ่งการทำงานต้องผ่านตัวกลางสำคัญของครู และบุคลากรทางการศึกษา มีกระบวนการ โดยได้รับการฝึกอบรมด้านวิชาชีพเพื่อให้ครูได้ทราบหลักวิธีการสอน ใช้หลักเทคนิควิธีการสอนใหม่ๆ ช่วยให้การเรียนการสอนมีคุณภาพสูงขึ้น

5) ความหมายของการนิเทศการสอน การนิเทศการสอนเป็นกระบวนการสำคัญ ที่จะช่วยปรับปรุงการเรียนการสอน โดยเฉพาะในด้านตัวครู ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญในการจัดการเรียนการสอน อันส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและพฤติกรรมการเรียนของผู้เรียน นักการศึกษาหลายท่านให้ความหมายของการนิเทศการสอนไว้ต่างกันตามความคิดเห็นของแต่ละท่าน ดังนี้

สันต์ ธรรมบำรุง (2537, น. 10) มีความเห็นว่า การนิเทศการสอน หมายถึงความพยายามใดๆ ที่จะช่วยเหลือปรับปรุงแก้ไข สภาพการเรียนการสอนของนักเรียนให้ดีขึ้น โดยวิธีจัดหาเครื่องอำนวยความสะดวกแก่ครู เพื่อครูปฏิบัติภารกิจการสอนได้ผลสำเร็จตามความมุ่งหมายยิ่งขึ้น

ชารี มณีศรี (2542, น. 13) การนิเทศ คือการปรับปรุงแก้ไขผู้หน้าที่มีประสิทธิภาพจะต้องรู้จักปรับปรุงพฤติกรรมของตนให้เหมาะสมสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น ผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงานเพื่อมุ่งสู่ความสำเร็จของการทำงานในทุกโอกาส

อารมณี ฉนวนจิตร (2543, น. 25) ได้ให้ความหมายของการนิเทศการสอน คือ กระบวนการช่วยเหลือครูเพื่อปรับปรุงงานสอนให้บรรลุผลตามที่หลักสูตรกำหนดส่วนผู้ประเมิน คำว่านิเทศการสอนก็คือ การช่วยเหลือ แนะนำ ให้คำปรึกษาในการจัดกระบวนการเรียนการสอนของครู เพื่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการจัดการเรียนการสอน

Glickman (1978 อ้างถึงใน อารมณี ฉนวนจิตร, 2543, น. 25) กล่าวว่า การนิเทศการสอน เป็นเรื่องย่อยของการนิเทศการศึกษา การนิเทศการสอนเป็นกระบวนการสำหรับปรับปรุงงานและพันธกิจในชั้นเรียน และกิจกรรมที่ดำเนินในโรงเรียนโดยที่ทำงานโดยตรงกับครู ซึ่ง Goldhammer, Anderson และ Krajewski เห็นด้วยกับ Glickman ส่วน Haris (1985, p. 6) ได้ให้คำ

จำกัดความของการนิเทศการสอนไว้ว่า “สิ่งที่บุคลากรทางการศึกษากระทำลงไปกับบุคคลและวัตถุ สิ่งของเพื่อที่จะรักษาไว้ หรือเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติงานของโรงเรียนในวิธีทางตรงที่มีอิทธิพลต่อ กระบวนการสอนที่กระตุ้นและเสริมส่งการเรียนรู้ของนักเรียน”

สรุปได้ว่า การนิเทศการสอน หมายถึง กระบวนการปรับการเรียนการสอนของครู โดยมี เครื่องอำนวยความสะดวก เพื่อครูปรับปรุงแก้ไขภารกิจการสอน การจัดกิจกรรมในชั้นเรียนจน เกิดผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย ผู้เรียนสามารถเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการเรียนรู้ได้ สูงขึ้น

6) จุดมุ่งหมายของการนิเทศการสอน การนิเทศการสอนเป็นส่วนหนึ่งของการนิเทศ การศึกษาฉะนั้นการนิเทศการสอนจึงมีจุดมุ่งหมายที่เฉพาะเจาะจงลงไปเพื่อการปรับปรุงด้านการสอน ของครู นักการศึกษาที่สำคัญในด้านการนิเทศหลายท่านได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการนิเทศการสอนที่ สอดคล้องคล้ายคลึงกันดังนี้

สาย ภาณุรัตน์ (2514, น. 15) ได้แบ่งความมุ่งหมายการนิเทศไว้ ดังนี้

ด้านส่งเสริมให้เจริญก้าวหน้าทางวิชาชีพ (Professional Leadership)

1. ช่วยให้ครูเข้าใจวัตถุประสงค์ของการศึกษาหน้าที่ของโรงเรียนจะดำเนิน ไปสู่ วัตถุประสงค์ ของการศึกษานั้น ภารกิจของศึกษานิเทศก์ ครูใหญ่และผู้บริหาร มิใช่คอยเน้นแต่เรื่อง เทคนิคการสอน และคิดค้นระเบียบวิธีสอนเท่านั้น หากแต่ยังต้องมุ่งเสริมสร้างความเจริญเติบโต ของนักเรียนโดยรอบด้าน คือ ด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์ ด้านร่างกาย ด้านสังคม ด้านสุนทรียภาพ ด้านมโนภาพ และด้านสร้างสรรค์ด้วยเหมือนกัน

2. ช่วยให้ครูได้เห็นและเข้าใจในความต้องการของเยาวชนและปัญหาต่างๆ ของ เยาวชนและช่วยจัดสนองความต้องการอย่างดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ ตลอดจนช่วยแก้ไขและป้องกันภัย อันจะพึงมีแก่เยาวชนช่วยให้ครูตระหนักถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็กความต้องการของ เด็กในแต่ละวัยย่อมแตกต่างกัน แนวความคิดของเด็กและผู้ใหญ่มักจะเดินสวนทางกันเสมอ เพราะ ผู้ใหญ่เองก็เสื่อมสภาพของตนเมื่อตอนเป็นเด็ก ผู้นิเทศจะต้องพยายามช่วยกระตุ้นเตือนให้ครูรู้จักให้ กำลังใจแก่เด็กนักเรียนเข้าใจปัญหาของเด็กวัยต่างๆ และเข้าใจความต้องการของเด็กด้วย

3. ช่วยสร้างครูให้มีคุณลักษณะเป็นผู้นำที่ดี คือช่วยเสริมสร้างความสามัคคีรู้จักทำงาน ร่วมกัน ส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างบ้านกับโรงเรียน มีความรับผิดชอบ มีความเพียรพยายาม ทำงานในหน้าที่ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีนอกจากนี้ครูต้องมีความรู้ในเรื่องต่อไปนี้

- 3.1 ปรัชญาการศึกษา วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา
- 3.2 หลักสูตรและประมวลการสอน
- 3.3 พัฒนาการของเด็กและจิตวิทยา

3.4 วิธีสอน

3.5 ประเมินผล

3.6 บริหารการศึกษาและนิเทศการศึกษา

4. ช่วยเสริมขวัญกำลังใจของคณะครูให้แข็งแรง และรวมหมู่คณะให้เป็นทีม เพื่อปฏิบัติงานร่วมกันด้วยกำลังสติปัญญา เพื่อบรรลุจุดประสงค์เดียวกัน ขวัญและกำลังใจเป็นเรื่องของจิตใจหากครูได้รับสวัสดิการพอสมควร มีความสามัคคีระหว่างครูต่อผู้นิเทศ และระหว่างครูต่อครูด้วยกันเองแล้วจะทำให้งาน ของโรงเรียนเข้มแข็งยิ่งขึ้น ด้านปรับปรุงการสอนและส่งเสริมความเจริญงอกงามของครู

5. ช่วยพิจารณาความเหมาะสมของงาน ให้ตรงกับความสามารถของครูแต่ละคนเมื่อมอบงานนั้นๆ ให้ครู ก็ควรช่วยประทับประคองให้ครูผู้นั้น ใช้ความสามารถของตนปฏิบัติงานให้ก้าวหน้า ช่วยค้นหาคุณลักษณะที่ดีเด่นในตัวครูแล้วส่งเสริมให้ดียิ่งขึ้น มนุษย์ย่อมมีความสามารถในบางอย่างและหย่อนในบางอย่าง

6. ช่วยให้ครูพัฒนาการสอนของตนสนับสนุนให้ครูพิจารณาวิธีสอนและกิจกรรมต่างๆ ที่ว่าตรงไหนเข้มแข็ง และตรงไหนเป็นจุดอ่อนซึ่งต้องแก้ไข อันอาจใช้ Check List หรือ Rating Form โดยอาศัยหลักเกณฑ์วิชาหลักการสอน ส่วนการเลือกเนื้อหา การสร้างโครงการสอน การทำและการใช้อุปกรณ์การสอน ตลอดจนเครื่องมือ สดุดทัศนศึกษา และสื่อการสอน การใช้ทรัพยากรให้เป็นประโยชน์ในการเรียนรู้การให้งานและการควบคุมนั้นมีข้อควรระวัง ดังนี้

6.1 ไม่พยายามยึดยึดความคิดเห็นแก่ครู ไม่พยายามฝืนให้ครูทำตามแบบที่ตนชอบ เพราะครูแต่ละคนมีความคิดเห็นเป็นของตน และมีแบบอย่างการทำงานตามแบบของตนเองผู้ นิเทศจึงควรทำงานร่วมกับครู โดยให้ครูได้รู้จักใช้ความสามารถของตนเองเป็นสำคัญ

6.2 หลีกเลี่ยงการรอกคำแนะนำต่างๆ ในการปรับปรุงการสอนจนครูรับไม่ไหวคือ ทั้งมากและยาก

7. ช่วยฝึกครูใหม่ให้เข้าใจงานในโรงเรียน และงานอาชีพครู ครูใหม่แม้จะได้รับการฝึกอบรมทางวิชาการมาเป็นอย่างดี แต่ยังขาดประสบการณ์ในงานธุรการต่างๆ การช่วยครูใหม่อาจจะ ทำก่อนโรงเรียนเปิด ทั้งด้านธุรการ และการปกครองชั้นเรียน รวมทั้งด้านสังคมและการทำงาน ร่วมกัน

8. ช่วยประเมินผลงานของครู โดยอาศัยความเจริญงอกงามของเด็ก ไปตามแนวทางที่ได้ตกลงกันไว้ การประเมินผลงานของครูมีหลักเกณฑ์ เช่น บันทึกการสังเกตหรือสังเกตในเวลา ที่ครูเข้าประชุม หลักฐานการแสดงความกตริเริ่ม การวางตน ความขยันหมั่นเพียร ทัศนคติ ปริมาณ

และคุณภาพของงาน เป็นต้นแบบให้ครูได้วัดตนเอง หรือนักเรียนวัดครูในด้านการสอน ความมุ่งหมายในการวัดผลเพื่อจะได้ทราบว่า

8.1 อะไรบ้างที่ก้าวหน้า และก้าวหน้าในระยะความเร็วขนาดไหน

8.2 อะไรบ้างที่หยุดนิ่ง

8.3 อะไรบ้างที่ถอยหลัง

ทั้งข้อ 8.2 และ 8.3 นำมาวิเคราะห์มูลเหตุ มาหาทางแก้ไขแต่ละมูลเหตุเพื่อให้การเรียนรู้ของนักเรียนดีขึ้นตามลำดับ

9. เพื่อช่วยครูในการหาจุดลำบากในการเรียนรู้ของเด็กแต่ละคน ช่วยครูวางแผนการสอน ให้เหมาะสมในการสอนครั้งหนึ่งๆ การเรียนรู้ของเด็กในวิชาเดียวกันที่ครูสอนอย่างเดียวกันนั้นย่อมแตกต่างกันเป็นคณาๆ ไป เด็กที่เรียนรู้ได้น้อยกว่าเด็กส่วนมากนั้นเป็นเพราะอะไร ครูบางคนมองหาจุดลำบากนี้ไม่พบ หรือบางทีก็ปล่อยผ่านไปโดยไม่คิดจะหาสิ่งนี้ ผู้นิเทศต้องช่วยครูร่วมกันวางแผนการสอนให้เหมาะสม

10. ช่วยในด้านประชาสัมพันธ์ บอกเล่าและชี้แจงให้ชุมชน และท้องถิ่นทราบถึงความเคลื่อนไหวของการศึกษาที่โรงเรียน ได้ดำเนินการไปแล้ว ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนเข้าใจและให้ความร่วมมือช่วยเหลือโรงเรียน การประชาสัมพันธ์อาจจะเป็นไปได้ทั้งการติดต่อเป็นส่วนตัว การเยี่ยมบ้าน การกีฬา อาศรัยวัด (พระ) การจัดตั้งสมาคมครู-ผู้ปกครอง จัดปาฐกถา ห้องสมุดประชาชน เมื่อชุมชนเข้าใจกิจกรรมต่างๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้น เพื่อความเจริญงอกงามของบุตรหลานแล้ว ก็จะเกิดความศรัทธาให้ความร่วมมือทั้งกำลังใจ กำลังกายและกำลังทรัพย์

11. ช่วยป้องกันครูให้พ้นจากการถูกใช้งานจนเกินขอบเขต และช่วยป้องกันครูจากการถูกตำหนิติเตียน หรือถูกลงโทษอย่างไม่เป็นธรรม หน้าที่ของครูนอกจากหน้าที่ทางการสอนแล้วยังจะต้องให้ความช่วยเหลืองานอื่นๆ หากการทำงานนั้นทำด้วยความสมัครใจก็ไม่สู้มีปัญหาถึงกระนั้นก็อาจทำให้เสียเวลาที่จะปฏิบัติงานสอนเด็ก และทรุดโทรมทั้งกำลังวังชา ทำให้การทำงานประจำคืองานสอนบกพร่องไปด้วย

Bigg and Justman (1980 อ้างถึงใน ชารี มณีศรี, 2538, น. 25) ได้สรุปจุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศการสอนไว้แตกต่างออกไปแต่มีความสัมพันธ์และสำคัญต่อการนิเทศการสอน ดังนี้

1. การส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าทางอาชีพ ได้แก่

1.1 การประชุมต่างๆ การจัดอบรม สัมมนา และจัด Workshop

1.2 การจัดกิจกรรมต่างๆ ให้ครูได้มีโอกาสพบปะสังสรรค์ในด้านวิชาการและ

ส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนความคิดทางการศึกษา

- 1.3 การไปเยี่ยมชมสถาบันอื่นๆ และศูนย์ฝึกทดลองต่างๆ
- 1.4 ทำการทดลองหลักสูตร หนังสือเรียน แลวิธีสอน
2. การส่งเสริมความเจริญงอกงามของครู ได้แก่
  - 2.1 ให้ครูได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ
  - 2.2 ให้ทดลองกิจกรรมต่างๆ ที่ผู้สนใจอยากจะทำ
  - 2.3 ให้เข้าร่วมเป็นสมาชิกของสมาคมต่างๆ ที่เกี่ยวกับอาชีพ (Professional Association) เพื่อส่งเสริมให้ครูสนใจในกิจกรรมของสมาคมอาชีพครูเหล่านั้น ทั้งภายในประเทศ และนานาชาติ

2.4 ส่งเสริมครูที่มีความสามารถพิเศษในทางใดทางหนึ่ง โดยเฉพาะ

3. การปรับปรุงการสอนของครู ได้แก่
  - 3.1 พิจารณาคัดเลือกครูที่มีคุณภาพเข้าทำการสอน
  - 3.2 มอบหมายงานที่ตรงกับความสามารถของครู
  - 3.3 ทำการสาธิตการสอนที่ดีให้แก่ครู
  - 3.4 ให้มีโอกาสได้สังเกตการณ์สอน ประชุม สัมมนาเพื่อศึกษาปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับการสอน ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนครูและสังเกตการณ์สอนระหว่างโรงเรียน

Olivia (1976, p. 7) กล่าวว่า การนิเทศเป็นบริการทางความคิดให้แก่ครูทั้งเป็นรายบุคคล และเป็นกลุ่มการนิเทศเป็นวิธีการที่ให้ความช่วยเหลือครูในการปรับปรุงการสอน โดยเฉพาะ

Alfongso (1981, p. 35) กล่าวว่า การนิเทศการสอนเป็นพฤติกรรมที่ได้ออกแบบไว้อย่างเป็นทางการ โดยมีจุดมุ่งหมายให้มีผลกระทบโดยตรงต่อพฤติกรรมของครูในวิถีทางที่จะช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกต่อการเรียนของนักเรียน และบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายของโรงเรียน

Wiles and Lovell (1983, p. 4) กล่าวว่า พฤติกรรมการนิเทศการสอนเป็นระบบพฤติกรรมที่ได้จัดเตรียมการไว้อย่างมีระเบียบแบบแผน โดยการจัดการที่มีจุดมุ่งหมายของการมีปฏิสัมพันธ์กับระบบพฤติกรรมการสอนของครูในวิถีทางที่จะธำรงรักษา เปลี่ยนแปลงและปรับปรุงการจัดเตรียมการและโอกาสต่างๆ ในการเรียนอย่างแท้จริงสำหรับนักเรียน

Sergiovanni and Starratt (1983, pp. 12-13) กล่าวสรุปถึงการนิเทศดังนี้

1. การนิเทศเป็นกระบวนการทำงานที่ให้ความเคารพซึ่งกันและกันระหว่างบุคลากรในโรงเรียนมากกว่าที่จะเป็นบทบาทหน้าที่ของแต่ละคน หรือบทบาทหน้าที่ซึ่งได้กำหนดไว้
2. การนิเทศเป็นกระบวนการที่นำมาใช้ โดยบุคลากรทุกคนในโรงเรียนที่มีความรับผิดชอบบุคลากรหรือเป้าหมายต่างๆ ของโรงเรียนและเป็นกระบวนการโดยตรงมุ่งช่วยเหลือให้บรรลุผลสำเร็จ ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

3. พฤติกรรมการนิเทศ เป็นส่วนสำคัญ ของกระบวนการนิเทศ เพื่อที่จะทำความเข้าใจกับกระบวนการ การนิเทศทั้งหมด ผู้นิเทศจะต้องวิเคราะห์วิธีการที่จะนำไปสู่การนิเทศให้ชัดเจน

4. พฤติกรรมของผู้บริหารและบุคคลอื่นๆ ในโรงเรียนที่จะนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายของโรงเรียนแต่ไม่ได้ทำงานร่วมกับผู้อื่นให้บังเกิดความสำเร็จ เป็นลักษณะของการบริหารมากกว่าเป็นการนิเทศ

5. ในสถานการณ์ต่างกัน ผู้บริหารหรือผู้นิเทศอาจจะเลือกวิธีการโดยตรงหรือวิธีการนิเทศโดยผ่านผู้ร่วมงาน เพื่อไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายของโรงเรียน

Haris (1985, p. 10) กล่าวว่า การนิเทศการสอนเป็นพฤติกรรมที่บุคลากรในโรงเรียนกระทำกับครูและสิ่งต่างๆ ในอันที่จะธำรงรักษาหรือเปลี่ยนแปลงการดำเนินงานของโรงเรียนในวิถีทางต่างๆ ที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อกระบวนการสอนของครูที่ใช้ในการส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน การนิเทศเป็นพฤติกรรมที่มีความสัมพันธ์อย่างสูงกับการเรียนการสอน เป็นภารกิจหน้าที่สำคัญในการดำเนินงานของโรงเรียน การนิเทศไม่ใช่งานหนักที่ต้องใช้กำลัง หรืองานย่อยเฉพะอย่างหรือชุดของเทคนิควิธีต่างๆ การนิเทศการสอนเป็นพฤติกรรมที่มุ่งตรงต่อการธำรงรักษาและการปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนของโรงเรียน

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า โดยรวมความหมายของการนิเทศการศึกษา และการนิเทศการสอน เป็นงานวิชาการที่มุ่งปรับปรุงการศึกษาทั้งระบบ ผู้นิเทศการศึกษาเป็นผู้เชี่ยวชาญที่จะประสานประโยชน์ของครูและผู้บริหารสถานศึกษาในการทำงาน สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนให้บรรลุตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร ส่วนนิเทศการสอนเป็นส่วนหนึ่งของนิเทศการศึกษา ที่มุ่งในด้านปรับปรุงการเรียนการสอนโดยตรง ผู้ทำหน้าที่นิเทศการสอนมีภารกิจและหน้าที่น้อยกว่าผู้นิเทศการศึกษา แต่ทั้งสองจะมีจุดมุ่งหมายร่วมกันคือการที่จะปรับปรุงคุณภาพการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลโดยมีหลักแห่งมนุษยสัมพันธ์เป็นหลักสำคัญ สภาพของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทำให้การศึกษาต้องมีการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ดังนั้นศึกษานิเทศก์จะเป็นผู้ประสานงาน ระหว่างความเปลี่ยนแปลงกับบุคลากรในสถานศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับ สถานภาพทางสังคม ในอันที่จะพัฒนาคุณภาพของครูให้เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการจัด การเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพอยู่ตลอดเวลา สม่าเสมอ และต่อเนื่อง

7) แนวความคิดเกี่ยวกับการนิเทศการสอน

สันต์ ธรรมบำรุง (2540, น. 18-19) ได้ให้แนวความคิดไว้ว่า

1. การนิเทศการสอนคือปรัชญา (supervision is philosophy)

1.1 การนิเทศการสอน เป็นการเสาะแสวงหาความจริง ความรู้ และคุณค่าในสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนการสอน เช่นจะสอนอะไร ซึ่งจะต้องคิดค้นต่อไป ปัจจุบันทำอย่างไรต่อไปข้างหน้าจะต้องปรับปรุงแก้ไขตามความคิด ได้ค้นพบว่าความจริงคืออะไร

1.2 การนิเทศการสอนทำหน้าที่ประเมินผลวัตถุประสงค์การสอน และสิ่งที่พึงประสงค์ที่นิเทศการสอนจะต้องประสานความคิดอ่านต่างๆ อันมีอยู่ในตัวครูทั้งหลายในชั้นต้น เพื่อหาทางสนองวัตถุประสงค์ของการสอนหรือการศึกษาที่ตั้งไว้

2. การนิเทศการสอนคือความร่วมมือ (supervision is cooperative)

2.1 งานของผู้นิเทศ ที่สำคัญจะต้องพยายาม ประสานงาน ประสานความคิดร่วมมือ เพื่อปฏิบัติงานให้บรรลุผลอันเป็นจุดหมายปลายทางร่วมกันตามที่ตกลงกันได้

2.2 ผู้นิเทศปฏิบัติงานร่วมกับครู เพื่อหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน ผู้นิเทศต้องแสดงความจริงใจต่อครูที่จะทำ ให้ครูไว้วางใจ และปรึกษางานการเรียนการสอนด้วยความสบายใจ

3. การสอนคืองานสร้างสรรค์ (supervision is creative)

การนิเทศการสอนเป็นการเสาะแสวงหา ค้นพบความสามารถพิเศษที่ซ่อนเร้นอยู่ในตัวแสดงออกมา เพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

4. การนิเทศการสอนคือวิทยาศาสตร์ (supervision is scientific)

4.1 การนิเทศการสอนนำเอาวิธีการทางวิทยาศาสตร์มาใช้ในกระบวนการศึกษา และกระบวนการสอน การปฏิบัติงานได้ผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย เป็นเครื่องพิสูจน์ตัวเองของการนิเทศการสอน ทั้งนี้การนิเทศการสอนจึงต้องพยายามปรับปรุงเครื่องวัดผลให้มีคุณภาพ เพื่อใช้วัดผลบุคคลและหมู่พวก ผลการเรียนการสอนจะถูกนำมาประเมิน โดยใช้หลักเกณฑ์อันเดียวกันกับการประเมินผลการสอนของครู

4.2 การนิเทศการสอนสนับสนุนการทดลอง ซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมที่ถูกต้อง เป็นการช่วยปรับปรุงแต่งกระบวนการทดลองแบบคิดเป็นครู แม้ว่าการทดลองผลออกมาจะเป็นอย่างไรก็ตาม การนิเทศการสอนย่อมรับนับถือหลักฐานอันมีคุณค่าเสมอ

5. การนิเทศการสอนยังให้เกิดผล (supervision is effective)

การนิเทศการสอนใช้แต่จะ ช่วยจัดเตรียมความรู้สำหรับประกอบการสอนให้ เป็นผลแก่ครู ซึ่งครูจะได้ใช้เป็นเครื่องมือ ในขณะที่ทำการสอนให้ได้ผลดี เช่น หลักสูตร แบบเรียน อุปกรณ์การสอน ข้อทดสอบ มาตรฐานและเครื่องใช้อื่นๆ เพียงเท่านั้นก็หาไม่ การนิเทศการสอนเข้าใจดีว่าสิ่งที่จะเป็นทฤษฎีได้นั้น ย่อมต้องมีข้อเท็จจริง และข้อยืนยันอยู่เบื้องหลัง ฉะนั้นในการที่จะช่วยให้ครูเข้าใจทฤษฎีอย่างแจ่มแจ้ง จำเป็นจะต้องให้ครูได้ทดลองปฏิบัติจริงๆ พร้อมกันไปด้วย

6. การนิเทศการสอนคือประชาธิปไตย (supervision is democracy)

การนิเทศการสอนเป็นประชาธิปไตย เพราะจะต้องอาศัยสิ่งต่อไปนี้

- 1) ไว้วางใจซึ่งกันและกัน (Mutual Trust)
- 2) เคารพซึ่งกันและกัน (Mutual Respect)
- 3) ร่วมมือกัน (cooperation) หรือต้องอาศัยหลักการ 3 ข้อ คือ ขยัน (diligence)

พึ่งตนเอง (self-help) และร่วมมือ (cooperation)

สรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการนิเทศการสอนคือ การช่วยเหลือ ชี้แนะพัฒนาครู ในการปรับปรุง พัฒนาและส่งเสริมด้านการเรียนการสอน เพื่อส่งผลไปที่ผู้เรียนให้มีคุณภาพการจัดการเรียนการสอน และการนิเทศการสอนจะต้องควบคู่กันไป และเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างครู และผู้นิเทศในฐานะเสมอกัน การนิเทศการสอนมีแนวความคิดที่สำคัญยิ่ง คือ จะต้องมีการนิเทศจนกว่าครูสามารถที่จะสอนได้ดีด้วยตนเอง

6.1) หลักการนิเทศการสอน

สังัด อุทรานันท์ (2530, น. 15-16) กล่าวถึงหลักการนิเทศ สรุปได้ 3 ประการคือ

1. การนิเทศเป็นกระบวนการ หมายถึง ลักษณะของการทำงานเป็นขั้นตอน มีความต่อเนื่อง ไม่หยุดนิ่งและมีความเกี่ยวข้องปฏิสัมพันธ์กันระหว่างผู้นิเทศกับการนิเทศ
2. การนิเทศมีเป้าหมายอยู่ที่คุณภาพของผู้เรียน การดำเนินงาน การทำโดยผ่านตัวกลาง คือครูและบุคลากรทางการศึกษา

3. การนิเทศเน้นบรรยากาศแบบประชาธิปไตย

ชาวี มณีศรี (2538, น. 27-28) กล่าวถึงหลักพื้นฐานของการนิเทศการศึกษาสรุปได้ว่าเป็นการกระตุ้นเตือนการประสานงานและแนะนำให้เกิดความเจริญงอกงามแก่ครูโดยทั่วไป ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของประชาธิปไตย เป็นกระบวนการที่ส่งเสริม สร้างสรรค์ และบำรุงขวัญ การนิเทศกับการปรับปรุงหลักสูตรเป็นงานที่สัมพันธ์กัน เป็นการสร้างมนุษยสัมพันธ์ และมีความมุ่งหมายที่จะจัดช่องว่างระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

Burton and Brueckner (1983, pp. 8-9) ได้ให้หลักการ และความมุ่งหมายของการนิเทศสอนไว้ดังนี้

1. การบริหารต้องคำนึงถึงการเตรียมการอำนวยความสะดวกในด้านวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ และการดำเนินงานโดยทั่วไป
2. การนิเทศการสอนต้องคำนึงถึงการปรับปรุงการสอนโดยเฉพาะ
3. การบริหารและการนิเทศมีภารกิจที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้การดำเนินงานทั้งสองอย่างจะต้องประสานสอดคล้องกัน มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เป็นส่วนประกอบของกันและกัน และรับผิดชอบภารกิจในการดำเนินงานของโรงเรียนร่วมกัน

4. การนิเทศที่ดีต้องอยู่บนพื้นฐานของปรัชญาและวิทยาศาสตร์
5. การนิเทศที่ดีต้องอยู่บนพื้นฐานของปรัชญาและประชาธิปไตย
6. การนิเทศที่ดีต้องใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ มีเจตคติต่อวิธีการทางวิทยาศาสตร์และมีเจตคติที่ดีต่อกระบวนการที่ไม่หยุดนิ่งทางการศึกษาของสังคม
7. การนิเทศที่ดีนั้น ในสถานการณ์ที่วิธีการทางวิทยาศาสตร์ซึ่งได้รับการควบคุมอย่างแน่นนอนแล้วแต่ไม่สามารถนำมาใช้ได้ จะต้องใช้กระบวนการแก้ปัญหาอื่นๆ มาทำการศึกษาปรับปรุงและประเมินผล ทั้งที่เป็นผลลัพธ์และกระบวนการดำเนินงาน
8. การนิเทศที่ดีต้องเป็นการสร้างสรรค์และไม่กำหนดแน่นอนตายตัว
9. การนิเทศที่ดีจะต้องดำเนินการด้วยวิธีการที่มีระเบียบแบบแผน มีการประสานการปฏิบัติการอย่างมีแผนและดำเนินการอย่างต่อเนื่อง
10. การนิเทศที่ดีต้องพิจารณาให้ความสำคัญกับผลที่จะได้รับและความมั่นคงถาวรของผลที่ได้รับนั้น
11. การนิเทศที่ดีจะต้องเป็นวิชาชะกล่าวคือ เป็นการแสวงหาวิธีการต่างๆ เพิ่มขึ้นเพื่อที่จะให้การประเมินบุคลากร วิชาการและผลที่ได้รับ โดยคำนึงถึงมาตรฐานที่ได้ตั้งไว้และมุ่งไปสู่การนิเทศตนเองได้

สรุปได้ว่า หลักการนิเทศการสอนมีเป้าหมายหลักอยู่ที่คุณภาพของผู้เรียน จึงมุ่งที่ครูเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอนในทางที่ดีขึ้น พฤติกรรมการสอนของครูที่มีผลต่อพฤติกรรมการเรียนของนักเรียน ในการดำเนินการนิเทศการสอนนั้น จะต้องดำเนินการในลักษณะที่เป็นกระบวนการในการทำงานควบคู่สอดคล้องกับการบริหารเพื่อปรับปรุงการสอนโดยตรงมีระเบียบแบบแผนและต่อเนื่อง โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของปรัชญาวิทยาศาสตร์ และประชาธิปไตย

6.2) กระบวนการนิเทศการสอน

- สจัด อุทรานันท์ (2530, น. 84) เสนอกระบวนการไว้ 5 ขั้นตอนมีชื่อย่อว่า PIDRE ดังนี้
- ขั้นที่ 1 การวางแผนการนิเทศ (planning-P)
  - ขั้นที่ 2 การให้ความรู้ในสิ่งที่จะทำ (informing-I)
  - ขั้นที่ 3 การปฏิบัติงาน (doing-D)
  - ขั้นที่ 4 การสร้างขวัญและกำลังใจ (reinforcing-R)
  - ขั้นที่ 5 การประเมินผลผลิตของการดำเนินงาน (evaluating-E)

Haris (1985 อ้างถึงใน กิติมา ปรีดีดิติก, 2532, น. 277) ได้สรุปขั้นตอนของกระบวนการนิเทศการศึกษาในรูปของ POLCA ไว้ดังนี้

1. การวางแผน (planning) หมายถึง การคิด การตั้งวัตถุประสงค์ การคาดการณ์ล่วงหน้า การกำหนดตารางงาน การค้นคว้าวิธีการปฏิบัติงานและการวางแผนโปรแกรม

2. การจัดองค์การ (organizing) หมายถึง การตั้งเกณฑ์มาตรฐาน การรวบรวมทรัพยากร ที่มีอยู่ทั้งคนและวัสดุอุปกรณ์ ความสัมพันธ์แต่ละชั้น การมอบหมายงานประสานงาน การกระจายอำนาจตามหน้าที่โครงสร้างขององค์การและการพัฒนา นโยบาย

3. การนำไปสู่ปฏิบัติ (leading) หมายถึง การตัดสินใจ การเลือกสรรบุคคล การเร่งจูงใจ ให้มีกำลังใจ การแนะนำนวัตกรรมใหม่ๆและให้ความสะดวกในการทำงาน

4. การควบคุม (controlling) หมายถึง การสั่งการ การให้รางวัล การลงโทษ การให้โอกาส ในการทำงานตลอดจนระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ

5. การประเมินผล (assessing) หมายถึง การตัดสินใจการปฏิบัติงาน การวิจัย และวัดผล การปฏิบัติงาน

สรุปได้ว่า จากแนวคิดด้านกระบวนการนิเทศการสอนนั้น กระบวนการนิเทศการสอน เป็นการดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน ตามระบบและต่อเนื่อง การจัดการเรียนการสอนจะบรรลุเป้าหมายโดยบุคลากรภายในและภายนอก ร่วมกันดำเนินการ ซึ่งหมายถึงแผนงานในการนิเทศการสอนที่มีระเบียบขั้นตอนในการดำเนินงานที่ชัดเจนและมีประสิทธิภาพ

2.4 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

กรมสามัญศึกษา (2542, น. 3-4) ได้ให้แนวความคิด ในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนี้

1. ผู้เรียนมีบทบาทรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง โดยครูมีบทบาทเป็นผู้สนับสนุนการเรียนรู้ และให้บริการด้านความรู้แก่ผู้เรียน ผู้เรียนจะรับผิดชอบตั้งแต่เลือกและวางแผนสิ่งที่ตนจะเรียนหรือเข้าไปมีส่วนร่วมในการเลือก และจะเริ่มต้นการเรียนรู้ด้วยตนเองด้วยการศึกษาค้นคว้ารับผิดชอบการเรียนตลอดจนการประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง

2. การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ จะต้องคำนึงถึงเนื้อหาวิชาที่เรียนและวิธีที่ใช้สอน โดยต้องสอดคล้องกับเนื้อหาวิชา ประสบการณ์เดิม และความต้องการของผู้เรียน

3. การเรียนรู้จะประสบผลสำเร็จหากผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ และได้ทำงานร่วมกับเพื่อนๆ ได้ค้นพบข้อคำถามและคำตอบใหม่ๆ สิ่งใหม่ๆ ประเด็นที่ท้าทายความสามารถในเรื่องใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น รวมทั้งการบรรลุผลสำเร็จของงานที่พวกเขาเริ่มด้วยตนเอง

4. การที่ผู้เรียนปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และระหว่างกลุ่ม จะช่วยส่งเสริมความเจริญอกงามการพัฒนาความเป็นผู้ใหญ่ การรู้จักปรับปรุงวิธีการทำงาน จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันของผู้เรียน

5. การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมุ่งให้ผู้เรียนมองเห็นความสามารถของตนเองในแง่มุมต่างๆ อันจะทำให้ผู้เรียนมีความมั่นใจในตนเอง และรู้จักควบคุมตนเองได้มากขึ้นสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเอง ให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมและมีส่วนร่วมกับเหตุการณ์

6. ผู้เรียนได้พัฒนาประสบการณ์การเรียนรู้หลายๆ ด้านพร้อมกันไป ไม่ว่าจะเป็นด้านความรู้ ความคิด ด้านการปฏิบัติด้านอารมณ์และความรู้สึก หรือด้านคุณลักษณะ

7. ครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกและเป็นผู้ให้บริการความรู้แก่ผู้เรียนครูจะต้องมีความสามารถในการค้นพบความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียน เป็นแหล่งความรู้ที่ทรงคุณค่าของผู้เรียนและสามารถค้นหาสื่อวัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับผู้เรียน เป็นกัลยาณมิตรของผู้เรียนโดยแท้

อารี พันธุ์ณี (2542, น. 155-157) ได้กล่าวถึงแนวคิดการเรียนรู้จากการหยั่งเห็นของโคเลอร์ไว้ว่า การที่บุคคลจะเกิดการหยั่งเห็นได้เร็วหรือช้า ย่อมอยู่กับสมรรถวิสัยของแต่ละบุคคลที่มีความแตกต่างกันตามความพร้อม ระยะเวลา ระดับสติปัญญา ประสบการณ์เดิม การลองผิดลองถูก ซึ่งครูผู้สอนสามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้ดังนี้

1. จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน ด้วยการจัดกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ ที่สอดคล้องกับประสบการณ์เดิม ที่จะทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยความเข้าใจมากขึ้น

2. ครูควรเข้าใจ ในความแตกต่างทางสติปัญญาของผู้เรียนแต่ละคนที่จะประสบความสำเร็จในการเรียนไม่เท่าเทียมกัน ดังนั้น จึงเป็นการสอนอย่างมีขั้นตอนตามลำดับ

3. ใช้วิธีการสอนที่ดีหลายวิธีให้เหมาะสมกับแบบการเรียนรู้ของผู้เรียน ดังนั้น ครูควรเปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้หลายๆ แบบแตกต่างกัน

4. การรู้จักผู้เรียนอย่างแท้จริง โดยครูผู้สอน ควรสังเกตเด็กของตนอย่างแท้จริง จึงจะได้รู้จักลักษณะเฉพาะของเด็กในกลุ่มที่ตนสอน เพื่อจะได้จัดกิจกรรมตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียน

5. ครูควรจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ เพื่อช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้ได้ง่ายขึ้น

ศิริชัย กาญจนวาสี (2543, น. 63) ในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีทฤษฎีที่มีความเกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. ทฤษฎีการสรรค์สร้างความรู้ (Constructivism) เป็นทฤษฎีที่มุ่งความสนใจไปที่บทบาทของผู้เรียนในการสร้างองค์ความรู้ใหม่ (constructing new knowledge) เชื่อว่า การเรียนรู้เป็นการพยายามเชิงสังคม เป็นการเรียนรู้แบบร่วมมือกัน ซึ่งเน้นความสำคัญของการสร้างความรู้โดยกลุ่มคนซึ่งกล่าวโดยสรุปได้ว่า

1.1 ผู้เรียนสร้างระบบความเข้าใจด้วยตนเองมากกว่าการส่งผ่าน หรือการถ่ายทอดจากผู้สอน (Construct their own understanding)

1.2 การเรียนรู้ใหม่สร้างบนฐานของการเรียนรู้ที่ผ่านมา (Prior understanding) ผู้เรียนสามารถสร้างความรู้ได้โดยอาศัยประสบการณ์เดิมของผู้เรียน

1.3 การเรียนรู้เกิดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social interaction) ซึ่งการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีความเข้าใจ กับแนวคิดต่างๆ และทำให้ผู้เรียน ได้มีโอกาสประเมินความเข้าใจของตนเอง

1.4 การเรียนรู้ด้วยประสบการณ์จริงส่งเสริมให้การเรียนรู้มีความหมาย (Meaningful learning) ยอมรับข้อมูลที่มีอยู่เดิม และข้อมูลใหม่ที่เกิดขึ้น

2. ทฤษฎีพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) เป็นทฤษฎีที่เชื่อว่าการเรียนรู้เกิดจากพลังกระตุ้นจากภายนอกในรูปของการใช้รางวัลและการลงโทษ ผู้เรียนมีบทบาทคอยรับ (passive) สิ่งเร้าและมีปฏิสัมพันธ์ ส่วนผู้สอนมีบทบาทในการควบคุมและกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมที่คาดหวัง ด้วยการให้รางวัลหรือการลงโทษ

3. ทฤษฎีพุทธินิยม (Cognitivism) เป็นทฤษฎีที่เชื่อว่าการเรียนรู้เกิดจากการรับข่าวสาร จัดเก็บข่าวสาร และการนำข่าวสารออกมาใช้ ผู้เรียนต้องตื่นตัว (active) ในการพัฒนากลยุทธ์ที่จะสร้างความเข้าใจอย่างมีความหมาย ส่วนผู้สอนถือเป็นผู้ร่วมกระบวนการพัฒนากลยุทธ์ และการใช้กลยุทธ์อย่างมีความหมาย

4. ทฤษฎีมนุษยนิยม (Humanism) เป็นทฤษฎีที่เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมาพร้อมกับความดีที่ติดตัวมาแต่กำเนิดมีอิสระที่จะนำตนเองและพึ่งตนเองได้ มีความคิดสร้างสรรค์ที่จะทำประโยชน์ต่อสังคม มีอิสระในการเลือกทำสิ่งต่างๆ ที่จะไม่ทำให้ผู้ใดเดือดร้อนในการจัดการเรียนรู้ตามทฤษฎีนี้ควรให้ผู้เรียนมีสมรรถภาพในด้านความรู้ อารมณ์ ความรู้สึก และทักษะไปพร้อมๆกัน ซึ่งหมายความว่า ครูควรฝึกให้ผู้เรียนรู้จักคิด รู้จักใช้เหตุผลมีความชื่นชมต่อสิ่งที่เรียน และให้ผู้เรียนลงมือทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเอง

ประเวศ วะสี (2543) กล่าวว่า การเรียนรู้ที่ดีจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีศักยภาพการเรียนรู้สูงยิ่ง แต่ยังใช้ศักยภาพนี้น้อยมาก ระเบียบวาระใหญ่ที่สุดของมนุษยชาติ คือ แสวงหากระบวนการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนามนุษย์ให้เต็มตาม

ศักยภาพแห่งความเป็นมนุษย์ โดยเรียนรู้แล้วรู้ความจริง เรียนรู้แล้วรู้ความงาม หรือความถูกต้อง เรียนรู้อย่างมีความสุข และเรียนรู้แล้วบรรลุความสุข การเรียนรู้จะเป็นสิ่งประเสริฐที่สุดของมนุษย์ เพราะทำให้มนุษย์ค้นพบสิ่งที่ดีที่สุดในตัวเอง ปลดปล่อยไปสู่อิสรภาพ และสร้างสรรค์ระบบอยู่ด้วยกันอย่างสันติ

สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ (2544, น. 1-4) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การจัดการเรียนรู้ที่มุ่งประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน สนองความแตกต่างระดับบุคคล ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง เรียนรู้อย่างมีความสุข ได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพรอบด้าน สมดุล มีทักษะการแสวงหาความรู้ความสามารถ นำความรู้ไปใช้ในชีวิตจริงได้ ซึ่งมีหลักการ ดังนี้

1. ผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาได้
2. เป้าหมายการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจและสติปัญญา ความรู้และคุณภาพชีวิต

3. การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลาต่อเนื่องตลอดชีวิต
  4. ผู้เรียนได้เรียนรู้ในสิ่งที่มีความหมาย สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้
  5. ผู้เรียนเรียนรู้จากการได้คิด ปฏิบัติจริงและสรุปความรู้ด้วยตนเอง
  6. ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมและร่วมมือในการพัฒนาการเรียนรู้เป็นสำคัญ
- สุนีย์ ภูพันธ์ (2546, น. 63-64) ได้เสนอแนวความคิดไว้ดังนี้

1. ธรรมชาติของเด็กควรรู้จักธรรมชาติของเด็กว่าเด็กมีธรรมชาติของความกระตือรือร้น อยากรู้โดยตรงไปตรงมา ชอบคิด และมีความคิดสร้างสรรค์ในตัวเองทุกคนจึงควรสะท้อนธรรมชาติของเด็ก ให้เด็กแสดงพฤติกรรมที่เป็นธรรมชาติของเขาออกมา

2. ครูควรเข้าใจเอกกัตบุคคล เข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล เด็กแต่ละคนมีศักยภาพความต้องการ ความสนใจ และความถนัดต่างกัน ครูต้องยอมรับความแตกต่างความหลากหลายของเด็กทุกคนถือว่าทุกคนมีศักดิ์ศรี และยอมให้เด็กเป็นตัวของตัวเอง มีเสรีภาพและมีความอิสระ

Dewey เป็นบุคคลสำคัญของการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Child centered leaning) มีแนวคิดว่าการศึกษเป็นส่วนหนึ่งของสังคม โรงเรียนจึงมีปฏิสัมพันธ์กับสังคมอยู่ตลอดเวลา ครูที่คิดจะต้องนำประสบการณ์ความสนใจและปัญหาจากสังคมภายนอกเข้ามาแทรกในกิจกรรมของโรงเรียนครูจะต้องเข้าใจความต้องการและความสนใจของเด็ก ตระหนักในการสร้างผู้เรียนให้เกิดความงอกงามและพัฒนาการ (growth and development) ตามศักยภาพของเด็กแต่ละคน หลักสูตรไม่ใช่ศูนย์กลางของการเรียนรู้แต่ศูนย์กลางการเรียนรู้อยู่ที่ตัวเด็ก (child-centered)

การเรียนรู้เด็กเป็นศูนย์กลางในสิ่งที่เขาต้องการเรียนรู้ เมื่อเด็กมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมจะทำให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งเด็กจะเรียนรู้ได้ดีโดยผ่านกิจกรรมที่เด็กลงมือกระทำ

Brandes and Ginis (1988, p. 163) มีแนวคิดว่าการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือระบบการจัดการเรียนรู้ซึ่งมีผู้เรียนเป็นหัวใจสำคัญ ด้วยความเชื่อที่ว่า มนุษย์ทุกคนมีสิทธิ์ที่จะบรรลุศักยภาพสูงสุดของตนเอง 100% ผู้เรียนจะได้รับการส่งเสริมให้เข้าร่วมและรับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเอง

Marcy (1994, p. 78) ได้มองการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญว่าผู้เรียนไม่ได้เป็นเพียงผู้รับการเรียนการสอนที่ผู้อื่นออกแบบให้เท่านั้น แต่พวกเขาจะต้องเข้าร่วมอย่างกระตือรือร้นในการกำหนดสิ่งที่ต้องการเรียน และวิธีการที่ต้องการเหล่านั้นจะสัมฤทธิ์ผลด้วย

สรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญนั้น คือแนวทางในการเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน โดยจัดการเรียนการสอนที่ให้ความสำคัญต่อบทบาทในการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยผู้เรียนจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน ได้ลงมือปฏิบัติจนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียนได้ใช้กระบวนการสร้างความรู้ด้วยตนเองเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ ผู้เรียนจะมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ โดยมีครูเป็นผู้คอยแนะนำและอำนวยความสะดวก ให้บริการด้านความรู้ มีแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายตอบสนองความแตกต่างของผู้เรียน โดยผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างหลากหลาย

2.4.1 ความหมายของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จัดเป็นยุทธศาสตร์สำคัญที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้เป็นยุทธศาสตร์หลักของการปฏิรูปการศึกษา มีผู้ให้ความหมายของการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญไว้ดังนี้

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2540, น. 75) ได้ให้ความหมายของคำว่า การจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนโดยยึดหลักผู้เรียนเป็นศูนย์กลางว่า เป็นกิจกรรมที่ครูเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนอย่างแท้จริง คือ เป็นผู้ปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง ส่วนครูจะเป็นผู้ประสานงาน ให้คำแนะนำ ช่วยแก้ปัญหาเมื่อผู้เรียนต้องการ กระตุ้นให้ผู้เรียนทำกิจกรรมเป็นผู้สรุปประเด็นสำคัญการเรียนการสอนดำเนินไปโดยการปฏิบัติกิจกรรมของผู้เรียน

บังอร อนุเมธางกูร (2541, น. 34) กล่าวว่า การสอนในลักษณะที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นการสอนในลักษณะให้ผู้เรียนสร้างความรู้ โดยให้ออกาสนักเรียนได้คิดมีส่วนร่วมในการแสดงออก การปฏิบัติในกิจกรรมกลุ่ม ปฏิบัติกิจกรรมภาคปฏิบัติด้วยตนเอง ซึ่งจะมีครูเป็นผู้กระตุ้นให้นักเรียนเกิดความกระตือรือร้นในการคิด อยากรู้คำตอบ เพื่อจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ นักเรียนศึกษา ทดลองหาคำตอบด้วยตนเอง

ทิสนา แชมมณี (2542, น. 4-6) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึงการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ ซึ่งได้จากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น มีจิตใจจดจ่อผูกพัน และมีปริมาณการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ที่มากขึ้น โดยต้องสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ และสามารถเรียนด้วยตนเองได้

วัฒนาพร ระวังทุกข์ (2543, น. 5) กล่าวไว้ว่า แนวคิดการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญนั้น คิดค้นขึ้นโดย Carl R. Rogers ซึ่งใช้คำว่าเด็กเป็นศูนย์กลาง (Child – Center) โดยวิธีการนี้ผู้เรียนจะได้รับการส่งเสริมให้มีความรับผิดชอบ และมีส่วนร่วมเต็มที่ ต่อการเรียนรู้ของตน โดยส่งเสริมความคิดของผู้เรียนและอำนวยความสะดวกให้เขาได้พัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่

ศุมิตร คุณากร (2543, น. 137) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญนั้น หมายถึง การกระทำกิจกรรมที่เกี่ยวกับการจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยวิธีการต่างๆ เป็นการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยวิธีต่างๆ เป็นการช่วยให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาการไปตามเป้าหมายของหลักสูตร โดยผู้เรียนจะมีลักษณะที่พึงประสงค์ คือ เป็นเด็กดี คนเก่ง และมีความสุขซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543, น. 11-12) ได้กล่าวถึงลักษณะของผู้เรียนที่พึงประสงค์ไว้ ดังนี้

คนดี คือ คนที่ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ มีจิตใจที่ดีงาม มีคุณธรรมจริยธรรมมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งด้านจิตใจและพฤติกรรมที่แสดงออก เช่น มีวินัย มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูล มีเหตุผล รู้หน้าที่ ซื่อสัตย์ พากเพียร ขยัน ประหยัด มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย เคารพความคิดเห็นและสิทธิของผู้อื่น มีความเสียสละ รักษาสิ่งแวดล้อม สามารถอยู่กับผู้อื่นอย่างมีสันติสุข

คนเก่ง คือ คนที่มีสมรรถภาพสูง ในการดำเนินชีวิต โดยมีความสามารถด้านใดด้านหนึ่ง หรือรอบด้าน หรือมีความสามารถพิเศษเฉพาะทาง เช่น ทักษะ และกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ความสามารถทางด้านคณิตศาสตร์ มีความคิดสร้างสรรค์มีความสามารถภาษาศิลปะดนตรี กีฬา มีภาวะผู้นำ รู้จักตนเอง ควบคุมตนเองได้ เป็นต้น เป็นคนทันสมัย ทันเหตุการณ์ ทันโลก ทันเทคโนโลยี มีความเป็นไทย สามารถพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ และทำประโยชน์ให้เกิดแก่คน สังคม และประเทศชาติได้

คนมีความสุข คือ คนที่สุขภาพดีทั้งกายและจิต เป็นคนร่าเริงแจ่มใส ร่างกายแข็งแรง จิตใจ เข้มแข็งมีมนุษยสัมพันธ์ มีความรักต่อทุกสรรพสิ่ง มีอิสรภาพปลอดจากการตกเป็นทาสของอบายมุขและสามารถดำรงชีวิตได้อย่างเพียงพอแก่อัตภาพ

คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ (2544, น. 5) ได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญไว้ว่า การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หรือการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ที่ผู้สอนได้จัดหรือดำเนินการให้สอดคล้องกับผู้เรียนตามความแตกต่างระหว่างบุคคล ความสามารถทางปัญญา วิธีการเรียนรู้ โดยบูรณาการคุณธรรมค่านิยมอันพึงประสงค์ให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติจริงได้พัฒนากระบวนการคิดวิเคราะห์ ศึกษาค้นคว้าทดลอง และแสวงหาความรู้ด้วยตนเองตามความถนัด ความสนใจ ด้วยวิธีการ กระบวนการ และแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริงทั้งในและนอกห้องเรียน มีการวัดผลประเมินผลตามสภาพจริง ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ตามมาตรฐานหลักสูตรที่กำหนด

พิมพันธ์ เดชะคุปต์ (2544, น. 7) ให้ความหมายไว้ว่า การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Child – Centered Approach) คือแนวการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนสร้างความรู้ใหม่และสิ่งประดิษฐ์ใหม่ โดยการใช้กระบวนการคิด กระบวนการกลุ่ม และให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์และมีส่วนร่วมในการเรียน โดยครูมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวกจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง กระบวนการ จัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิต โดยการเชื่อมโยงกับธรรมชาติ จินตนาการ ความงาม ปัญญา และฐานความคิด เหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของผู้เรียน ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการแสดงออก ปฏิบัติจริงด้วยตนเอง การปฏิบัติในกิจกรรมกลุ่ม ได้พัฒนากระบวนการคิด มีอิสระในการเรียนรู้ตามความถนัด และความสนใจ ความสามารถค้นพบ ข้อความรู้อื่นๆ ได้ด้วยตนเอง ซึ่งครูผู้สอนจะมีการพัฒนาพฤติกรรมการสอนให้สอดคล้องกับการพัฒนาพฤติกรรมของนักเรียน ครูเป็นผู้กระตุ้นให้นักเรียนเกิดความกระตือรือร้นเกิดการเรียนรู้เพื่อสร้างปัญญา ให้รู้จักตนเอง รู้จักใฝ่หาความรู้ รู้จักโลก สามารถพึ่งตนเองได้ทั้งทางเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม อยู่ร่วมกันอย่างมีคุณภาพ เรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง มีความสุขสนุกสนานและเกิดจินตนาการในการเรียนรู้ คิดอยากรู้คำตอบ ครูจะเป็นผู้ประสานงาน ให้คำแนะนำ ช่วยแก้ปัญหาเมื่อผู้เรียนต้องการ กระตุ้นให้ผู้เรียนทำกิจกรรม เป็นผู้สรุปประเด็นสำคัญด้วยตนเอง นำข้อความรู้นั้นไปใช้ประโยชน์ได้

2.4.2 กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

จากแนวคิด หลักการ ความจำเป็น และทฤษฎีต่างๆ ของการปฏิรูปการศึกษา แนวทางสู่การปฏิบัติที่สามารถพัฒนาผู้เรียนได้นั้น ต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งกระบวนการเรียนรู้นับเป็นวิถีทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการปฏิบัติของครูผู้สอน ในการที่จะพัฒนาผู้เรียน ให้มีคุณลักษณะและพฤติกรรมทางการเรียนที่พึงประสงค์โดยมีรูปแบบการจัดกระบวนการ

เรียนรู้ที่หลากหลาย แตกต่างกันตามทักษะ ความสามารถของผู้สอน เนื้อหาในแต่ละรายวิชา และ ความพร้อมด้านศักยภาพของผู้เรียนในแต่ละบุคคล โดยนักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึง กระบวนการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ ดังนี้

พิมพันธ์ เตชะคุปต์ (2542, น. 39) ได้กล่าวถึงแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ที่ยึดนักเรียนเป็นสำคัญที่ต้องเน้นผู้เรียนได้คิด วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์ แก้ปัญหาเป็น มีความ ตระหนักมีจิตสำนึก และสามารถนำความรู้ไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน และชีวิตการทำงานได้เป็นผู้ มีความสามารถแก้ปัญหาได้ดี เพื่อสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข โดยให้ผู้เรียนสร้าง กระบวนการความรู้ด้วยตนเอง และฝึกฝนให้ใช้กระบวนการอย่างชำนาญ คำว่า กระบวนการที่ใช้ นั้น เมื่อได้ศึกษาวิเคราะห์กระบวนการต่างๆ แล้ว สามารถแบ่งเป็น 2 กระบวนการสำคัญ คือ

1. กระบวนการคิด คือการใช้การคิดตั้งแต่ระดับพื้นฐานจนถึงกระบวนการคิด ซึ่งกระบวนการคิดเป็นการคิดระดับสูงได้แก่การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การแก้ปัญหา การคิด สร้างสรรค์ เป็นต้น วิธีสอนที่ใช้เพื่อให้ผู้เรียนใช้กระบวนการคิดในการสร้างความรู้ เช่นวิธีสอน แบบสืบสอน แบบแนะนำ และแบบไม่มีการแนะนำวิธีการค้นพบ วิธีสอนแบบเน้นปัญหา วิธีใช้ ทักษะกระบวนการ 9 ชั้น กรณีศึกษาสถานการณ์จำลอง วิธีการเชื่อมโยงมโนทัศน์ เป็นต้น

2. กระบวนการกลุ่ม เป็นแนวทางให้ผู้เรียนใช้กลุ่มเพื่อร่วมกันสร้างความรู้ โดยประสานความร่วมมือ ประสานความคิดทำงานร่วมกัน รับผิดชอบงานร่วมกันจนสามารถบรรลุ เป้าหมายการทำงานกลุ่มควรจะต้องเป็นการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ คือ หัวหน้าที่ดี สมาชิกดี และกระบวนการทำงานดี วิธีสอนที่ใช้เพื่อให้ผู้เรียนใช้ทั้งกระบวนการคิด และกระบวนการกลุ่ม คือวิธีการดังกล่าวตามข้อ 1 แต่เป็นการเรียนรู้เป็นกลุ่มหรือใช้วิธีการสอนกลุ่มสัมพันธ์ วิธีการ อภิปรายวิธีการเรียนแบบร่วมมือ เป็นต้น

ทิสนา แคมมณี (2543, น. 5) กล่าวว่า การจัดการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หมายถึงการเรียนการสอนที่ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญที่สุด กล่าวคือผู้เรียนเป็นผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรม การเรียนรู้ ทั้งทางร่างกายสติปัญญา สังคมและอารมณ์ ได้มีโอกาสแสวงหาความรู้ ข้อมูล คิด วิเคราะห์และสร้างความหมาย ความเข้าใจ ในสาระและกระบวนการต่างๆ ด้วยตนเอง รวมทั้งได้ลง มือปฏิบัติจัดกระทำและนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ประเวศ วะสี (2543) มองในเชิง หลักการว่า การจัดการเรียนรู้ที่เอาชีวิตจริงของผู้เรียน เป็นตัวตั้ง เรียนรู้เพื่อสร้างปัญญาให้รู้จักตนเอง รู้จักโลก สามารถพึ่งตนเองได้ทั้งทางเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม อยู่ร่วมกันอย่างมีคุณภาพ เรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง มีความสุขสนุกสนานและเกิดฉันทะ ในการเรียนรู้

พระราชวรมุณี ประยูร ชมจิตโต (2543, น. 4) บรรยายในเรื่องกระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนาไว้ว่า เด็กเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ และครูต้องสร้างความใฝ่รู้ขึ้นในจิตใจของเด็กให้ได้คือ ให้มีธรรมฉันทะ คือความใฝ่รู้ และกัตตุกัมมตฉันทะ คือความใฝ่ทำ เด็กมีความสุขในการเรียนรู้ครูสร้างบรรยากาศในโรงเรียนให้เป็นสัปปริสสังเสวะ หมายความว่า ครูต้องเป็นกัลยาณมิตร คือเพื่อนที่ดีมีเมตตาให้ความรักความอบอุ่นแก่ผู้เรียน ครูอาจจะใช้วิธีการเสริมแรงทางบวกให้มากขึ้นจัดการเรียนการสอนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยถือว่าผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ เพื่อจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความสนใจและความสามารถของผู้เรียน

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2543, น. 9) ได้กล่าวถึงรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบหนึ่งที่ได้รับ ความสนใจ และง่ายต่อการนำไปปฏิบัติคือ CIPPA Model ซึ่งมีรายละเอียดของรูปแบบดังนี้

C – Construct การให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเอง โดยการศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลทำความเข้าใจ คิดวิเคราะห์ แปรความ ตีความ สร้างความหมาย และสังเคราะห์ข้อมูลสรุปเป็นข้อความรู้

I – Interaction คือการให้ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ ได้แลกเปลี่ยนและเรียนรู้จากบุคคลอื่น จากสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ทางธรรมชาติและสื่อต่างๆ

P – participation คือการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทั้งในด้านร่างกาย อารมณ์ ปัญญาและสังคมในการเรียนรู้ให้มากที่สุด

P – Process and Product คือการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กระบวนการ มีผลงานจากการเรียน

A – Application คือการให้ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร (2543, น. 52) ได้กล่าวว่า การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือการสอนที่มุ่งจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตเหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของผู้เรียนเป็นสำคัญ คือการสอนที่มุ่งจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตเหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของผู้เรียน โดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมและลงมือปฏิบัติ จริงทุกขั้นตอนจนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

สำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร (2543, น. 52) ได้กล่าวถึงหลักในการจัดการเรียนการสอนซึ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ พอสรุปได้ดังนี้

1. ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเอง ด้วยวิธีแสวงหาข้อมูล ศึกษาทำความเข้าใจ คิดวิเคราะห์ ตีความ แปรความ สร้างความหมายแก่ตนเอง สังเคราะห์ข้อมูลสรุปข้อความรู้

1.1 ให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน และได้เรียนรู้จากกันและกัน

1.2 ผู้เรียนมีบทบาทและส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้มากที่สุด

1.3 ผู้เรียนได้เรียนรู้กระบวนการควบคู่ไปกับผลงาน

1.4 ผู้เรียนนำ ความรู้ที่ได้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

ศูนย์พัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน (พ.ค.ร.) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
แห่งชาติ (2543, น. 25-28) ได้พัฒนาตัวบ่งชี้การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญขึ้น
โดยกำหนดตัวบ่งชี้การเรียนของผู้เรียน 9 ข้อ และตัวบ่งชี้การสอนของครู 9 ข้อ ดังนี้คือ

ตัวบ่งชี้การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ได้แก่

1. ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2. ผู้เรียนฝึกปฏิบัติจนค้นพบความถนัดและวิธีการของตนเอง

3. ผู้เรียนทำกิจกรรมและเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม

4. ผู้เรียนฝึกคิดอย่างหลากหลาย และสร้างสรรค์จินตนาการตลอดจนได้แสดงออก

อย่างชัดเจนและมีเหตุผล

5. ผู้เรียนได้รับการเสริมแรงให้ค้นหาคำตอบ แก้ปัญหา ทั้งด้วยตนเองและร่วมด้วย

ช่วยกัน

6. ผู้เรียนได้ฝึกค้นคว้า รวบรวมข้อมูลและสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง

7. ผู้เรียนได้เลือกทำกิจกรรมตามความสามารถ ความถนัดและความสนใจของตนเอง

อย่างมีความสุข

8. ผู้เรียนฝึกตนเองให้มีวินัยและมีความรับผิดชอบในการทำงาน

9. ผู้เรียนฝึกประเมินปรับปรุงตนเอง และยอมรับผู้อื่นตลอดจนสนใจใฝ่หาความรู้

อย่างต่อเนื่อง

ตัวบ่งชี้การสอนของครู ได้แก่

1. ครูเตรียมการสอนทั้งเนื้อหาและวิธีการ

2. ครูจัดเอาสิ่งแวดล้อมที่ปลูกเร้า จูงใจ และเสริมแรง ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

3. ครูเอาใจใส่นักเรียนเป็นรายบุคคลและแสดงความเมตตาผู้เรียนอย่างทั่วถึง ครูจัด

กิจกรรมและสถานการณ์ให้ผู้เรียนได้แสดงออกและคิดอย่างสร้างสรรค์

4. ครูส่งเสริมให้ผู้เรียนฝึกคิด ฝึกทำ และฝึกปรับปรุงตนเอง

5. ครูส่งเสริมกิจกรรมและเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม พร้อมทั้งสังเกตส่วนดี และปรับปรุง

ส่วนด้อยของผู้เรียน

6. ครูใช้สื่อการสอนเพื่อฝึกการคิด การแก้ปัญหา และการค้นพบความรู้

7. ครูใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและเชื่อมโยงประสบการณ์กับชีวิตจริง

8. ครูฝึกฝนกิริยามารยาทและวินัยตามวิธีวัฒนธรรมไทย

9. ครูสังเกตและประเมินพัฒนาการของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ (2543, น. 36-37) กล่าวว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การจัดกิจกรรม โดยวิธีต่างๆ อย่างหลากหลายที่มุ่งให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริงเกิดการพัฒนาตนและสิ่งสมคุณลักษณะที่จำเป็นสำหรับการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมของประเทศชาติต่อไป การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มุ่งพัฒนาผู้เรียน จึงต้องใช้เทคนิควิธีการเรียนรู้รูปแบบการสอนหรือกระบวนการเรียนการสอนใน หลากหลายวิธี ดังนี้

1. การจัดการเรียนการสอนทางอ้อม ได้แก่ การเรียนรู้แบบสืบค้น แบบค้นพบ แบบแก้ปัญหา แบบสร้างแผนผังความคิด แบบใช้กรณีศึกษา แบบตั้งคำถาม แบบใช้การตัดสินใจ

2. เทคนิคการศึกษาเป็นรายบุคคล ได้แก่ วิธีการเรียนแบบศูนย์การเรียน แบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง แบบชุดกิจกรรมการเรียนรู้ คอมพิวเตอร์ช่วยสอน

3. เทคนิคการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยีต่างๆ ประกอบการเรียน เช่น การใช้สิ่งพิมพ์ตำราเรียน และแบบฝึกหัดการใช้แหล่งทรัพยากรในชุมชน ศูนย์การเรียนชุดการสอน คอมพิวเตอร์ช่วยสอน บทเรียนสำเร็จรูป

4. เทคนิคการจัดการเรียนการสอนแบบเน้นปฏิสัมพันธ์ ประกอบด้วย การได้ว่าที่กลุ่ม Buzz การอภิปราย การระดมพลังสมองกลุ่มแก้ปัญหา กลุ่มการประชุมต่างๆ การแสดงบทบาทสมมติ กลุ่มสืบค้นคู่คิด การฝึกปฏิบัติ เป็นต้น

5. เทคนิคการจัดการเรียนการสอนแบบเน้นประสบการณ์ เช่น การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เกม กรณีตัวอย่างสถานการณ์จำลองละคร เกม กรณีตัวอย่างสถานการณ์จำลอง ละคร บทบาทสมมติ

6. เทคนิคการเรียนแบบร่วมมือ ได้แก่ ปริศนาความคิดร่วมมือแข่งขันหรือกลุ่มสืบค้น กลุ่มเรียนรู้ร่วมกัน ร่วมกันคิด กลุ่มร่วมมือ

7. เทคนิคการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ได้แก่ การเรียนการสอนแบบใช้การเล่าเรื่อง (Story line) และการเรียนการสอนแบบแก้ปัญหา (Problem-Solving)

พิมพันธ์ เดชะคุปต์ (2545, น. 30) ได้กล่าวว่า การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หรือ การเรียนการสอนที่ชี้ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนใช้กระบวนการสร้างความรู้ด้วยตนเอง เป็นการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียน มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมวิชาที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สามารถใช้วิธีการใดก็ได้ ที่เป็นวิธีสอนที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียน อาจใช้วิธีสอนวิธีใดวิธีหนึ่ง หรือ หลายๆ วิธีร่วมกันก็ได้

Skinner (1904 อ้างถึงใน พรธณี ชุทัย เจนจิต, 2538, น. 297) เชื่อว่าการสอนโดยใช้เครื่องช่วยสอนและบทเรียนสำเร็จรูปสามารถเสริมแรงได้ทันทีที่ ทั้งนี้ผู้เรียนสามารถทำงานได้ตามคำพึงรู้ตีก็อิสระ รู้จักการพึ่งตนเอง และมีความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น

Combs (1965 อ้างถึงใน พรธณี ชุทัย เจนจิต, 2538, น. 442) ครูคือ ผู้อำนวยการความสะดวกให้แก่เด็ก กระตุ้นให้กำลังใจเพราะช่วยให้เด็กรู้จักช่วยตนเองในเรื่องการเรียน

Roger (1976 อ้างถึงใน พรธณี ชุทัย เจนจิต, 2538, น. 441) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูไว้ว่า ครูจะต้องเป็นผู้ที่มีความเชื่อ มีศรัทธา ในความเป็นคนของคน เพราะการที่เชื่อและไว้วางใจ ในความสามารถของ บุคคลช่วยให้บุคคลากรนั้นพัฒนาศักยภาพของตนเอง

Maslow (1970 อ้างถึงใน พรธณี ชุทัย เจนจิต, 2538, น. 442) ได้ให้แนวคิดใหม่ที่เรียกว่า Third Force Psychology ว่าถ้าให้อิสระแก่เด็กๆ จะเลือกสิ่งที่ดีสำหรับตนเอง พ่อแม่และครู ควรเปิดโอกาสให้เด็กเจริญเติบโต มิใช่เข้าไปยุ่งเกี่ยวและพยายามปรับพฤติกรรมตามที่ผู้ใหญ่ต้องการ

สรุปได้ว่า กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง ผู้เรียนต้องเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุด กล่าวคือผู้เรียนเป็นผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ ทั้งทางร่างกาย สติปัญญา สังคมและอารมณ์ ได้มีโอกาสแสวงหาความรู้ ข้อมูล ทิศวิเคราะห์และสร้างความหมาย ความเข้าใจ ในสาระและกระบวนการต่างๆ ด้วยตนเอง รวมทั้ง ได้ลงมือปฏิบัติจัดการกระทำและนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยครูต้องสร้างความใฝ่รู้ขึ้นในจิตใจของเด็กให้ได้ ครูผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้ ช่วยเอื้อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ขึ้น โดยการเตรียมเนื้อหาวัสดุอุปกรณ์ สื่อการเรียนต่างๆ ให้เหมาะสมกับผู้เรียน ประเมินผลช่วยเหลือเป็นรายบุคคล ให้ได้รับการพัฒนาและสำเร็จตามศักยภาพได้ปฏิบัติตามกระบวนการเพื่อการเรียนรู้ ได้รับความเอาใจใส่ ประเมินและช่วยเหลือเป็น

2.4.3 ความสำคัญของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

วิชัย วงศ์ใหญ่ (2542, น. 2-3) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญนั้นผู้สอนจะต้องจัดกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับผู้เรียน เพราะผู้เรียนแต่ละคนมีความถนัดและวิธีการเรียนรู้ไม่เหมือนกัน ต้องใช้กระบวนการที่เสริมสร้างพลังความสามารถที่มีอยู่ในตัวของผู้เรียนให้เจริญเติบโตเต็มศักยภาพ ให้ผู้เรียนสามารถคิดเป็น พึ่งตนเองได้ และรู้จักวิธีการแก้ปัญหาจะเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีพลัง เพื่อเป้าหมายการจัดการศึกษาให้เป็นคนดี คนเก่งและมีความสุข สามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ในโลกยุคโลกาภิวัตน์ได้

สมศักดิ์ สินธุระเวชชัย (2542, น. 7) ให้ทัศนะเกี่ยวกับความสำคัญของการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญว่า กระบวนการเรียนรู้นั้นต้องทำให้ผู้เรียนทุกคนมีความรู้สึกรู้ว่าสามารถเรียน

ได้และเมื่อประสบความสำเร็จจะทำให้อยากเรียนรู้มากขึ้น อันจะทำให้การเรียนรู้เป็นสิ่งที่ไม่ยาก เพราะกระบวนการเรียนรู้จะมีประสิทธิภาพมากที่สุดเมื่อผู้เรียนสามารถสร้างความรู้ใหม่ขึ้นด้วยตนเองและกระบวนการเรียนรู้ที่มีความหมายกับผู้เรียน ครูผู้สอนต้องเข้าใจรูปแบบของการเรียนรู้ และเทคนิคการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคนที่แตกต่างกัน และช่วยเสริมกระบวนการเรียนรู้ให้ เป็นไปได้ดีขึ้นตามธรรมชาติของผู้เรียนแต่ละคน

สำนักคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543, น. 12) กล่าวว่า การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ คือกระบวนการทางปัญญาที่พัฒนาบุคคลอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีความสุข บูรณาการเนื้อหาสาระตามความเหมาะสมของระดับ การศึกษาสอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน ทันสมัย เน้นกระบวนการคิด และการปฏิบัติจริง สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2544, น. 21) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอน หมายถึง การมุ่ง ผู้เรียนได้เรียนรู้และพัฒนา ได้อย่างเต็มศักยภาพ ความรู้ความสามารถที่ผู้เรียนแต่ละวัย แต่ละคนพึง มีโดยครุมีหน้าที่สร้างเด็กให้มีฐานความรู้ที่สามารถสอดรับการเรียนรู้ในขั้นสูงต่อไปอย่างมี ประสิทธิภาพ

ชนาธิป พรกุล (2544, น. 3) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอน ต้องเน้นให้ผู้เรียนมี บทบาทในการเรียนรู้โดยการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้มากที่สุด

สำลี รักสุทธี (2544, น. 2) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ การจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติมาตรา 22-24 โดยถือว่า ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม คือ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมสร้างสรรค์กิจกรรมทางการ ศึกษาลงมือปฏิบัติจริง ครูเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้บอกให้ความรู้อย่างเดียว เป็นการอำนวยความสะดวก สบายคอยช่วยเหลือในคราวจำเป็นเท่านั้น ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครู และผู้เรียนจะ เปลี่ยนไปกล่าวคือครูจะเป็นกัลยาณมิตร เป็นเพื่อทางวิชาการแก่เด็กเป็นที่ปรึกษาเมื่อมีปัญหา

กระทรวงศึกษาธิการ (2545, น. 34-35) ได้กล่าวถึงการจัดการเรียนการสอน ประกอบด้วย

1. ความสอดคล้องกับผู้เรียน หมายถึง มีการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เหมาะสมกับ ศักยภาพของผู้เรียนสอดคล้องกับเนื้อหาวิชา
2. การฝึกทักษะและกระบวนการคิด หมายถึง มีการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้สังเกต รวบรวมวิเคราะห์สรุปและเชื่อมโยงข้อมูล
3. การฝึกปฏิบัติ หมายถึง มีการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติหรือเรียนรู้จาก เหตุการณ์หรือของจริงและสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

4. การสร้างองค์ความรู้ หมายถึง มีการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าความรู้ด้วยตนเองและนำความรู้ที่ได้รับมาแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน และสามารถสรุปสิ่งที่เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง

5. การบูรณาการ หมายถึง การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้รับความรู้กระบวนการเรียนรู้ คุณธรรมและจริยธรรม

บุรชัย ศิริมหาสาคร (2545, น. 3) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอน คือ สภาพการเรียนรู้ ที่ครูจัดให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ตามหลักสูตร กิจกรรมการเรียนการสอนที่ดี ต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้เนื้อหาวิชาและสภาพแวดล้อมอื่นๆ เช่น ชั้นหรือระดับชั้น ของผู้เรียนสภาพแวดล้อมในโรงเรียนและในชีวิตจริง เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545, น. 14-15) กล่าวถึง มาตรา 24 เกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ไว้ดังนี้

1. จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

2. ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้ มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

4. จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

5. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการสอนและ อำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็น ส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียน การสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ

6. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

สุนีย์ ภูพันธ์ (2546, น. 230-233) กล่าวว่า ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแต่ละ ครั้งจำเป็นจะต้องเริ่มจากการพิจารณาถึงจุดมุ่งหมายของการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอาจจะทำได้หลายๆ ชนิด ซึ่งจะมีความแตกต่างกันเป็นอย่างมากในเรื่องการใช้ เวลาการใช้แรงงาน การใช้ทรัพยากร ตลอดจนการใช้งบประมาณ โดยเหตุนี้ครูผู้สอนในฐานะเป็น ผู้สอน เป็นผู้จัดกิจกรรมให้กับผู้เรียนควรพิจารณาจัดเลือกกิจกรรมที่เห็นว่าก่อให้เกิดความรู้

ประสบการณ์และสามารถทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายได้ง่ายที่สุด เร็วที่สุด ประหยัดเวลาที่สุดประหยัดแรงงานและค่าใช้จ่ายมากที่สุด การสอนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายใดเป้าหมายหนึ่งอาจจะเลือกใช้เฉพาะกิจกรรมที่เห็นว่ามีประสิทธิภาพมากที่สุดเพียง 1-2 กิจกรรม ก็เพียงพอแล้ว ไม่จำเป็นจะต้องทำทุกๆ กิจกรรมเพราะการทำเช่นนั้นนอกจากไม่เป็นการประหยัดด้วยประการทั้งปวงแล้วอาจจะก่อให้เกิดความเบื่อหน่ายอีกด้วย

สรุปได้ว่า ความสำคัญของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญนั้น อยู่ที่การพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ ด้วยการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน ให้ผู้เรียนมีโอกาสลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ครูเป็นผู้คอยชี้แนะให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองในด้านการคิด การปฏิบัติ และการตัดสินใจจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียนต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล การฝึกทักษะและกระบวนการคิด โดยการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้สังเกต รวบรวม วิเคราะห์ สรุป เชื่อมโยงข้อมูลได้ การฝึกปฏิบัติ การสร้างองค์ความรู้ การได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ การเป็นผู้สร้างเสริมบรรยากาศที่อบอุ่นเป็นมิตร และการอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

2.4.4 การพัฒนาการเรียนการสอน

องค์ประกอบสำคัญที่ทำให้เกิดการเรียนการสอน คือ ครู นักเรียน และสิ่งแวดล้อมทางการเรียน การเรียนรู้ของเด็กจะบังเกิดผลมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับกระบวนการเรียนการสอนเป็นสำคัญ การจัดการเรียนการสอนเป็นกิจกรรมที่สำคัญที่สุดของการใช้หลักสูตร เพราะเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเด็กมีครูเป็นผู้จัดงบประมาณ โดยคำนึงถึงบรรยากาศที่เหมาะสม มีผู้กล่าวถึงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไว้ดังนี้

พิมพันธ์ เดชะคุปต์ (2542, น. 35) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอน คือการให้ความสำคัญกับผู้เรียนส่งเสริมให้ผู้เรียนใช้กระบวนการสร้างความรู้ด้วยตนเอง เป็นการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียน มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมอย่างกระฉับกระเฉงเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายเป็นวิธีการที่ให้อำนาจแก่ผู้เรียน ซึ่งจะนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2542, น. 12-14) ได้เสนอขั้นตอนในการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งมีหลักการและขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นเตรียมการ ประกอบด้วย

1.1 การศึกษาและวิเคราะห์เรื่องที่จะสอน เพื่อเตรียมตนเองให้พร้อมสำหรับบทบาทของผู้เป็นแหล่งความรู้ (Resource Person) ซึ่งจะต้องให้คำอธิบาย คำแนะนำคำปรึกษาและให้ข้อมูลความรู้เพียงพอและชัดเจนแก่ผู้เรียน ครูจะต้องมีการระหนักรเตรียมตนเองด้วยการศึกษาค้นคว้า

อ่านและการทดสอบลองปฏิบัติมากๆ ในประเด็นและเนื้อหาที่ตนรับผิดชอบ รวมทั้งเตรียมข้อมูล ประสพการณ์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องที่จะเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน

1.2 การเตรียมแหล่งข้อมูล เมื่อบทบาทครูไม่ใช่ผู้บอกเล่ามรดกความรู้อีกต่อไป ครูจึงต้องเตรียมแหล่งข้อมูลความรู้แก่นักเรียน ทั้งในรูปแบบของสื่อการเรียน ใบความรู้และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ประกอบกิจกรรมในห้องเรียน หรือศูนย์การเรียนรู้ด้วยตนเอง ที่มีข้อมูลความรู้ที่ผู้เรียนสามารถคัดเลือกศึกษาค้นคว้าตามความต้องการหรือแหล่งเรียนรู้ต่างๆ เช่น ศูนย์วิทยุบริการ ศูนย์สื่อห้องสมุด ห้องโสตทัศนศึกษา ห้องสมุดวิชา ห้องปฏิบัติการวิชาต่างๆ และห้องพิพิธภัณฑ์ในโรงเรียนทั้งนี้รวมไปถึงแหล่งเรียนรู้ภายนอกโรงเรียนด้วย ซึ่งครูสามารถสำรวจบัญชีรายชื่อหนังสือ อุปกรณ์สื่อต่างๆ ได้สำหรับผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าตามที่กำหนดในกิจกรรม การเรียนหรือศึกษาค้นคว้าตามที่กำหนดในกิจกรรม การเรียนหรือศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมทั้งในและนอกเวลาเรียน

1.3 การจัดแผนการสอน บทบาทของครูก่อนการเรียนการสอนทุกครั้งคือการวางแผนการจัดกิจกรรมตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนด ครูจะต้องวิเคราะห์จุดประสงค์การเรียนรู้ เพื่อให้ได้สาระสำคัญและเนื้อหาข้อความรู้ อันจะนำไปสู่การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยบทบาทในส่วนนี้ครูจะทำหน้าที่คล้ายผู้จัดการ (Manager) ที่กำหนดบทบาทในการเรียนรู้ และความรับผิดชอบแก่ผู้เรียน ให้เขาได้ทำกิจกรรมตามความต้องการความสามารถและความสนใจของแต่ละคนเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนด

1.4 การเตรียมสื่อวัสดุอุปกรณ์ เมื่อออกแบบหรือกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้แล้วครูจะต้องพิจารณาและกำหนดว่า จะใช้สื่อวัสดุอุปกรณ์ เอกสาร หนังสือหรือข้อมูล แหล่งความรู้ต่างๆ รวมถึงห้องเรียนหรือสถานที่ใดบ้าง ในการจัดกิจกรรมเพื่อให้การเรียนรู้ดังกล่าวบรรลุผลแล้ว จัดเตรียมให้พร้อมบทบาทของครูตรงนี้จึงเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) เพื่อให้การเรียนรู้บรรลุผล

1.5 การเตรียมการวัดและประเมินผล บทบาทในด้านการเตรียมการอีกประการหนึ่งคือการเตรียมเครื่องมือวัดและประเมินผลการเรียนรู้ โดยการวัดให้ตรงตามจุดประสงค์การเรียนรู้ และวัดให้ครอบคลุมทั้งในส่วนของกระบวนการ (Process) และผลงาน (Product) ที่เกิดขึ้นทางด้านพุทธิพิสัย (Cognitive) จิตพิสัย (Affective) ทักษะ (Skill) โดยเตรียมวิธีการวัดและเครื่องมือวัดให้พร้อมก่อนทุกครั้ง

2. ขั้นตอนดำเนินการ

2.1 การเป็นผู้ช่วยเหลือให้คำแนะนำปรึกษา (Helper and Advisor) คอยให้คำตอบ เมื่อผู้เรียนต้องการความช่วยเหลือ เช่น ให้ข้อมูลหรือให้ความรู้ในเวลาผู้เรียนต้องการเพื่อให้นักเรียนนั้นมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2.2 การเป็นผู้สนับสนุนและเสริมแรง (Supporter and Encourager) ช่วยสนับสนุนหรือช่วยเหลือลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง รวมทั้งให้การเสริมแรงตามความเหมาะสม

2.3 การเป็นผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรม (Active participant) โดยมีส่วนร่วมขณะผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการและผลการเรียนรู้ของผู้เรียน และอาจใช้ข้อมูลเนื้อหาความรู้เพิ่มเติมแก่ผู้เรียนตามความเหมาะสม

2.4 การเป็นผู้ติดตามตรวจสอบ (Monitor) ตรวจสอบผลการทำงานตามกิจกรรมของผู้เรียนเพื่อให้ถูกต้องชัดเจนสมบูรณ์สังเกตและบันทึกผลการเรียนรู้ของผู้เรียนรวมทั้งประเด็นสำคัญๆ ที่มีผลต่อการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นขณะดำเนินกิจกรรม

2.5 การเป็นผู้ให้ข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) ให้ข้อมูลป้อนกลับแก่ผู้เรียนที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมและกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน และให้ข้อเสนอแนะแก่ผู้เรียนตามความเหมาะสม

2.6 การเป็นผู้สร้างเสริมบรรยากาศที่อบอุ่นเป็นมิตรโดยการสนับสนุนเสริมแรงและกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เข้าร่วมทำงานกับกลุ่ม แสดงความคิดเห็นอย่างเปิดเผยเต็มที่ยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน อภิปรายโต้แย้งแสดงความคิดเห็นด้วยท่วงท่าที่นุ่มนวลให้เกียรติและเป็นมิตรโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เป้าหมายของกลุ่มบรรลุความสำเร็จ

3. ชั้นประเมินผล เป็นบทบาทที่ครูผู้สอนต้องดำเนินการเพื่อตรวจสอบว่าสามารถจัดการเรียนการสอนบรรลุตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้หรือไม่ ทั้งนี้ครูควรเตรียมเครื่องมือและวิธีการให้พร้อมก่อนถึงขั้นตอนการวัดประเมินผลทุกครั้ง และการวัดควรให้ครอบคลุมทุกด้านโดยเน้นการวัดจากสภาพจริง (Authentic Measurement) จากการใช้ปฏิบัติ (Performance) และจากแฟ้มสะสมผลงาน (Portfolio) ซึ่งในการวัดและประเมินผลนี้นอกจากครูจะเป็นผู้วัดและประเมินผลเองแล้วผู้เรียนและสมาชิกของแต่ละกลุ่มควรมีบทบาทร่วมวัดและประเมินตนเองและกลุ่มด้วย

ทิสนา แชมมณี (2542, น. 23-25) ได้กล่าวถึง การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญไว้ดังนี้

1. ด้านเตรียมการสอน คือ ศึกษาและวิเคราะห์เรื่องที่สอนให้เข้าใจศึกษาแหล่งความรู้ที่หลากหลายวางแผนการสอน โดยกำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน วิเคราะห์เนื้อหา และความคิดรวบยอดและกำหนดรายละเอียดให้ชัดเจน ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เป็นสำคัญตามหลักชิปปาหรืออื่นๆ กำหนดวิธีการประเมินผลการเรียนรู้ จัดเตรียมสื่อ วัสดุการเรียนการสอนเอกสาร หนังสือหรือข้อมูลต่างๆ ที่จะป็นสำหรับผู้เรียนให้เพียงพอติดต่อแหล่งความรู้ต่างๆ ซึ่งอาจจะเป็นบุคคลสถานที่ หรือ ใส่ตัทสนูปกรณั วัสดุต่างๆ และศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม เครื่องมือการประเมินผลการ

เรียนรู้และจัดเตรียมห้องเรียนหรือสถานที่เพื่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น อาจจำเป็นต้องจัดโต๊ะเก้าอี้ในลักษณะใหม่

2. ด้านการสอน คือ สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี กระตุ้นผู้เรียนให้สนใจในการเข้าร่วมกิจกรรม จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนที่ได้เตรียมไว้โดยอาจมีการปรับแผนให้เหมาะสมกับผู้เรียนและสถานการณ์ที่เป็นจริง ดูแลให้ผู้เรียนดำเนินกิจกรรมต่างๆ แก้ปัญหาที่อาจเกิดขึ้น อำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียนในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ กระตุ้นผู้เรียนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างเต็มที่ สังเกตและบันทึกพฤติกรรมและกระบวนการเรียนรู้ ให้คำแนะนำ และข้อมูลต่างๆ แก่ผู้เรียนตามความจำเป็น บันทึกปัญหาและข้อขัดข้องต่างๆ แก่ผู้เรียนตามความจำเป็นให้การเสริมแรงผู้เรียนตามความเหมาะสมให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลงานการเรียนรู้ของผู้เรียนและอาจให้ข้อมูลเนื้อหาความรู้เพิ่มเติมแก่ผู้เรียนตามความเหมาะสม

3. ด้านการประเมินผล คือ การเก็บรวบรวมผลงานและประเมินผลการเรียนรู้ ของผู้เรียนตามที่กำหนดไว้ในแผนการสอน

เริงชัย จงพิพัฒน์สุข (2543, น. 13) กล่าวว่า กิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางหรือเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ กิจกรรมที่ ส่งเสริมให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองอย่างเต็มใจและเต็มศักยภาพของตน

กระทรวงศึกษาธิการ (2545, น. 31-37) ได้กล่าวถึง การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ไว้ดังนี้

1. การวางแผนการสอน ประกอบด้วย

1.1 การวิเคราะห์หลักสูตร หมายถึง การศึกษาคำอธิบายรายวิชาหรือหน่วยการเรียนรู้แล้วจำแนกเป็นเนื้อหาสาระ และจุดประสงค์

1.2 การศึกษาผู้เรียนเป็นรายบุคคล ด้านข้อมูลส่วนตัว ความรู้ ความสามารถ ความสนใจ ความถนัด และความประพฤติของผู้เรียน

2. การเตรียมการสอน (แผนการสอน/แผนการจัดการเรียนรู้) ประกอบด้วย

2.1 การเตรียมเนื้อหา/สาระการเรียนรู้ หมายถึง การกำหนดเนื้อหาสาระในแผนการสอน/แผนการจัดการเรียนรู้

2.2 การเตรียมกิจกรรมการจัดการเรียนการสอน หมายถึง การกำหนดกิจกรรมที่จะใช้จัดการเรียนการสอน

2.3 การเตรียมสื่อ/แหล่งการเรียนรู้ หมายถึง การกำหนดสื่อ แหล่งการเรียนรู้ที่จะใช้ในกิจกรรม

2.4 การเตรียมการวัดและประเมินผล หมายถึง การกำหนดวิธีการวัดและเครื่องมือวัดผล

2.5 คุณภาพของแผนการสอน แผนการจัดการเรียนรู้ หมายถึง แผนการสอน แผนการจัดการเรียนรู้ เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญอย่างน้อย ควรประกอบด้วยจุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหาสาระการเรียนรู้ กิจกรรม สื่อ แหล่งการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล และสรุปผลการสอน

3. การจัดการเรียนการสอน ประกอบด้วย

3.1 ความสอดคล้องกับผู้เรียน หมายถึง มีการจัดกิจกรรมหลากหลายสอดคล้องกับความถนัด ความสนใจและความแตกต่างของผู้เรียน

3.2 การฝึกทักษะและกระบวนการคิด หมายถึง มีการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้สังเกตรวบรวม วิเคราะห์ สรุปและเชื่อมโยงข้อมูล

3.3 การฝึกปฏิบัติ หมายถึง มีการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติหรือเรียนรู้จากเหตุการณ์หรือของจริง และสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

3.4 การสร้างองค์ความรู้ หมายถึง มีการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองและนำความรู้ที่ได้รับมาแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน และสามารถสรุปสิ่งที่เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง

3.5 การบูรณาการ หมายถึง มีการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้รับความรู้ กระบวนการเรียนรู้ คุณธรรม และจริยธรรม

4. การใช้สื่อการเรียนการสอน ประกอบด้วย

4.1 ความเหมาะสมของการใช้สื่อ หมายถึง มีการใช้สื่อ วัตถุประสงค์ และแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสมกับเนื้อหา กิจกรรม และวัยของผู้เรียน

4.2 การมีส่วนร่วมในการใช้สื่อ หมายถึง ผู้เรียนและครูใช้สื่อ วัตถุประสงค์ในการร่วมกันหรือผู้เรียนใช้สื่อเรียนรู้โดยลำพังคนเดียว หรือใช้ร่วมกับเพื่อน

4.3 การประเมินผลการใช้สื่อ หมายถึง มีการประเมินผลการใช้สื่อ วัตถุประสงค์และนำผลการประเมินไปปรับปรุง พัฒนาและเผยแพร่

5. การวัดและประเมินผล ประกอบด้วย

5.1 กระบวนการวัด และประเมินผล หมายถึง มีวิธีการวัดและประเมินผลหลากหลายครอบคลุมจุดประสงค์การเรียนรู้

5.2 คุณภาพของการวัดและประเมินผล หมายถึง มีวิธีการวัดและประเมินผลหลากหลายครอบคลุมจุดประสงค์การเรียนรู้และได้ผลการประเมินตรงกับความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียน

5.3 การมีส่วนร่วมในการวัดและประเมินผล หมายถึง ครู ผู้เรียน ผู้ปกครอง หรือ ผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการวัดและประเมินผล และนำผลมาพิจารณาประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอน หมายถึง แนวทางในการเสริมสร้างและพัฒนา ศักยภาพของผู้เรียน ที่ครูและนักเรียนร่วมมือกันจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาการ ไปตามเป้าหมายที่หลักสูตรต้องการ ครูควรยึดหลักการจัดตามแนวของหลักสูตร กล่าวคือครูและ นักเรียนร่วมกันดำเนินกิจกรรมต่างๆ โดยเน้นเด็กเป็นสำคัญ นั่นคือ ครูเป็นเพียงผู้อำนวยการให้ กิจกรรมเป็นไปตามแนวทางตามที่แผนการสอน และคู่มือเสนอแนะไว้ เด็กเป็นผู้เสนอกิจกรรม ต่างๆ มากที่สุดไม่ว่าจะเป็นการสอนแบบใดก็ตาม ครูเป็นเพียงผู้แนะนำควบคุมดูแล อำนวยความสะดวก ให้บริการด้านความรู้ มีแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย ตอบสนองความแตกต่างของผู้เรียน เพื่อให้กิจกรรมการเรียนการสอนบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ของหลักสูตร ผู้เรียนสามารถนำ ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ได้อย่างหลากหลาย

2.5 งานด้านวิชาการ

2.5.1 ด้านการพัฒนาหลักสูตร แนวการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ครูจำเป็นต้องศึกษา หลักสูตรทั้งโดยรวมและเฉพาะวิชา เพื่อให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และ นักเรียนได้รับความรู้ทักษะ และเจตคติตามความมุ่งหมายของหลักสูตร นักการศึกษาให้ความหมาย ของหลักสูตรไว้ต่างๆ กันดังต่อไปนี้

กาญจนา เกียรติประวัติ (2540, น. 1) กล่าวว่า หลักสูตรหมายถึงกิจกรรม หรือ ประสบการณ์ทั้งหลายที่ครูหรือโรงเรียนจัดให้ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาทุกด้าน คือร่างกาย อารมณ์สังคม และจิตใจ

จากความหมายของหลักสูตรที่มีผู้ให้ไว้ดังกล่าว อาจสรุปได้ว่า

หลักสูตร หมายถึง ข้อกำหนดที่ว่าด้วยจุดมุ่งหมายทางการศึกษา เนื้อหาสาระที่บ่งชี้ด้วย ประมวลความรู้และประสบการณ์ ซึ่งมีแผนการเรียนการสอนเป็นกลไก ภายใต้การนำของครูและ โรงเรียน เพื่อความงอกงามของนักเรียน ในส่วนการนำหลักสูตรไปใช้ หมายถึง การที่ผู้บริหาร โรงเรียนและครูผู้สอนนำหลักสูตรไปปฏิบัติในสถานศึกษาตามแนวทางที่หลักสูตรกำหนดไว้ให้ เกิดผลสัมฤทธิ์ ดังนั้นการนำหลักสูตรไปใช้จึงเป็นองค์ประกอบที่นับว่าสำคัญที่สุดของหลักสูตร เพราะหลักสูตรจะสัมฤทธิ์ผลเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับกิจกรรมในการนำหลักสูตรไปใช้นั่นเองในเรื่อง ของการนำหลักสูตรไปใช้ จากรายงานสัมมนาของ UNESCO (1978, pp. 65-66) ซึ่งประกอบด้วย กลุ่มประเทศในเอเชีย คือ อาฟกานิสถาน บังคลาเทศ อินเดีย อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และ

ศรีลังกา เรื่อง Strategies and Procedures in Developing and Implementing Curriculum ณ ประเทศเกาหลีใต้ ได้กล่าวถึงการนำหลักสูตรไปใช้ว่าจะประสบความสำเร็จได้ต้องปฏิบัติดังนี้

1. จัดกิจกรรมต่างๆ ของหลักสูตรใหม่ให้สอดคล้องกับความสนใจของแต่ละท้องถิ่นให้มากที่สุด

2. จัดสรรหน่วยบริหารงานและงบประมาณ

3. ผลิตเอกสารในการบริหารงาน และงบประมาณ

4. จัดอบรมครูและวิทยากรเพื่อนำไปอบรมครูเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรใหม่ในท้องถิ่น

5. ทำการติดตามผลการใช้หลักสูตรอย่างใกล้ชิด

ส่วนในด้านความจำเป็นในการปฏิรูปหลักสูตร และการนำเอาหลักสูตรไปใช้นักการศึกษาได้กล่าวไว้ดังนี้

สมหวัง พิพิธยานูวัฒน์ (2542, น. 126) มีแนวคิดว่าการมีความรู้ความเข้าใจในหลักสูตรดี ใช้วิธีการเรียนการสอนหลากหลายรูปแบบ เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เน้นกระบวนการคิด และการแก้ปัญหาอันหลากหลาย ส่งเสริมให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง เอาใจใส่ผู้เรียนอย่างทั่วถึง เลือกใช้สื่ออย่างเหมาะสม ใช้วิธีการประเมินผลที่หลากหลาย และครอบคลุม ใช้ข้อมูลจากการประเมินผลมาปรับปรุงการเรียนการสอน ตลอดทั้งไต่ตรองการสอนของตนเพื่อการปรับปรุงให้ดีขึ้น

สมศักดิ์ สินธุระเวช (2542, น. 3) ได้กล่าวถึงความจำเป็นในการปฏิรูปหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานไว้ 7 ประการ คือ

1. การเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจและสังคม

2. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มีเจตคติให้การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคน

3. ความล้มเหลวของการจัดการศึกษา ที่ไม่สามารถสร้างคนให้มีจิตใจที่ดี มีศักยภาพอย่างเพียงพอ

4. ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีความเจริญอย่างรวดเร็ว

5. ความเป็นสังคมที่นำไปสู่ความเป็นสากล จะต้องใช้วิธีการแห่งปัญญา

6. การปฏิรูปสังคมให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมทางสังคม ให้โรงเรียนเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ นักเรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ผู้สอนเป็นผู้จัดการที่สร้างสภาพแวดล้อม การเรียนรู้ทางบวก

7. ผลการประเมินหลักสูตรและการใช้หลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2535) มีปัญหาหลายประเด็น

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2543, น. 68) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการแปลงหลักสูตรไปสู่การสอนดังนี้

1. ศึกษาทำความเข้าใจเอกสารหลักสูตร
2. ศึกษาจุดประสงค์กลุ่มวิชา/กลุ่มประสบการณ์ในหลักสูตร
3. วิเคราะห์คำอธิบายรายวิชา/กลุ่มประสบการณ์
4. จัดทำโครงสร้างรายวิชา
5. จัดทำโครงสร้างแผนการสอน
6. จัดทำแผนการสอน

สรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจและสังคม ที่มีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว รวมทั้งความล้มเหลวของการจัดการศึกษาที่ไม่สามารถสร้างให้คนมีจิตใจที่ดีมีศักยภาพเพียงพอ จึงจำเป็นต้องปฏิรูปหลักสูตรให้สอดคล้องกับการปฏิรูปสังคม โดยให้โรงเรียนเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และในการนำหลักสูตรไปใช้ ครูจะต้องศึกษา วิเคราะห์หลักสูตร รวมทั้งจัดทำแผนการสอนให้สอดคล้องกับศักยภาพของ โรงเรียนและท้องถิ่น หลักสูตรจะเป็นไปตามเจตนารมณ์ที่ตั้งไว้หรือไม่ขึ้นอยู่กับการพัฒนาหลักสูตรการใช้หลักสูตรซึ่งเป็นกระบวนการทำให้หลักสูตรกลายเป็นการปฏิบัติ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ครูจะต้องมีความรู้ความเข้าใจหลักสูตรเป็นอย่างดี สามารถนำไปดำเนินการสอน ตามหลักสูตรได้อย่างถูกต้องเพราะหัวใจของการพัฒนาหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ก็คือการสอนและบุคคลสำคัญก็คือครูนั่นเอง

2.5.2 การพัฒนาการเรียนการสอน จากสาระสำคัญที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวดที่ 4 เรื่องแนวทางการจัดการศึกษา มาตรา 22 เรื่องการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด จึงเห็นว่าการศึกษาในปัจจุบันและอนาคต บทบาทสำคัญอยู่ที่ผู้เรียน ผู้เรียนมีความสามารถพัฒนาตนเองได้ตามความสามารถ จุดมุ่งหมาย เนื้อหาหลักสูตรจึงต้องให้ความรู้ควบคู่กับคุณธรรม เพื่อนำไปปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวันได้ โดยมีเนื้อหาบูรณาการให้สอดคล้องกัน การฝึกทักษะ การจัดบรรยากาศ ทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ตลอดเวลา ด้านการวัดและประเมินผลไม่มุ่งเน้นว่าความรู้ต้องเกิดในห้องเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ครูซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดคุณภาพการศึกษา จะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิรูประบบการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ทั้งนี้เพราะการศึกษาจะสัมฤทธิ์ผลที่ตั้งไว้หรือไม่ ขึ้นอยู่กับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูเป็นสำคัญ

2.5.3 ด้านการพัฒนาสื่อการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอนมีความสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการจัดการเรียนการสอน เพราะสื่อการเรียนการสอนช่วยสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม

ในห้องเรียน และช่วยพัฒนาทักษะด้านต่างๆ ของเด็ก และช่วยให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการใช้อุปกรณ์อย่างหลากหลาย ทั้งยังช่วยให้เกิดแรงจูงใจแก่ผู้เรียนและช่วยประหยัดเวลาในการสอนนักเรียนได้แบ่งประเภทของสื่อ และให้ความหมาย ความสำคัญของสื่อการเรียนการสอนไว้ ดังนี้

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2540, น. 5) ให้ความหมายสื่อการสอนว่า วัสดุอุปกรณ์และวิธีการประกอบการสอนเพื่อใช้เป็นสื่อกลางในการสื่อความหมายที่ผู้สอนประสงค์จะส่ง หรือถ่ายทอดไปยังผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังมีคำอื่นๆ ที่มีความหมายใกล้เคียงกับสื่อการสอน เป็นต้นว่า

สื่อการเรียน หมายถึง เครื่องมือ ตลอดจนเทคนิคต่างๆ ที่จะมาสนับสนุนการเรียนการสอนเร้าความสนใจผู้เรียนรู้ให้เกิดการเรียนรู้เกิดความเข้าใจดีขึ้นอย่างรวดเร็ว

สื่อการศึกษา คือ ระบบการนำวัสดุ และวิธีการมาเป็นตัวกลางในการให้การศึกษาความรู้แก่ผู้เรียนโดยทั่วไป

โสตทัศนอุปกรณ์ หมายถึง วัสดุทั้งหลายที่นำมาใช้ในห้องเรียน หรือนำมาประกอบการสอนใดๆก็ตาม เพื่อช่วยให้การเขียน การพูด การอภิปรายนั้นเข้าใจแจ่มแจ้งยิ่งขึ้น

เปรี๊ยะ กุมุท (2539, น. 7) กล่าวว่า สื่อการสอน หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่ใช้เป็นเครื่องมือหรือช่องทางสำหรับทำให้การสอนของครูถึงผู้เรียนและทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายที่ครูวางไว้ได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญของสื่อการสอน ดังนี้

1. ช่วยให้คุณภาพการเรียนรู้ดีขึ้น เพราะมีความจริงจังและมีความหมายชัดเจนต่อผู้เรียน

2. ช่วยให้นักเรียนรู้ได้ในปริมาณมากขึ้นในเวลาที่กำหนดไว้จำนวนหนึ่ง

3. ช่วยให้ผู้เรียนสนใจและมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในกระบวนการเรียนการสอน

4. ช่วยให้ผู้เรียนมีความประทับใจ ทำอะไรเป็น เร็วขึ้น และดีขึ้น

5. ช่วยส่งเสริมการคิดและการแก้ปัญหาในขบวนการเรียนรู้ของนักเรียน

6. ช่วยให้ผู้สามารถเรียนรู้ในสิ่งที่เรียนได้ลำบากโดยการช่วยแก้ปัญหา หรือข้อจำกัดต่างๆ ได้ดังนี้

6.1 ทำสิ่งที่ซับซ้อนให้ง่ายขึ้น

6.2 ทำนามธรรมให้มีรูปธรรมขึ้น

6.3 ทำสิ่งที่เคลื่อนไหวเร็วให้ดูช้าลง

6.4 ทำสิ่งที่ใหญ่มากเกินไปให้ย่อขนาดลง

6.5 ทำสิ่งที่เล็กเกินไปให้ขยายขนาดขึ้น

6.6 นำอดีตมาศึกษาได้

6.7 นำสิ่งที่อยู่ไกลหรือลึกลับมาศึกษาได้

7. ช่วยให้นักเรียนเรียนสำเร็จง่ายขึ้นและสอบได้มากขึ้น

นิคม ทาแดง และคณะ (2548, น. 9) ได้ให้ความหมายของสื่อการศึกษา คือ ตัวกลางหรือสิ่งต่างๆ เช่น วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ และเทคนิค วิธีการรวมทั้งกิจกรรมต่างๆ ที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เกิดการพัฒนา และสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการประกอบอาชีพ ตลอดจนการดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข และมีประสิทธิภาพ

กระทรวงศึกษาธิการ (2548, น. 7) ให้ความหมายของคำว่า สื่อการเรียนการสอน หมายถึง ตัวกลางที่ใช้ถ่ายทอดความรู้ ความคิด ตลอดจนทักษะต่างๆ นั้นเอง

หทัยรัตน์ แซ่ลิ้ม และ กิตติยาพร พินเดช (2548, น.10) กล่าวว่า สื่อการสอน (instructional media) หมายถึง สิ่งใดๆ ก็ตามที่เป็นตัวกลางถ่ายทอดความรู้ หรือช่วยในการเรียนรู้ ซึ่งผู้สอน และผู้เรียนเป็นผู้ใช้เพื่อช่วยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

สรุปได้ว่า ความหมายของสื่อการเรียนการสอน หมายถึง วัสดุอุปกรณ์ที่ใกล้ชิดตัวและสามารถนำมาใช้เป็นตัวกลางการเรียนการสอนได้ตามสถานการณ์ หรือตามแหล่งสถานการณ์เรียนรู้ เครื่องมือและเทคนิควิธีการสอน ได้พัฒนาไปอย่างรวดเร็ว ผู้สอนต้องสามารถนำสื่อการสอนที่ทันสมัยไปใช้อย่างเต็มประสิทธิภาพของสื่อการสอนนั้น เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ดี

การพัฒนาสื่อการสอน มีความสำคัญในการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีประสบการณ์กว้างขวางขึ้น ทำให้บทเรียนน่าสนใจ น่าพอใจ นักเรียนเกิดประสบการณ์ร่วมกัน ช่วยอธิบายสิ่งยากให้เข้าใจได้ง่าย แสดงความหมายของสัญลักษณ์ต่างๆ ทำให้นักเรียนเข้าใจง่ายขึ้น เอาชนะข้อจำกัดต่างๆ เกี่ยวกับเวลาระยะทาง และขนาด นำสิ่งที่เกิดในอดีตมาศึกษาได้ ช่วยประหยัดเวลาในการสอนทำให้นักเรียนมีประสบการณ์ตรง นักเรียน เรียนรู้ได้ถูกต้องถาวร และเปลี่ยนเจตคติได้ดีส่งเสริมความคิดและปัญญา

สื่อการเรียนการสอนมีคุณประโยชน์และมีความสำคัญ ช่วยให้การดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนของครูมีประสิทธิภาพ เป็นตัวกลางในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนได้ง่ายและรวดเร็วครูจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการผลิต การใช้สื่อการเรียนการสอน การปรับปรุงและพัฒนาการนำเทคโนโลยีทางการศึกษาและนวัตกรรมมาใช้ สื่อการผลิตสื่อจากวัสดุเหลือใช้หรือวัสดุที่มีในท้องถิ่น ตลอดจนการบำรุงสื่อให้คงทนถาวร

2.5.4 ด้านการพัฒนาการวัดและประเมินผล การวัดและการประเมินผลมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการเรียนการสอน เพื่อตรวจสอบว่านักเรียนบรรลุจุดมุ่งหมายหรือไม่ เพื่อจะได้ดำเนินการประเมินมาใช้เป็นแนวทางแก้ไขปรับปรุง และพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ระเบียบ

กระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการประเมินผลการเรียนตามหลักสูตร พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) กำหนดจุดมุ่งหมายให้การประเมินผลการเรียน เป็นไปเพื่อพัฒนาผู้เรียน ทั้งด้าน พุทธิพิสัย ทักษะพิสัย จิตพิสัย และการนำกระบวนการต่างๆ ไปใช้ในการดำรงชีวิตจึงกำหนดให้ สถานศึกษาเป็นผู้ประเมินผลการเรียน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อปรับปรุงผลการเรียนและตัดสินผล การเรียนการประเมินผลเพื่อการปรับปรุงการเรียนต้องทำอย่างต่อเนื่อง หรือเมื่อสิ้นสุดการสอนแต่ ละหน่วยถ้าผู้เรียนคนใดมีความสามารถไม่ถึงเกณฑ์ของแต่ละจุดประสงค์จะต้องซ่อมเสริม เพื่อ แก้ไขข้อบกพร่อง แล้ววัดผลอีกครั้งหนึ่ง

กิติมา ปรีดีดิลก (2532, น. 72) กล่าวว่า การวัดและการประเมินเป็นหน้าที่ของครูที่ จะต้องทำการวัดและประเมินผลการเรียนของนักเรียน ว่าได้ผลเพียงใด การวัดและประเมินผล เป็นกระบวนการต่อเนื่องของการเรียนการสอน แบ่งเป็นการประเมินผลก่อนเรียน ประเมินผล ระหว่างเรียน การประเมินผลหลังเรียน

กรมสามัญศึกษา (2540, น. 13) กล่าวว่า ขั้นตอนประเมินผลเป็นขั้นตอนที่ครูใช้ตรวจสอบว่า สามารถจัดการเรียนการสอนบรรลุผลตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้หรือไม่ทั้งนี้ครูต้อง ควรเตรียมเครื่องมือและวิธีการให้พร้อม ก่อนถึงขั้นตอนการวัดและประเมินผลทุกครั้ง และการวัด ควรให้ครอบคลุมทุกด้าน ซึ่งคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา แห่งชาติ, 2543, น. 25-26) กล่าวถึงขั้นตอนในการประเมินผลว่ามีดังนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการประเมิน
2. พิจารณาขอบเขต เกณฑ์ วิธีการ และสิ่งที่จะประเมิน
3. พิจารณากำหนดองค์ประกอบและผู้ประเมิน ว่ามีใครบ้างที่จะเป็นผู้ประเมิน เช่น นักเรียนประเมินตนเอง เพื่อนนักเรียน ครู ผู้ปกครอง ชุมชน เป็นต้น
4. เลือกใช้เทคนิคและเครื่องมือในการประเมินหลากหลายอย่างเหมาะสมกับ วัตถุประสงค์และเกณฑ์ ในการประเมิน เช่น การทดสอบ การสัมภาษณ์ การบันทึกพฤติกรรม แบบสำรวจความคิดเห็น แฟ้มสะสมงาน เป็นต้น
5. กำหนดเวลาและสถานที่ที่จะประเมิน เช่น ประเมินระหว่างเรียน ทำกิจกรรม ระหว่างทำงานกลุ่ม โครงการ ฯลฯ
6. วิเคราะห์ผลและจัดการข้อมูลการประเมิน โดยรายงานกระบวนการแฟ้มสะสม ผลงานการบันทึกข้อมูล
7. สรุปผลการประเมินเพื่อพัฒนา และปรับปรุงข้อบกพร่อง การเรียนรู้ และพัฒนา ผู้เรียนรวมทั้งปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอนในกรณีที่เป็น การประเมินสรุปรวม เพื่อพิจารณา

ตัดสินการเลื่อนชั้น โดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดให้นำผลการประเมินระหว่างเรียนมาประกอบการพิจารณาด้วย

บุญชู ชลีย์เชิฐ (2541, น. 67) กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการวัดและการประเมินผล เพื่อพัฒนาผู้เรียนว่า ความสามารถด้านต่างๆ ที่พึงประสงค์ให้เกิดกับผู้เรียนนั้น ผู้สอนสามารถสังเกตได้ บันทึกได้ และวัดได้ ทั้งนี้โดยดำเนินการสอนและประเมินควบคู่กันไป และพึงระลึกไว้ด้วยว่า สิ่งที่จะวัดตรงตามเป้าหมาย จะต้องได้รับการนิยามอย่างชัดเจน กล่าวอีกนัยก็คือ ต้องกำหนดความคาดหวังของการเรียนรู้ที่ชัดเจน ไปพร้อมกับมาตรฐานการปฏิบัติที่จะช่วยในการวัด และการรายงานผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน พฤติกรรมที่ต้องการให้เกิดต้องสามารถสังเกตวัดได้ในหลายโอกาส มิใช่ครั้งเดียว ข้อมูลการวัดและการประเมินที่มาจากแหล่งข้อมูล ที่หลากหลาย อาทิ การสอบ ผลงาน การรายงานด้วยปากเปล่า แบบฝึกหัด การสังเกต การสัมภาษณ์ การบันทึกของผู้เรียน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ใกล้ชิด โครงการและร่องรอยหลักฐานต่าง ๆ จะสะท้อนให้เห็นความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียนได้ นอกจากนี้ระบบการวัดและประเมินที่ดีควรจะเป็นระบบของการสะสมข้อมูลเกี่ยวกับตัวผู้เรียนในด้านต่างๆ ไว้สำหรับช่วยพัฒนาให้เขาได้เรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้นเรื่อยๆ ขึ้นมากกว่าการใช้ผลเพื่อการตัดสินแต่ประการเดียว

สมศักดิ์ สินธุระเวชญ์ (2542, น. 59) กล่าวสรุปไว้ว่าการประเมินผลการเรียนของผู้เรียนตามพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ.2542 ต้องประเมินตามผลการเรียนรู้ มีขั้นตอนที่ชัดเจน ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินผลการเรียนของตน ต้องให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เรียนเพื่อพัฒนาความก้าวหน้าของผู้เรียน ซึ่งมีรูปแบบการประเมินได้ดังนี้คือ

1. การประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงาน
2. การประเมินสภาพจริง
3. การประเมินตนเอง
4. การประเมินกลุ่ม
5. การประเมินโดยกลุ่มเพื่อน
6. การสังเกต
7. การสัมภาษณ์
8. การเขียนรายงาน

ส่วนการประเมินผลเพื่อตัดสินผลการเรียน จะนำผลการเรียนมาเปลี่ยนเป็นระดับผลการเรียน (กองวิชาการ, 2539, น. 2-3) การวัดและการประเมินผลการเรียน จึงมีความสำคัญต่อกระบวนการจัดการศึกษา นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวแสดงความคิดเห็นสนับสนุนสอดคล้องกันดังนี้

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2542, น. 53) กล่าวว่า วิธีการวัดและการประเมินที่ยอมรับกันว่า สอดคล้องกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ การประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) เพราะเป็นวิธีการที่สามารถค้นหาความสามารถและความก้าวหน้าในการเรียนรู้ที่แท้จริงของผู้เรียน และ ยังเป็นข้อมูลสำคัญที่สามารถนำมาใช้ประกอบการตัดสินใจผลการเรียนของผู้เรียน ได้อย่างดีด้วยเพราะการวัดและประเมินผลตามสภาพที่แท้จริงเป็นการวัดและประเมินผลกระบวนการทำงานในด้านสมองหรือการคิดและจิตใจของผู้เรียนโดยตรงไปตรงมาตามสิ่งที่ผู้เรียนกระทำ (สุวิทย์ มูลคำ, 2543, น. 22)

สำนักงานทดสอบทางการศึกษา กรมวิชาการ (2543, น. 2-3) ได้กล่าวถึงลักษณะของการประเมินสภาพจริงว่ามีลักษณะดังนี้

1. เป็นการประเมินการปฏิบัติ คือ การให้ผู้เรียนนำความรู้หรือทักษะจากการเรียนการสอนมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน ที่เป็นผลจากการคิดของผู้เรียนดังนั้นการจัดการเรียน การสอน ต้องให้ผู้เรียนมีความรู้พื้นฐานในเรื่องนั้น ๆ แล้วผู้เรียนนำความรู้มาบูรณาการให้เกิดการปฏิบัติและให้ได้ผลงานขณะปฏิบัติ ผู้เรียนจะแสดงพฤติกรรมต่างๆ เช่น ความตั้งใจในการทำงาน การให้ความร่วมมือในการทำงาน ความรับผิดชอบตลอดจนความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการทำงาน ครูก็สามารถบันทึกการปฏิบัติและเก็บข้อมูลต่างๆ ได้ตามความต้องการ

2. ประเมินการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตจริง การประเมินการปฏิบัตินั้นเป็นการประเมินการปฏิบัติงานและสร้างผลงานอันเกิดจากความคิดที่ผู้เรียนนำความรู้มาคิดเป็นงานขึ้นมา ถ้าผลแห่งการคิดเป็นงานที่เป็นชีวิตจริงจะทำให้การปฏิบัติมีความหมายต่อตัวผู้เรียน ผู้เรียนจะให้ความสำคัญต่องานและมีความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ เกิดความภาคภูมิใจในผลงาน เพราะผู้เรียนจะคิดอะไรที่เกี่ยวข้องกับตัวเอง เช่น ประสบการณ์ในอดีต เรื่องที่ประทับใจ ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับคนที่เขาชื่นชอบ เป็นต้น การนำความรู้ไปใช้ในชีวิตจริงขณะที่กำลังเล่าเรียนอยู่ผู้เรียนสามารถจดจำและนำไปเชื่อมโยงหรือประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่ในชีวิตจริงได้ดีกว่า

3. ประเมินการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนปฏิบัติ โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ หรือกระทำจากการนำความรู้ที่เรียนมาประยุกต์ จะเห็นได้ว่า ผลงานของผู้เรียนจะมีความแตกต่างออกไปเนื่องจากความสามารถของผู้เรียนต่างกันแสดงถึงการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนคิดและปฏิบัติได้อย่างเป็นอิสระ ปฏิบัติเต็มตามศักยภาพ และความถนัดความสนใจของแต่ละบุคคลถือว่าเป็นการจัดให้เกิดการเรียนรู้ โดยมีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ดังนั้นการประเมินกิจกรรมลักษณะนี้จึงเป็นการประเมินสภาพจริง

4. ประเมินการเรียนรู้จากการแก้ปัญหาการประเมินผลที่ให้ผู้เรียนค้นพบปัญหาจริงๆ และหาวิธีการแก้ปัญหานั้นเสร็จ ดังนั้นการประเมินผลนี้จะต้องประเมินการสำรวจปัญหาและเป็น

ปัญหาอันเกิดจากการนำความรู้ที่เรียนมาไปใช้ และวางแผนอย่างเป็นขั้นตอนเป็นตอนในการแก้ปัญหา จนเกิดผลผลิตแห่งการแก้ปัญหา การประเมินกระบวนการแก้ปัญหาจากชีวิตจริงจึงเป็นอีกลักษณะหนึ่งของการประเมินสภาพจริง

5. ประเมินผลที่ได้จากการคิดที่ซับซ้อนงานหรือกิจกรรมบางอย่างเป็นเรื่องของการฝึกให้เกิดทักษะซึ่งเป็นทักษะพื้นฐาน เช่น การฝึกจับ – ส่งลูกบาสเกตบอล เลี้ยงลูกบาสเกตบอล ชุตลูกบาสเกตบอล ถ้าจะประเมินให้ถูกต้องและสมบูรณ์ ผู้เรียนจะต้องนำทักษะทั้งหมดไปบูรณาการ คือ การลงเล่นบาสเกตบอลจริงๆ จึงจะเรียกว่าเป็นการประเมินสภาพจริง ครูผู้สอนจำนวนไม่น้อยแยกไม่ออกว่าอะไรคือแบบฝึกหัด อะไรคือการสร้างสรรค์งาน ความหมายของแบบฝึกหัดนั้น หมายถึง การตรวจสอบว่าผู้เรียนเรียนรู้หรือมีทักษะในสิ่งที่เรียนหรือฝึกไปแล้วหรือไม่ แต่ผลงานคือสิ่งที่ผู้เรียนคิดขึ้นเองใหม่ ดังนั้นแบบฝึกหัดมักจะตรวจสอบความรู้และฝึกทักษะพื้นฐาน แต่ผู้เรียนนำความรู้หลากหลาย เรื่องมาบูรณาการให้เกิดเป็นงาน จึงเรียกว่าผลงาน และยิ่งบูรณาการความสามารถต่างๆ เข้าใจงานให้มากเท่าไร งานจะยิ่งซับซ้อนและมีคุณค่ามากขึ้น

6. ประเมินผลงานที่ได้จากการบูรณาการ การบูรณาการสามารถกระทำได้ 3 ลักษณะคือ

6.1 การบูรณาการภายในวิชาเป็นการบูรณาการความรู้หรือทักษะในวิชาเดียวกัน

6.2 การบูรณาการข้ามวิชา เป็นการบูรณาการความรู้หรือทักษะ ต่างวิชากันอาจเป็น 2 วิชาหรือมากกว่านั้นก็ได้

6.3 การบูรณาการผสมผสานเป็นการบูรณาการความรู้ และทักษะในวิชาเดียวกัน และมีบางส่วนที่เป็นต่างวิชาในผลงานชิ้นเดียวกันในรายวิชาใดวิชาหนึ่ง

7. ประเมินผลการเรียนรู้ที่ได้จากแนวทางแห่งตน จากการจัดการเรียน การสอนที่ให้ผู้เรียนมีอิสระในการคิดและปฏิบัติตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจของแต่ละบุคคล จะเป็นการเชื่อมโยงความคิดของการสอน โดยยึดผู้เรียนเป็นเป็นศูนย์กลาง หรือ การเรียนรู้จากการแก้ปัญหามาใช้เมื่อผลงานแต่ละชิ้นอาจแตกต่างกันในเรื่องของความซับซ้อนของงาน เพราะได้บูรณาการจากหลายๆ เรื่องหลายวิชาได้ การบูรณาการความรู้มาก ทักษะมากก็จะทำให้ผลงานมีความซับซ้อนมากขึ้น ดังนั้นเวลากำหนดประเด็นประเมินก่อนที่จะประเมิน และสรุปผลการประเมิน ต้องให้ประเด็นการประเมินใช้ได้ทุกชิ้นงาน จึงจะถือว่าการประเมินนั้นไม่ลำเอียง อนึ่ง การจัดการเรียนการสอนที่ให้เกิดแนวทางแห่งตนเป็นการฝึกให้ผู้เรียนคิดอย่างอิสระ มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง พร้อมกับมีวินัยในอันที่จะรับความคิดที่แปลกใหม่จากผู้อื่นได้

8. ประเมินการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมการเรียนการสอน มีผู้เรียนร่วมแสดงความคิดเห็นร่วมลงมือสาธิต หรือปฏิบัติตลอดจนผู้เรียนได้ร่วมคิดร่วมทำในกลุ่ม เป็นการทำงานเพื่อฝึก

ให้ใช้โอกาสในการปฏิบัติงาน เพื่อแสดงความเป็นประชาธิปไตย สามารถที่จะประเมินการทำงาน ร่วมกันความมุ่งมั่นในการทำงาน ตลอดจนความกล้าในการแสดง ความคิดเห็นในกลุ่มที่ทำงาน ร่วมกันและการแสดงออกในด้านการปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่น

9. เป็นการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง หรือไม่หยุดนิ่ง การประเมินสภาพจริงเป็น กระบวนการประเมินการปฏิบัติงานจริง ดังนั้นการประเมินต้องเริ่มตั้งแต่คิดงาน การวางแผนการ ทำงาน การลงมือปฏิบัติงานและสร้างผลผลิต แม้กระทั่งผลผลิตก็ต้องประเมินอย่างต่อเนื่อง เช่น เริ่มจากการวางรูปแบบมาก่อน แล้วให้นักเรียน ครู ผู้ปกครองช่วยกันวิจารณ์เสนอแนะ แล้วผู้เรียน กลับไปปรับปรุงตามที่เห็นควร พอดำเนินการต่อไปอีกระยะหนึ่งอาจนำมาเสนอในห้องเรียน ให้ ผู้เรียนประเมินตนเองให้เพื่อประเมินหรือครูแนะนำแล้วกลับไปปรับปรุงเพิ่มเติม เปลี่ยนแปลงใน บางส่วน ทำเช่นนี้เป็นระยะๆ แล้วแต่ระยะเวลาแล้วโอกาสจะมี ซึ่งจะปรับปรุงสักกี่ครั้ง ก็ได้จน เจ้าของงานคิดว่าได้ทำเต็มตามศักยภาพแล้ว จึงส่งครูหรือเก็บเข้าแฟ้มผลงาน จะเห็นได้ว่าการ ประเมินดังกล่าวเป็นการประเมินเพื่อพัฒนาจนได้ผลงานตามที่ต้องการโดยการประเมินอย่าง ต่อเนื่องหรือไม่หยุดนิ่ง

10. เป็นการประเมินผลด้วยวิธีการที่หลากหลายการรวบรวมข้อมูลในกระบวนการ ปฏิบัติงานตลอดจนการตรวจผลงานย่อมต้องใช้เครื่องมือหลายแบบ เช่น แบบสังเกตการณ์ ปฏิบัติงาน แบบสังเกตพฤติกรรมต่างๆ แบบวัดเจตคติแบบประเมินผลงาน แบบสอบถาม เป็นต้น

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2538, น. 6) กล่าวถึงความหมายของการประเมินผล จากสภาพจริงว่าเป็นกระบวนการสังเกตการณ์บันทึก และรวบรวมข้อมูลจากงานและวิธีการที่ ผู้เรียนทำ เพื่อเป็นพื้นฐานของการตัดสินใจในการศึกษาถึงผลกระทบต่อผู้เรียน การประเมินผลจาก สภาพจริงจะไม่เน้นเฉพาะทักษะพื้นฐาน แต่จะเน้นการประเมินทักษะการคิดที่ซับซ้อนในการ ทำงานของผู้เรียน ความสามารถในการแก้ปัญหา และการแสดงออกที่เกิดจากการปฏิบัติในสภาพ จริงในการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้เป็นผู้ค้นพบและผู้ผลิตความรู้ฝึกปฏิบัติจริง รวมทั้งพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อสนองจุดประสงค์ของหลักสูตรและความต้องการของสังคม

สมนึก นนธิจันทร์ (2544, น. 70) สรุปว่า การประเมินผลจากสภาพจริงเป็นการ ประเมินผลที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้กระทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยการแสดงออกหลายๆ ด้านเพื่อนำไป แก้ปัญหา โดยใช้ทักษะกระบวนการคิดที่สลับซับซ้อน ที่อยู่บนพื้นฐานของเหตุการณ์ที่เป็นจริง ในทุกๆ บริบทที่จะเป็นไปได้

สรุปได้ว่า ชั้นประเมินผลเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนการสอน วิธีการประเมิน มีหลายวิธีและการประเมินผลตามสภาพจริงเหมาะสมกับการดำเนินการจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียน เป็นสำคัญ เพราะเป็นการประเมินคุณภาพอย่างต่อเนื่องในด้านความรู้ ความคิด พฤติกรรม

วิธีการปฏิบัติและผลการปฏิบัติของผู้เรียน วิธีการที่ใช้ประเมิน ได้แก่ การสังเกต สัมภาษณ์ ตรวจสอบ ทดสอบ บันทึกจากผู้เกี่ยวข้อง การรายงานตนเองของผู้เรียน แฟ้มสะสมผลงาน และเป็นการให้ผู้เรียนเพื่อน ครู ผู้ปกครอง และผู้เกี่ยวข้องได้ ร่วมกันประเมินด้วย

ดังนั้น การวัดและการประเมินผล จึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่ช่วยให้การเรียนรู้ของนักเรียนมีประสิทธิภาพ และเป็นหน้าที่ของครูผู้สอนจะต้องทำ การวัดและประเมินผลการเรียนของนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงแก้ไข และพัฒนาผลการเรียนให้บรรลุเป้าหมาย

2.6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.6.1 งานวิจัยในประเทศ

สินสุดา ภักดีศรี (2538) ได้วิจัยเรื่อง ความต้องการการนิเทศของครูภาษาอังกฤษในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาในกรุงเทพมหานคร ในด้านหลักสูตร เนื้อหาวิชา วิธีสอน และเทคนิควิธีสอน สื่อกาเรียนการสอน การวัดและประเมินผล กลุ่มตัวอย่างเป็นครูสอนภาษาอังกฤษของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จำนวน 257 คน ผลการวิจัยพบว่า ความต้องการการนิเทศการสอนของครูภาษาอังกฤษในโรงเรียนมัธยมศึกษาอยู่ในเกณฑ์สูง 5 ด้าน คือ ด้านหลักสูตร ด้านเนื้อหาวิชา ด้านวิธีสอน และเทคนิคการสอน ด้านสื่อการสอน และด้านการวัดผลและประเมินผล สิ่งที่ครูต้องการการนิเทศเป็นอันดับหนึ่งมีดังนี้ 1) การได้รับความรู้ในวิทยาการใหม่เกี่ยวกับเรื่องการสอน 2) คำชี้แนะเกี่ยวกับเรื่องเนื้อหาวิชา 3) การเลือกใช้เทคนิคการสอนใหม่ 4) การจัดทำสื่อการเรียนการสอน 5) การสร้างแผนการสอนให้ได้มาตรฐาน

นิเวศน์ กิตยขาว (2542) ได้ศึกษาความต้องการนิเทศภายในโรงเรียนของครูผู้สอนเกี่ยวกับวิชาการ โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงาน การประถมศึกษา จังหวัดสุรินทร์ พบว่า 1) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ครูผู้สอน มีความต้องการการนิเทศอยู่ในระดับมาก 2) ด้านหลักสูตร ครูผู้สอนมีความต้องการการนิเทศอยู่ระดับมากเป็นอันดับที่สอง รองลงมาจากกิจกรรมการเรียนการสอน 3) ด้านการวัดและประเมินผล ครูผู้สอนมีความต้องการการนิเทศในด้านนี้อยู่ในระดับมาก 4) ประสิทธิภาพในการสอน ครูผู้สอนที่มีประสิทธิภาพการสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นน้อยกว่า 5 ปี และ 5 ปีขึ้นไป มีความต้องการการนิเทศภายในโรงเรียนเกี่ยวกับงานวิชาการหลักสูตรด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอนด้านการวัดและการประเมินผลไม่แตกต่างกัน 5) ขนาดของโรงเรียนครูผู้สอนอยู่ในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน มีความต้องการการนิเทศภายในโรงเรียนเกี่ยวกับงานวิชาการ ด้านหลักสูตร ด้านกิจกรรมการเรียนการสอนด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านวัดและประเมินผลไม่แตกต่างกัน

ปวีณา ลำพวย (2544) ได้ศึกษาความต้องการของครูในสังกัดสำนักงานประถมศึกษา จังหวัด ร้อยเอ็ด เกี่ยวกับการพัฒนาตนเองให้สอดคล้องกับแนวทางการศึกษาตามพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 พบว่า ความต้องการพัฒนาตนเองของครูด้านการเรียนการสอนและ ด้านความรู้แบบในการพัฒนาตนเองมีความต้องการระดับมาก ความต้องการพัฒนาตนเองของครู ด้านการเรียนการสอนซึ่งได้แก่ ความต้องการพัฒนาตนเองเกี่ยวกับหลักสูตรและแผนการเรียนรู้ ความต้องการพัฒนาตนเองเกี่ยวกับสื่อการเรียนรู้ ความต้องการพัฒนาตนเองเกี่ยวกับการวัดและ ประเมินผล

รัชณี ไชยสิทธิ์ (2544) ได้วิจัยเรื่องความต้องการการนิเทศภายในของครู เพื่อส่งเสริม ด้านการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานครกลุ่มกรุง ชนใต้ วัดดูประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษาความต้องการการนิเทศภายในของครู เพื่อส่งเสริมด้านการ สอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่าครูมีความ ต้องการในการนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมด้านการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางทั้ง 4 ด้าน เรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุดคือ 1) ด้านการพัฒนาสื่อการสอน 2) ด้านพัฒนาการเรียน การสอน 3) ด้านพัฒนาหลักสูตร 4) ด้านพัฒนาการวัดประเมินผล

วุฒินันท์ อบอุ่น (2544) ได้วิจัยเรื่อง ความต้องการในการพัฒนาการจัดการเรียน การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดสุพรรณบุรี วัดดูประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษาความต้องการในการพัฒนาการจัดการเรียน การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่าครูมีความต้องการในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนที่เน้น ผู้เรียนเป็นสำคัญมากทั้ง 4 ด้าน

กลางสาด พุ่มดอกไม้ (2546) ได้ศึกษาปัญหาการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของครู ประถมศึกษาโรงเรียนเอกชน จังหวัดเพชรบุรี พบว่า ปัญหาการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยรวม และรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านที่เป็นปัญหาในการสอนมากที่สุด คือด้านการ เตรียมการสอน และด้านการประเมินผล ในส่วนที่ถือว่าเป็นปัญหาสูงสุด คือ การขาดแหล่งข้อมูล ทำได้ยาก เพราะนักเรียนขาดทักษะในการเขียน ส่วนปัญหาการสอนที่เป็นปัญหามากที่สุดในการ จัดการเรียน คือผู้เรียนขาดความพยายามในการฝึกทักษะกระบวนการคิดและลงมือปฏิบัติจริงด้วย ตนเอง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางถือว่าเป็นเรื่องใหม่ และเป็นเรื่องที่ต้องปรับปรุง และพัฒนาต่อไปอย่างไม่หยุดนิ่ง

2.6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

Shakila Noor Jahan Karim (1975, pp. 2814-A) ได้ศึกษาวิจัยเพื่อค้นหากิจกรรมการนิเทศการศึกษาที่มีประสิทธิภาพต่อการเรียนการสอน โดยรวบรวมความคิดเห็นจากครูและศึกษานิเทศก์ ผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมที่ครูและศึกษานิเทศก์เห็นว่ามีประสิทธิภาพต่อการเรียนการสอนสูงมากที่สุด 14 วิธี คือ 1) การใช้โสตทัศนูปกรณ์ 2) หลักสูตรภาคฤดูร้อน 3) การประชุมครูภายในโรงเรียน 4) การศึกษาอบรมครูประจำการ 5) การอ่าน 6) สมาคมวิชาชีพ 7) การประชุมปฏิบัติการ 8) ป้ายนิเทศ 9) ห้องสมุดวิชาชีพ 10) การศึกษาต่อ 11) ทักษะศึกษา 12) การอภิปราย 13) คู่มือหลักสูตร 14) การบรรยาย

Tilahun (1983, pp. 2941-A) ได้ศึกษารูปแบบการจัดการนิเทศภายในโรงเรียนตามความต้องการของประเทศที่กำลังพัฒนา : กรณีศึกษาประเทศเอธิโอเปีย ผลการวิจัยพบว่า ครูศึกษานิเทศก์ และนักวิชาการ มีความเห็นสอดคล้องกันว่าการจัดกิจกรรมการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษามีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง โดยใช้รูปแบบต่างๆ กันเรียงลำดับจากน้อยไปหามากดังนี้ การฝึกอบรมแนะนำ การฝึกอบรมปฏิบัติ การสาธิตการสอนโดยศึกษานิเทศก์ การประชุมกลุ่มย่อยของครู การเยี่ยมชมเรียน และการสังเกตการสอน ทั้งนี้กิจกรรมดังกล่าวจะได้ผลดีก็ต่อเมื่อมีการปฏิบัติในลักษณะของการให้ความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

จากการศึกษางานวิจัยทั้งในและต่างประเทศ สรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษาในส่วนที่เป็นความต้องการของครูดังกล่าว พบว่าการที่จะปรับปรุงคุณภาพการศึกษาให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ ของหลักสูตรได้นั้น จะต้องปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพของครูให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ มีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน ที่สำคัญผู้ที่ทำหน้าที่นิเทศต้องเข้าใจปัญหาสามารถจัดกิจกรรมการนิเทศเพื่อสนองความต้องการของครูได้ ครูจะเกิดพลังในการที่จะพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพและประสพความสำเร็จในด้านการจัดการศึกษาของโรงเรียนได้